

Joaca de-a Brumarul

Niciodată vreun Brumarul
n-a avut noroc cu caru'
nici femeie ca să-l joace
și să-l toarcă pe cojoace
niciodată până-n seară
o gagică-așa amară
coapsa ei și cu dulceață

niciodată dimineață
să-i adoarmă rudele
cât să-i sugă ducele

un samaritean cu zaru'
și cu joaca de-a Brumarul
niciodată să nu-l stingă

și nici moartea să nu-l lingă
nici vreun foc ca să-l înece
nici o apă-așa de rece
niciodată cât să moară
hârcă ea și domnișoară
în cipici și dezbrăcată
totdeauna niciodată

Dan PETRUȘĂ

Roxana PATRAȘ

Eminescu - spirit urban

Din punct de vedere psihologic, Eminescu ar fi rămas așadar un țăran, provenind dintr-o familie de oameni normali, fără o ereditate încărcată – mai exact, ca să cităm plasticile caracterizări călinesciene, o „haimana sănătoasă”, „un tânăr deprins cu elementele naturii”, „un rustic sănătos și primitiv, pe care îl încurcau chiar uneltele cele mai banale ale civilizației orășenești, ca peria, pieptenele, dar în care inteligența se ridica cu mult deasupra unui om al pădurii, al lacului și chiar al târgului”. Configurația psihică a poetului ar fi, așadar, una rurală, țărănească, pe acest fond sufleteș fiind transplantată ulterior filosofia schopenhaueriană.

pagina 12

Vasile
SPIRIDON

Viața nu este un roman

pagina 16

• Cristian Bândi

Ilustrația ediției: reproduceri după lucrările expuse în cadrul Anualei UAP Bacău
foto: Teodor Moldovan

Marius MANTA

Constantin ȚINTEANU

Gheorghe Iorga - „Epifanii dintr-o biografie interioară“

Când cele cinci simțuri nu sunt îndeajuns

pagina 7

pagina 21

Fragmentarium

- **A, de la Apostu și Alecsandri.** „Nu moare speranța. Cred în lumina poporului meu. [...] S-a stabilit definitiv: poetul s-a născut în Bacău. În Bacău! Avem Casa «Alecsandri». Va fi acolo Muzeul Personalităților Băcăuane.” (Gheorghe Popa, secretar de stat în Ministerul Culturii și Identității Naționale; din cuvântul rostit la manifestarea „Apostu – 84”: Centrul de Cultură „George Apostu”, 20 dec. 2018)
- **Centenar U.Z.P.R.** Gazetarul are „priceperea de a scrie, flexibilitate, inteligență, temperament. El e total responsabil de ceea ce comunică”. (Cornel Cepariu, președinte al filialei Bacău-Neamț a Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România, la centenarul organizației – 11 ian. 2019)
- **Mai mult decât un centenar.** „Liceul Pedagogic sau Școala Normală ori Școala Pedagogică, azi Colegiul Național Pedagogic Bacău, a fost înființat/inființată în 1860, după documente.” (Prof. Daniel Nicolescu, la manifestarea „99 de ani de la începerea construcției Școlii Normale Bacău” – 29 nov. 2018; fostul director al instituției de învățământ băcăuane a atras atenția și asupra necesității stringente de a se reveni la predarea limbii române viitorilor învățători și educatoare)
- **Instantanee la o lansare de carte.** De Ziua Artei Fotografice din România, 11 ianuarie (ziua de naștere a primului fotograf din țara noastră, Carol Popp de Szathmari), la Biblioteca Județeană „C. Sturdza” a fost lansat albumul „Emil Prato – ochiul magic al Bacăului”, realizat de Mihai Ceucă și Iulian Bucur, în cadrul unui proiect finanțat de Consiliul Județean Bacău. **Instantaneul 1:** „Emil Prato este citat într-o acțiune a *Ateneului Cultural*. Avem nevoie de lucrări care aduc în atenție personalități locale trecute în uitare” (Constantin Călin). De altfel, lucrarea are un rol recuperator: o bună parte dintre clișeele apărute în monografiile ale Bacăului au fost donate Primăriei de către Emil Prato. **Instantaneul 2:** „Azi fotografia s-a democratizat” (Adrian Jicu). **Instantaneul 3:** „Emil Prato a conservat trecutul Bacăului, în fotografie” (Mihai Ceucă). **Instantaneul 4:** „Fotografia are și o funcție etnografică; a se vedea piese de costume specifică femeilor ortodoxe, respectiv romanocatolice din Tescani și Sârbi/Florești” (Iulian Bucur). **Instantaneul 5:** „Expoziția de față și cea din carte sunt o lecție de istorie fotografică” (Ovidiu Ungureanu). (În Bacău mai existau atelierul fotografic al lui A. Chevallier, fotograf al Curții Regale, și cel al lui S. Mărăndici.)
- **(Semi)centenare.** Secția Periodice a Bibliotecii Județene „C. Sturdza” ne-a informat cu privire la evenimentele ultimelor luni, reflectate în presa vremii. Mihai Ciomașu s-a ocupat de semi-centenarul „României literare” (octombrie) și de două centenare: al Marii Uniri (noiembrie) și al nașterii lui Radu Beligan (decembrie). (AI. IOANID)

d'ale lui Ciosu

Ziua Culturii Naționale, la un pas după Anul anilor

Nu s-a schimbat peisajul național după 2018 și e cât se poate de natural să se întâmple așa. S-a împlinit ceea ce prevăzuseră oamenii de cultură: Centenarul Marii Uniri e... o dată la o sută de ani, dar numai încălzirea a durat 365 de zile; iar dacă ținem seama de înălțimea evenimentului, putem considera că miezul faptic va fi poate în 2019, dacă nu în 2020, și va duce către 2022, când, la 15 octombrie, vom celebra centenarul încoronării de la Alba Iulia. Ca atare, ziua de 15 ianuarie a fost, parțial, oglinda aceleiași zile din 2018.

Centrul de Cultură „George Apostu” are cu adevărat un „proiect generos” (Doina Barbu) pentru 2019. De Ziua Culturii Naționale, s-au pus întrebări („O fi

bună suprapunerea cu ziua de naștere a lui Mihai Eminescu?” – Dan Petrușcă), s-au alcătuit comparații („Eminescu e ca o oală de miere la care dau năvală pricepuți și nepricepuți” – Constantin Călin) ori s-au rostit confesiuni: „Dacă nu ar fi existat Eminescu, nu aveam de ce să mă ocup” – Ștefan Munteanu. Adrian Jicu a completat genericul întâlnirii: „Iar deasupra tuturor va vorbi vreun mitel/ Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el/ Sub a numelui tău umbră.” (*Scrisoarea I*), glosând pe tema lexemului „mitel” și constatând că la înmormântarea lui Eminescu, în 17 iunie 1889, nu a fost rostit niciun discurs. „Or fi citit cei din convoiul mortuar *Scrisoarea I*?” se întreabă criticul literar de la „Ateneu”.

Soluția vine tot din „Scrisoarea I”: „Timpul mort și-nține trupul și devine vecinicie”.

La Biblioteca Județeană, peste două zile (cei de la „Jurnalul național” au decretat intervalul 14-20 ianuarie „Săptămâna Eminescu”), ieșeanul Bogdan Crețu – directorul Institutului de Filologie Română „A. Philippide” – a punctat convingător coordonatele sintagmei „poet național”. Primul distribuit în acest rol a fost Vasile Alecsandri, „scriitor angajat”, merituos „cu asupra de măsură”, urmat de Mihai Eminescu. Totul făcea parte dintr-un „proiect de țară” gândit încă din 1840 de Mihail Kogălniceanu. Și în alte puncte din municipiul (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, Galeriele „Alfa”, Facultatea de Litere a Universității „Vasile Alecsandri”, Catedra „Înălțarea Domnului”, Colegiul „Mihai Eminescu”, Căminul pentru Persoane Vârșnice, Școala Populară de Arte și Meserii ș.a.) și județ (Mănăstirea-Cășin – Primăria și Școala Gimnazială „Regina Maria”, în cadrul „Conexiunilor culturale” ale C.J.C.P.C.T. Bacău; Școala Gimnazială „Mihai Eminescu” Buhuși, Biblioteca Municipală „Radu Rosetti” Onești – Cenaclul literar-artistic „G. Călinescu” ș.a.) au avut loc acțiuni omagiale. (D. I.)

În numele românismului – Dumitru Zaharia

A fost un istoric pursânge: student strălucit (la facultatea ieșeană), așezat de soartă în proximitatea documentului (peste două decenii, arhivist și director al Arhivelor Statului Bacău), robit fără rezerve de stilul obiectiv (textele semnate de el nu suportă a fi încadrate în sintagma „literatură științifică”, de vreme ce la el totul era informație).

La Revista „Ateneu”, Dumitru Zaharia (16 dec. 1926, Tâbucești, com. Boghești, jud. Vrancea – 15 dec. 2018, Bacău) a colaborat încă din 1965, adică din al doilea an al seriei noi – „seria Radu Cârnecki” –, cu texte despre momente din istoria românilor, îndeosebi. Ceea ce îl particularizează ca jurnalist de știință sunt articolele publicate în seria „Dezbateri Ateneu”, cu tema „Originea ceangăilor din Moldova”. Este de fapt titlul cărții lui Dumitru Mărtinas, tipărită postum de Editura Științifică și Enciclopedică, în 1985. Pentru că cei mai mulți practicanți ai ritului romano-catolic sunt din județul Bacău, Dumitru Zaharia, ca director al Arhivelor, a (fost) solicitat să facă cunoscută, pe bază de document, originea românească a acestei comunități religioase. De la prima apariție, în mai 1986, rubrica a căpătat maximă audiență, date fiind prestația semnatarului și valoarea documentului. Ca o primă concluzie, el

reproduce spusele locuitorilor din Făraoni: „Noi nu suntem maghiari, ci români de veacuri, [...] de sânge”. Cele câteva articole din „Ateneu” au stat la baza cărții din 2015 – „Ceangăii, o ficțiune etnică” (Bacău, Editura „Babel”, 2015; 520 de pagini, format A4). În 2018 a susținut în revistă tematica Centenarului Marii Uniri cu articole de forță, mustind de informație, adică de obiectivitate.

Pe 8 decembrie l-am vizitat pentru ultima oară. După ce luni întregi biroul îi era ocupat cu materiale topite în monografia comunei Plopana (Bacău, Editura „Egal”, 2018), odată tipărită și lansată, a considerat încheiat orice proiect: „Gata, a fost ultima carte pe care am ținut s-o scriu”. Masa era ocupată de o vază cu trei flori și nimic altceva. Am deschis reportofonul și l-am provocat la o promisiune făcută în prezența soției, Mariana: de a publica teza de doctorat, „Ludovigo Ferdinando Marsigli despre români”. Ba mai e ceva: de la Editura Militară, va trebui să(-) sosească lucrarea „Legiunea Română din Italia – documente italiene”, aflată acum sub tipar, iar Uniunea Armenilor din România – filiala Bacău va edita monografia acestei comunități, poate chiar în decursul acestui an. (Ioan D.)

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat), Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

Cezar Amariei. Farmecul regăsit al povestirii

„La pomul lăudat să nu te duci cu sacul!” – zice un cunoscut proverb care, din păcate, și-a dovedit valabilitatea și în cazul multor cărți apărute la finalul lui 2018, când editurile s-au întrecut în oferte frumos ambalate, preamărite în comentarii elogioase sau, mai nou, în postări grăbit-bombastice. N-am să vorbesc despre ele, ci despre plăcuta surpriză pe care mi-a produs-o Cezar Amariei, cu *Zilele noastre mărunte* (Iași, POLIROM, 2018), cronica savuroasă a unei lumi pe care o reconstituie cu talent și cu umor. A prezenta în câteva fraze e, firește, un exercițiu riscant, fiindcă pretutindeni pândeste pericolul clișeeilor. Ea este, *horribile dictu*, un mix: narațiune istorică, poem postmodern și satiră benignă. Și totuși, nici unul dintre acești termeni nu redă întru totul farmecul indicibil al unei povești cu mai multe fire narrative, pe care autorul le adună abil în penultimul capitol, unde, jucând cu cărțile pe masă, dezvăluie nu doar intențiile, ci și sursele bibliografice utilizate, neezitând a se lua peste picior, prin inserțiile autobiografice care îl transformă în personaj al propriului text, despre care un anume profesor universitar afirmă: „«Spuneam la început că îl cunosc pe Amariei și încă bine. Așa este: a fost cel mai slab student al meu»”. O asemenea strategie narativă nu e însă altceva decât dovada asimilării unei tradiții epice, pe care prozatorul o drămluiește inteligent, într-o formulă atractivă, unde mâna jurnalistului se simte.

Pe scurt, romanul prezintă peripețiile unui englez, John Newcomb, care descinde în Moldova secolului al XVII-lea, cu gândul de a pune în lucru o tiparniță și de a scoate gazeta, într-o țară exotică, despre care auzise că duce lipsă de așa ceva. N-am înțeles de ce ar fi el un dandy (cum ni se spune pe coperta a patra), dar sosirea lui în port, la Galați, devine pretext pentru o analiză a moravurilor unei lumi care îi va infirma așteptările, târându-l într-o serie de aventuri vrednice de tot hazul dacă nu ar ascunde, în fond, probleme grave. Probleme pe care naratorul le înfățișază cu prefăcută detașare, dezvăluind gravele metehne ale unei țări cu legi nescrie și cu apucături fanariote, adânc înrădăcinate în mentalul colectiv.

Pionierul insular descoperă, pe propria piele, o Moldovă așezată în calea tuturor răutăților, unde corupția și jaful au devenit *modus vivendi*, de la vladică la opincă. E suficient să invocăm în acest sens episodul care îl are în prim-plan pe negustorul grec Mihalachi, cel care își inițiază fiul, Panait, în tainele comerțului, învățându-l să se arate aspru față de slugi și de hamali, să deosebească marfa de calitate de cea contrafacută, să negocieze la sânge și să se descurce cu numeroșii slujbași moldoveni, puși mereu pe hartă și pe chiverniseală. Încercând să fenteze sistemul și să nu plătească taxe, ei se vor alipi unui convoi ce însoțea un sol polonez, profitând de obiceiul pământului potrivit căruia emisarii din țările vecine aveau regim privilegiat. Numai că dărbanii vameșului Tudosie îi silesc să plătească 400 de galbeni, chiar dacă ulterior olăcarul domnesc le va întări negustorul dreptul de a trece prin Moldova netulburată. Asta, desigur, după ce fuseseră jefuiți binisor.

Din povestea acestui John Newcomb (devenit în scripe Ion Nucă) se desfac alte câteva fire narrative care urmăresc personaje pitorești, caracte-

la marginea creștinătății, și nu ezită să îl ușureze de parale pe Polucat, ademenindu-l cu un nou joc de cărți, „trentunul”, cunoscut localnicilor ca „otuzbir”.

Se conturează în cartea lui Amariei două Moldove: una a privilegiatilor și una a oropsiților, una a păcălitorilor și alta a păcăliților, una a călăilor și alta a victimelor. O victimă e și călătorul englez, un Candide oriental, coborât în port la Galați, de unde rătăcește pe drumurile țării, până ce bruma lui de capital și ideea de a face tipografie se vor spulbera în vânt. Moldova profundă nu e cea a boierului Dimitrachi sau a părcălabului Andrunachi, pentru care viața înseamnă o continuă desfătare, cu bucate alese și kief, cu ciubuce și lăutari, ci a robilor țigani de pe moșiile mănăstirești sau a evreilor nevoiți să se ascundă câteva zile pe un plaur din balta Brateșului, după ce au fost scoși din locuințele lor din cauza unui zvon. Romanul atinge astfel și zona tabu a unor stereotipuri și prejudecăți care fac din evrei tapul ispășitor pentru toate relele din Moldova: „Nu se știe unde s-a aflat prima dată, dacă la Precista, la Sveta Nicolae ori la care din restul de zece biserici din târg. Sau dacă s-a spus la mai multe în același timp. Dar în Vinerea Mare a pornit odată un huiet, când s-a zis că a dispărut un băiet, și sigur trebuie să fie prin vreun beci de digheană jidovească, se știe că îi bagă în butoaie și-i împung cu cuțitele până le scurg tot sângele și fac azimă cu el și că tăvălesc prunci prin făină și-i înțeață și-i vlăguiesc și pe ei de tot sângele. Fac apoi turte cu făină înroșită și le mănâncă. [...] Prima a cedat a lui Șimon, căciumarul, sau poate înadins se înghesuieră mulți la el, și-au năvălit puhoi înăuntru, să vază unde-i beciul în care ține băietul furat, dar beci nu avea. Și au scotocit, și au dat doar de Șimon și Rașela și cei cinci copii ai lor, și i-au scos cu pumnii afară, și nici urmă de băiet. Și le-au aruncat în uliță lucrurile, dar mai întâi butoaiele cu rachiu spurcat. Au zis că să-l spânzure ori să-l taie,

sigur a făcut și el la fel cu băietul, chiar de nu-l găsec acum. Unul mai milos a spus să nu facă totuși moarte de om. Ce om? Jidul nu-i om, măcar o pildă trebuie să dea: să-l bată în cuie de ușă, cum au făcut și ei cu Domnul Iisus!”

Dimensiunea documentară a romanului se completează, așadar, cu o alta, distopică, în pagini savuroase, care mi-au amintit de *Evanghelia după Arana*, de Nicolae Strâmbeanu, de *Cărțile vieții*, de Dan Perșa sau de *Manuscrisul fanariot* al Doinei Ruști, cărți care au în comun această abordare demitizantă a trecutului. Scriitorul și-o asumă în final, prin intermediul aceleiași universitar, care comentează manuscrisul primit prin e-mail, devoalându-i sursele și, întrucâtva, mecanisme scriiturii: „Povestea răpirii tătarului este istorisită, de exemplu, de Dimitrie Cantemir, care susține că tatăl său a reușit să iasă viu cu un mărzac din ținutul Bugeacului și l-a adus întreg la București. În portul Galațiului, la jumătatea secolului al XIX-lea, grecii încă mai ardeau păpuși închipuind evrei. Iar faptele antisemite urcă până în istoria recentă: câțiva clerici, conduși de studentul la teologie Teoctist Arăpașu, au devastat o sinagogă din cartierul Mănăstirii Antim în timpul rebeliunii legionare din ianuarie 1941. Teoctist avea să devină patriarhul României. Vreau să spun doar că în cartea lui Amariei nu-i marele adevăr istoric, ci doar o însărire de fapte mai mult sau mai puțin reale, mai mult sau mai puțin credibile.”

O însărire calculată, inteligentă, care face din *Zilele noastre mărunte* o istorie a vieții private cu certe virtuți literare. Un debut de toată frumusețea, care mi-a redat încrederea în forța de seducție a prozei și bucuria de a citi.

Cristale de fum

- Relația dintre scriitor și critic seamănă deseori cu cea dintre copac și câine.
- Îl citim pe Marquez, dar trăim ca în Kafka.
- Scopul educației este transferul de flacăra.
- Alergăm imbecilizați după cabine de lux, pe un Titanic în derivă.
- Ultima licitație s-a încheiat: condiția umană a pierdut *Livada cu vișini*.
- Arta nu poate rotunji capetele pe care moașa le-a lăsat pătrate.
- Talentele mediocre mizează pe excentricități.
- Cine poate să spună câtă singurătate a înghițit o capodoperă?
- Nu e suficient să gusti cultura. Trebuie să înoți în ea.
- Priviți cu atenție bibliotecile: câtă luptă pentru fiecare centimetru de raft!
- Niciun creator modern nu-și mai poate sacrifica, asemenea Meșterului Manole, soția. Deși mulți ar fi dispuși să o facă.
- Creația artistică – unul dintre pârleazurile spre eternitate.
- Frica de deșert a înălțat piramidele egiptene.
- S-ar putea scrie oricând un eseu despre rolul cărciumii în literatură.
- În fiecare epocă, se scufundă iremediabil câte un transatlantic de cărți.
- Gioconda – o nouă dovadă că omul este un altar de surăsuri.
- Muzica poate face dintr-un suflet răvășit o Catedrală.
- În lupta cu Absolutul avem noi, efemerii, un aliat de nădejdie: arta.
- Capodopera înseamnă aer de pisc.
- Casa poetului: o mansardă de vultur.
- Castelul Elseneur încă așteaptă un răspuns.

Vasile GHICA

Teatrul Municipal „Matei Vișniec” Suceava

O nouă formă de rinocerită

văzut furia consumatoristă din societățile dezvoltate ale timpului nostru ca o nouă rinocerită. În foaia-program a spectacolului, Domnia Sa vorbește despre o lume ca un supermarket, cea a consumerismului generalizat, „în care orice poate fi cumpărat, chiar și oamenii”. Iar în *Rinocerii* vede descrierea „fanatismului ce poate cuprinde întreaga populație și poate sfârși într-o nebunie colectivă”.

Spectacolul sucevean începe bine, pe vesele note muzicale, și își păstrează ritmul vioi pe tot parcursul său. Decorul (creat tot de Alain Timăr) constă doar în câteva practicabile, este esențializat, un spațiu gol, de fapt, prefigurând o lume golită de sens,

care și-a pierdut dimensiunea spirituală, pentru că asta înseamnă rinocerizare (depersonalizare, dezumanizare). Regizorul pune accent pe mișcarea scenică, pe vivacitatea gesturilor, pe momentele de dans (e memorabilă secvența cu țangoul pe celebra melodie *Historia de un amor*) și asta este în deplin acord cu spiritul piesei, pentru că Ionesco vedea în dans „sfidarea limitelor și a materialității trușești, posibilitatea metamorfozei”. De la prima sa apariție, Béranger aduce cu sine un aer de ușoară boemă, având o înfățișare neglijentă, de cheflui, cu hainele în neorânduială, cu o batistă mare, colorată, atârând în buzunarul din spate al pantalonilor. E tipul de

om simplu, „moale și visător” (așa-l caracterizează dramaturgul), abulic, trăind la voia întâmplării, fără scopuri și ambiții. De la prima discuție și confruntare cu amicul său Jean, se vede clar marea diferență dintre ei. Jean este un tip convențional, corect, chiar rigid, îmbrăcat cum trebuie (costum, cravată), ca un funcționar model. Îl judecă pe Béranger, nu-l înțelege nici-cum, fiind un individ obtuz, fără nuanțe în gândire, limitat, dar și cu un fond de agresivitate care se face simțită pe măsură ce avansează acțiunea, ducând la metamorfoza lui în rinocer. Foarte bine punctată și gradată de Cătălin-Ștefan Mîndru, excelent în rol.

Surprinzătoare în spectacol este apariția primului rinocer, o arătare de mari dimensiuni, neagră, umflată, care împinge, cu vioioșie, un cărucior de supermarket doldora de cumpărături. Aceste hidosenii gonflabile, mișcându-se grotesc, pe ritmuri muzicale, se vor înmulți treptat, invadând spațiul scenei. Toți colegii de birou, toți cunoscuții lui Béranger se transformă în rinoceri, debordând de vitalitate, exprimând forța brută a naturii, iraționalul. Pentru început, grațioasa lui iubită cu nume de floare, Daisy, rezistă, dar devine din ce în ce mai

oscilantă, mai nehotărâtă, sfârșind cu abdicarea de la condiția umană. Scenele dintre cei doi, declarația de dragoste sunt momente reușite, sensibile, în spectacol, Delu Lucaci având o delicată femininitate, căldură, credibilitate în dureroasa ei derută. Convingători sunt toți ceilalți interpreți: Clara Popadiuc și Diana Lazăr (ele întruchipează pe logicienii de gen feminin, în viziunea ironică a lui Alain Timăr), Cristina Florea, Cosmin Panaite, Horia Butnaru, ei construindu-și aplicat și cu minuție personajele.

Răzvan Bănuț este o prezentă deosebit de agreabilă, de empatică în Béranger, „luptătorul imposibilului” (după spusa regizorului), actorul reușind să transmită nuanțat întinsa gamă de trăiri a eroului. Care este împresurat amenințător în ultima scenă de rinocerii cu cărucioarele pline de mărfuri, dar el se ridică deasupra lor, pentru a le spune că nu cedează și că va rămâne ultimul om. Este vizibil marcat de efort, obosit de luptă, de împotrivirea față de înregimentare, înturmerizare, rezistând eroic la dictatura majorității. Are fața mângăjită, colorată, ca un clovn, ca un nebun. Pentru că așa-i văd cei mulți, turma, pe idealistii vulnerabili în bizazaria lor preamomească, aidoma unor indivizi „fără minte”, care trebuie marginalizați, excluși fără milă. Pentru că îndrăznește să gândească pe cont propriu și să zică *nu* totalitarismului, fanatismului, barbariei, Béranger „este cumva nebun, iar dacă l-am urma, am deveni și noi nebuni?”, se întreabă regizorul spectacolului sucevean, chemând reflecția lucidă.

Carmen MIHALACHE

Anuala 2018 și Centenar Frunzetti

Pe 14 decembrie, de la ora 17.00, la Galeria de Artă „Frunzetti” din Bacău, a fost vernisată expoziția „Anuala 2018”, cu lucrări de la aproape toți plasticienii membri ai filialei Bacău a U.A.P. În cuvântul de deschidere, președinta filialei, pictorița Carmen Poenaru, a vorbit empatic despre realizările artiștilor din anul 2018. Totodată a fost un prilej de a-i aminti pe cei care nu mai sunt; mulți plasticieni s-au stins în ultimii ani. La începutul anului 2018 s-a dus la Domnul pictorul Mircea Bujor. S-a ținut un moment de reculegere pentru cel care a fost apreciat nu numai ca pictor, ci și ca medic și poet cu o voce aparte.

În 2018 s-au împlinit o sută de ani de la nașterea lui Ion Frunzetti, critic și istoric de artă, eseist, poet, traducător, profesor universitar. S-a născut în Bacău, la 20 ianuarie. În 2006, la propunerea maestrului Ilie Boca,

Galeria de Artă a luat numele lui Ion Frunzetti. Cum 2018 a fost anul centenarului acestui important om de cultură, pentru a cinști memoria sa a fost invitat universitarul Ioan Dănilă să vorbească. El a punctat câteva elemente din biografia lui Frunzetti, adăugând: „Criticul de artă este plin de superlative; deși s-a născut în Bacău, nu e legat de oraș decât accidental; cele mai multe amintiri aparțin orașului Târgu-Ocna. De aceea am propus ca Școala Gimnazială Nr. 2 Târgu-Ocna, unde a urmat ciclul primar, să se numească «Ion Frunzetti». Am trimis documentația și directoroarea a promis că va face tot posibilul pentru a se împlini dorința noastră”.

Un moment mult așteptat a fost cel al decernării Premiului filialei Bacău a U.A.P. pentru activitatea din anul 2018, care i-a revenit lui Dumitru Macovei. Laudatio a fost făcută de Carmen Poenaru: „A participat la

peste 10 expoziții în țară și străinătate, la mai multe tabere de creație din România și Republica Moldova, fiind unul dintre cei mai activi membri ai filialei noastre. Așadar, se acordă Premiul pe 2018 artistului Dumitru Macovei. Felicitări!” Despre caracteristicile plastice ale celui premiat, reputatul critic Valentin Ciucă afirma: „Un artist aflat la maturitate, nobil ca viziune, statornic în credința că pictura este, înainte de toate, culoare. Experiența de pictor obișnuit cu suprafețele mari ale bolților de biserică și cu canoanele impuse de erminii bizantine îi îngăduie, atunci când se consacră picturii de șevalet, să dea frâu liber fanteziei într-un mod adecvat exprimării libertății interioare”.

Vernisajul a fost o reușită, expoziția fiind apreciată de numerosul public, alcătuit din artiști, scriitori, actori, profesori, oameni de afaceri, iubitori și prieteni ai frumosului. (V. SAVU)

• Dionis Puscuta

Ghiduri metodologice (5)

„Lecția, în evenimente. Ghid de proiectare didactică”

S-a spus, poate cu exagerare, că a fost una dintre cele mai importante apariții editoriale ale începutului de secol și de mileniu (Bacău, Editura „Egal”, 2003). Așa cum în arte (pictură, literatură, arhitectură etc.) era vizibil sentimentul declanșat de sintagma *fin de siècle*, promotoare de renașteri creatoare pentru începutul veacului următor, tot așa pedagogia – mai precis, didactica – a ținut să se înnoiască nu fundamental, ci în punctele determinante pentru binele școlii. De pildă, dacă în

Centenar Radu Beligan

Cinste Filipeștii! A organizat ireproșabil, pe 9 decembrie, Centenarul patriarhului teatrului românesc (primarul comunei, Petrică Lungu). La Casa de Cultură „Radu Beligan”, pe scenă, oameni și amintiri: Ioan Apostol, fost primar, i-a conferit cândva titlul de „Cetățean de onoare al comunei Filipești”; Gheorghe Popa, secretar de stat în Ministerul Culturii și Identității Naționale, reproduce îndemnul maestrului: „Dragă Geo, să nu treacă o zi fără să spui un cuvânt bun unui om!”; Anamaria Beligan vrea un parteneriat cu Inspectoratul Școlar al județului Bacău, pentru a împleti cultura cu educația; Elena Tamba a lansat monografia toponimică a comunei (coordonator, Dragoș Moldovanu); George Mihăiță a avut o primă apreciere de la maestru când l-a întrușipat pe Guliță Bârzoii, din „Chirița” lui Vasile Alecsandri; preotul Marcel-Ioan Băisan anunță cu bucurie că pe 14 decembrie este prăznuit Sf. Mc. Filimon, ocrotitorul artiștilor. Au mai vorbit Luminița Coșa, Adrian Popescu, Constantin Avram, Gabriela Haja.

Vizitați, la Filipești, Punctul Muzeal „Radu Beligan”, iar de la Biblioteca Județeană „C. Sturdza” cereți cartea „Între acte” (2013), cu autograful Lamiei, datat 9 decembrie 2018. Să ne rugăm odată cu cel celebrat ca Dumnezeu, „să aibă grijă de România”.

În chiar ziua Centenarului, 14 decembrie, Amfiteatrul „Radu Beligan” al Școlii Gimnaziale „Al. I. Cuza” Bacău, unde artistul a fost elev în ciclul primar, a găzduit o emoționantă activitate omagială. (I. D.)

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (IX)

anii '50 interesul părea centrat pe cantitatea *predării* (cauza probabil ține și de factorul ideologic), după doar două decenii, accentul s-a deplasat către *învățare*, iar la intersecție de veacuri și de secole (anii '80-2000), școala ținteste și eficiența actului didactic. Rezumând, avem pașii de la *predare la predare-învățare*, până la *predare-învățare-evaluare*.

Toate proiectele (inclusiv la educație fizică) se subordonează lui CEAPDOFERT. Cum era și firesc, s-a început cu baza învățământului, iar la Bacău exista deja o revistă de profil. Lucrarea din titlu a apărut în seria „Biblioteca Inital – 2” și a fost pregătită de articolele publicate de învățători cu câțiva ani înainte. Volumul (de 332 de pagini, format A4) a beneficiat de consultanța științifică a Constanței Dumitriu, de la Universitatea din Bacău, de asistenta inspectorilor de specialitate

Ioan Surdu și Eugen Teirău și de colaborarea majoritară a dascălilor de la Școala Gimnazială „Georgeta Mircea Cancicov” din Bacău. Directoarea Colegiului de Instituturi de atunci, Venera-Mihaela Cojocariu (absolventă, ca și Constanța Dumitriu, a liceului pedagogic din Câmpulung-Muscel, respectiv Craiova), numește în prefață cartea „Un [exemplar] instrument eficient al reformei curriculare”.

Dintre cele 47 de proiecte didactice, cele mai multe (24) sunt alocate limbii și literaturii române, în acord cu proporția

covârșitoare a numărului de ore repartizate acestei discipline în ciclul primar. Pentru fiecare palier există cel puțin un proiect, așa încât lucrarea are unitate în acoperire totală a tematicii. Noutatea pe care o aduce ghidul este secvența numită „Sinteza proiectului didactic”, organizată pe patru piloni: **Obiective**, **Sarcini didactice**, **Instrumentar** și **Evaluare**. Acronimul rezultat este OSIE, ca element de susținere a unui vehicul; aici, ca distribuire logică a etapelor și ca ilustrare a răspunsurilor la întrebările puse de didacticienii din toată lumea: *CE voi face?, CU CE*

voi face?, CUM voi face? și CĂT știu elevii din ceea ce li s-a predat? Numărul colaboratorilor este de 29: Anca și Zăna Covrig, Gabriela Dănilă, Polixenia Dorofte, Carmen-Elena Gafincu, Virginia Girjoi, Ana Hodoroabă, Maria Lozincă, Gabriela Melincianu, Felicia-Cosette Moșie, Nicoleta Niculescu, Maria și Stelian Ojog, Gela Olaru, Aduta Popa, Elena Pricopi, Aneta Rășchitor, Valeria-Marina Roșca, Andra Scutaru, Silvia Stan, Mariana Simon, Eugen Teirău, Ileana-Sorinela Teodorescu, Lidia-Gabriela Tașa, Elena Târâmbă, Catinca Văcărașu, Maria Văsăi, Margareta și Constantin Vătămănescu. Coordonatori sunt Ioan Dănilă (cu un studiu introductiv – pp. 7-22) și Elena Târâmbă.

Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat.

Cronica muzicală

„Vreme trece, vreme vine...”

15 ianuarie mi-a adus în minte versurile poetului Mihai Eminescu și *Simfonia I, Glossă*, compusă de Viorel Munteanu. Anul acesta, am participat la *Ziua Culturii Naționale*, organizată de Biblioteca „Radu Rosetti” din Onești, cu câțiva elevi – recitatori de la Colegiul „Grigore Moisil”, îndrumați de prof. Gabriela Girmacea – și cu artiști interpreți de la Colegiul Național de Artă „George Apostu” din Bacău, premiați la olimpiade și concursuri: „Emanuel Elenescu”, „Primăvara artelor” ș.a.

În 19 ianuarie, sărbătoream ziua de naștere a unui muzician de calibrul, care a slujit ca dirijor la Orchestra de Cameră Radio timp de 50 de ani. S-a stins în iunie 2015. Regretatul Ludovic Băcs a fost dirijor, compozitor și pedagog de excepție, personalitate artistică ce a inspirat generații de muzicieni. Viața sa a fost un exemplu pentru familie și discipoli. Dacă ar fi să scriu despre câțiva dintre studenții săi de la clasa de dirijor, așa face referire la nume cunoscute: Radu Popa, Tiberiu Soare, Tiberiu Oprea, Marius Hristescu și Bogdan Vodă. Pentru că în 22 ianuarie este Ziua Culturii Maghiare, Institutul „Balassi” din București îi dedică de trei ani încoace un concert omagial lui Ludovic Băcs, cel care a contribuit la înființarea Festivalului Muzicii Maghiare și i-a fost mentor. Există și un premiu *In memoriam Ludovic Băcs*. Anul acesta, seara omagială *Ludovic Băcs* le-a avut ca protagoniste pe câștigătoarele Premiului din 2018. Soprana Adriana

Gheorghiușor, acompaniată de pianista Ioana Ionescu, a susținut un recital de lieduri, delectând publicul cu *Sapte cântece pe versuri de Clement Marot* ale lui George Enescu, *Trei Sonete după Petrarca*, de Franz Liszt și minunatele *Cinci cântece*, de Tiberiu Brediceanu. Adriana Gheorghiușor a studiat în Italia cu Marta Taddei și Gianni Fabbri. Absolventă a Conservatorului „Luigi Cherubini” din Florența, sustine concerte în țară, în Italia, Bulgaria, Ungaria și Marea Britanie. Obține în 2017 Premiul de Excelență la Concursul Național al Liedului Românesc, se califică semifinalistă la Concursul „Aslico” (Italia), este admisă la prestigioasa competiție „50ste International Vocalisten Concours's Hertogenbosch” din Olanda și studiază cu Brian Jauhainen, în programul *Young Singers of Belcanto Global Arts Europe*. Ioana Ionescu a studiat la Universitatea Națională de Muzică din București și, cu bursă Erasmus, la *Hochschule für Musik, Theater und Medien*, la Hanover. Are premii la importante concursuri naționale și internaționale, la Atena, Salerno, master la *Hogeschool voor de Kunsten Codarts* din Rotterdam.

Reușit concert, în memoria unui maestru care a venerat muzica lui Johann Sebastian Bach, despre care credea că este prezent, trecut și viitor.

Ozana KALMUSKI-ZAREA

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

EDITOR UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA ANUL CXXXV SERIE NOUĂ

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA JUNIMEA DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867

12 (276)/2018

Ca de obicei, un număr dens, parcă special pentru a ne oferi și mai multe la final de an. Vasile Târâmbău face mărturisiri zguduitoare despre ingrata poziție de cărturar român în Ucraina, interesat de soarta limbii române în școlile din țara vecină, dar și de ONG-urile apărătoare ale drepturilor

comunității românești. Pentru Basarab Nicolescu, Ștefan Petică este „Cavalerul negru îndrăgostit de Fecioara în Alb”, iar H. M. Berthelot e, după Livia Ciupercă, „mai român decât românii”. Cristian Livescu se ocupă de doi „poeti din Bacău: Cecilia Moldovan și Dumitru Brăneanu”. Scrisul primei „mizează pe sugestie, pe proba răbdării și a

echivocului”, iar al doilea comunică liric din instinct și din plăcere, dependent de stările incititoare la confesiune”. Emanuela Ilie găsește că poezia lui Dan Petrușcă din „Oarecum anacronic” este plasată „în jurul unor centre de interes cultural și miză identitară serioasă”. De citit, ca amuzament, în cheie de memorie culturală, ediția specială a rubricii lui Nicolae Sava „Curierul de ambe sexe”. Vă veți întâlni cu numele din actul de naștere aparținând Otiliei Cazimir, lui Tristan Tzara, Urmuz etc. (D. I.)

Theodor-George CALCAN

Fă-ți punte peste care să treci lumea cu câteva semne particulare în mâini

„Salonul de carte din Paris” din 19 martie 2015 a fost primitor și mi-a dezvăluit proberle cărților care, indiferent de limba în care au fost scrise, au forța de a comunica esențialul. „Versurile din cartea *La marginea absolutului* (Au bord de l'absolu) sunt o experiență de a-mi traversa simțirea cuvântului în două dimensiuni. Absolutul îmi șoptește că trebuie să îmi las poeziile să zboare spre cititor.” Aceste gânduri ale autoarei Victoria Fonari le găsim înscrise pe una dintre manșetele copertii de carte *La marginea absolutului* (Au bord de l'absolu), volum bilingv apărut la Chișinău și editat de Tipografia „Foxtroi”, cu echivalențe franțuzești realizate de Ana Spătari și Victoria Sotnic.

Cartea *La marginea absolutului* (Au bord de l'absolu) cuprinde douăzeci și unu de poeme, poezii originale, dar mă voi referi, pe lângă acestea, la încă cinci poezii apărute la Bacău în Revista *Ateneu* din 14 iunie 2017, scrise în cursul anului 2016 până în luna octombrie și care sunt similare din punct de vedere tematic cu cele cuprinse-n volum. O particularitate a acestuia o constituie și faptul că poeziile sunt precedate de un eseu: *Tăcerea Euridică și împietrirea Gorgonei*, cu discrete influențe din Umberto Eco.

Activă editorial prin câteva volume de poezie lansate, dar și de eseuri, Victoria Fonari certifică o adâncă sete de comunicare cu oamenii, o dorință de punere în mișcare; o încercare de sorginte orfică am spune, cea de a ține oarecum la distanță universul sălbatic, inform și de a-l domestici prin cântec, prin armonie și echilibru, printr-o promisiune a unei ierarhii simetrice și a cărei lege de onoare este sentimentul profund de iubire. E o promisiune care joacă în întimitatea logosului rolul scutului împotriva haosului, dar și împotriva clipei care trece și chiar împotriva morții: „Între pământ și cer/ În centura clepsidrei/ Firele de nisip/ Îmblânzesc timpul/ Frunzele cad/ De la pământ spre cer./ Conturează albastrul/ Galbenul mozaic/ Devin culoare/ Sunt undă/ Ce delectare!/ Între pământ și soare” („Între cer și pământ”).

Și dacă lui Orfeu îndoiala i se transformă în impalpabilitate și părere, pentru Euridice, femeia care-l caută în zori de zi pășind din străfundurile Infernului, din sumbra și neliniștită lume a umbrelor, înspăimântător pare să fie „Vidul tăcerii”: „Sufletul mai uită că îi aparține un corp/ Și corpul că are un suflet/ Trăiesc separat/ În lumi diferite/ Nederanjând unul pe altul prea mult/ Propulsând uneori ancestral/ Trupu-și simte sufletul sărutat/ Golul dispăre avizat/ De două luni ce se apropie/ Asemeni cu două stele/ Ce și-au găsit lumina reciproc/ Se sărută în suflete/ Fără atingeri de corp” („Vidul tăcerii”); „O coasă pe blazon/ Taie dreptunghiul/ În două tri-

unghiuri/ Grâul e secerat/ E timpul de făcut pâine/ O coasă pe blazon/ Piatra de pe portativ/ Conturează exclusiv cifra 7/ Deschide sigiliul/ De viață și moarte” („Coasa cifrei 7”).

Poeta debutează cu volumul *Zbor în antiteză* (Chișinău, Editura „Muzeum”, 2000), prefațat de Arcadie Suveveanu; urmează *Sarea pasiunii* (Chișinău, Editura „Pontos”, 2005), prefațat de acad. Mihai Cimpoi. O altă carte a sa este *Aleile de corali*, apărută la Editura „Gens Latina” (2012). Al patrulea volum de versuri îi apare la Galați, intitulat *Umbra fulgului*, la Editura „Dunărea de Jos”, în anul 2013.

Victoria Fonari, o voce care se aude din ce în ce mai frecvent în lirica din Basarabia, deși cu unele intermitențe și stângăcii naive, este robace și adevărată. Apreciată atât în mediul scriitoricesc, cât și în cel universitar, obține titlul de doctor în filologie în 2001, iar în 2007 devine conferențiar, pentru ca apoi să devină profesor la Catedra de limba română și teorie literară în cadrul Facultății de Litere a Universității de Stat din Chișinău. E pasionată de profesiunea sa și foarte atașată de studenții săi, în fața cărora își susține cursurile ingenios și cu multă măiestrie. Predă cursuri de Etică profesională, Hermeneutică literară, Didactica literaturii române, Retorică și Teoria literaturii. Opțional, se ocupă de Teoria creativității textului artistic, Valorificarea mitului în literatura română sau Literatura pentru copii.

Muncește asiduu și cu folos și, înzestrată cu o sensibilitate de profunzime, reușește viziuni personale, suporturi de idei

plauzibile și legături surprinzătoare între mit și simbol, notiune și context. Cultivă un lirism aluziv și intelectualizat, iar livrescul său are un farmec specific și ușor ironic. Victoria Fonari este o poetă reflexivă și, în același timp, sentimentală. Sprijinit pe o cultură solidă, versul său, deși aspiră înspre absurd, cultivă o eleganță suavă a expresiei verbale, succintă ca sens.

Este autoarea lucrărilor de referință: *Factorii intelectual și sentimental în opera lui Aureliu Busuioc*, cu o prefață de Mihai Dolgan și o postfață de Andrei Turcanu (Chișinău, 2003); *Proiecții ale mitului în creația lui Victor Teleucă, Leo Butnaru și Arcadie Suveveanu* (Chișinău, 2013), cu o prefață a prof. univ. dr. Gh. I. Manolache. Analizând volumul Georgetei Adam, intitulat *Imaginarul poeziei feminine*, face din plin dovada probității sale științifice, folosind la rigoare un stil colocial și făcând trimiteri, cu substrat psihologic și analitic, de înaltă calitate artistică și documentară, demonstrând o intuiție cognitivă fără cursur. Mai punctăm că are cursuri de stagiatură făcute la Roma în 2004 și că personalitatea sa polivalentă îmbracă și aspectul lingvistic: cunoaște și vorbește curent româna, franceza, italiana, rusa, engleza, fiind prezentă în presa din România cu articole, recenzii, traduceri și eseuri de critică literară de referință.

Între ideile sensibile ale aspectelor reliefate pregnant de Victoria Fonari în eseu de început al cărții sale *La marginea absolutului* (Au bord de l'absolu), ea identifică două

forțe care în poezia sa tind să pătrundă la suprafață: Euridice care încântă, seduce subtil și alege să rămână în umbră, frânată oarecum de dependența față de soțul iubit, și Meduza, Gongora, femeia frumoasă și ea, dar care sfidează zeii, se culcă cu ei, pentru ca aceștia să o urătească-n final, pedepsind-o pentru faptul că încalcă ordinea firii. Se pare că blândul amurg al iluminării cuvintelor din propriul său elan se poate pierde. Poetul își poate pierde astfel speranța, iluzia și rămâne doar blândetea gândului sfios, izvodită din negura ceții. Doar niște coji ale veșniciei pierdute... Poetul rămânând pradă unei singure lumi. Solitudine. Un cer convertit în umbrelă. O umbrelă a transcendenței cuvântului său.

Ființele trebuie însă să rămână-n picioare, chiar cu prețul vieții lor, ar putea fi asta o concluzie: „Iar eu atât de mult doresc să zbor/ Un vânt să simt în față/ Și pletele să uit că au căzut pe umeri/ Fior nezămisli!/ În cuget și tăcere/ Simțit/ Doar ești simțit” („Zbor în antiteză”).

Mi se pare că fiecare dintre volumele sale de poezie nu e nimic altceva decât un lăudabil efort, un demers făcut spre a aduce cu sine confirmarea unei poezii de substanță, întinșă, strunită discret ca Pod peste Apele firii... Există o anume vigilență melancolică supraveghind activ „fluturii cuvintelor”, în poezia acestei poete din Basarabia. După un anume model franțuzesc, care ar putea fi cel al lui Meschonnic: „Mănânc interior bine cabrat, colorat și sugestiv exprimat: „S-a deschis neantul/ Toți stăm jos/ Unversul luncă/ Printre pletele noastre/ Ne mângâie/ Și noi confundăm/ Limita cu moartea/ Viața din alt hotăr/ Asteaptă... Continuare... Dar în libertatea noastră/ Suntem marunți” (*Libertate stăpânită*).

Poemele de natură intimistă sunt puține: „Pensula luncă e gradual și adânc. În spațiul desenat al acestor poezii rămâne elementar exprimată urma vie și naturală a celor scrise.

Ultimul volum de versuri, „**Atingeri de aripă**”, a apărut în 2018, la Editura „Ateneul scriitorilor” din Bacău.

E de apreciat, în primul rând, o mai vie conștiință a faptelor de limbaj. Poeta reușește să stăpânească și să echilibreze practica intuitiv-empirică a unei limbi, care cu

irizări aparent strălucitoare uimește cu rădăcinile ce se trag din proberle. Sub aparența unui „eu docil”, poeta ne transmite o neliniște cvasipermanentă, un tragism frânt interior, care se degajă în versuri lipsite de grandilocvență: „Puterea soarelui/ O primește numai cel ce nu se teme de stele/ Puterea vântului/ O primește numai cel ce nu se teme de liniște...” (*Puterea de a trăi fără a păși*).

„În foșnetele frunzelor/ O mamă c-un copil/ În aripi de porumbei/ Un bunic c-un nepot”. V. Fonari edifică un univers al copilăriei curat, sincer și sensibil, un univers a cărui motivație pare să fie dificultatea de acceptare a morții. Scopul principal este acela de a te îndemna la joc, la plutare și, de ce nu, la visare. Jocul pare să fie simplu, însă e unul foarte serios și care, în subsidar, face un pas înspre sacru. „Noi suntem fluturii/ care străngem apa vieții”, afirmă cu seriozitate poeta; intelpeciu-ne a vrea s-o poată transforma într-o carte. Câmpul semantic al liniștii, al tăcerii pare să fie în același timp un câmp reflexiv al durerii.

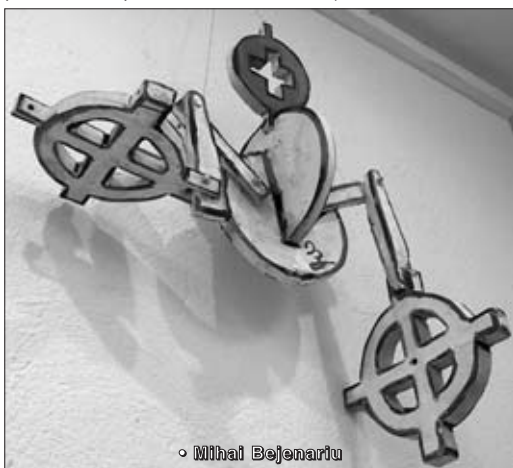
Spațiul și timpul la Victoria Fonari sunt circumscrise unui teritoriu social-politic cu care reverberază. Elicea verbelor sale încearcă să oprească „văntul circumstanțelor”: „Circul nu staționează aici/ În cel mai mare cimitir/ Rândurile sunt industrializate/ Economie – Post factum/ Aleile numerotate/ Ca străzile din New York” (*Printre elicele verbelor*).

Cartea de versuri se-mparte în trei cicluri distincte: primul ciclu, „Sculpturi din lacrimi”, puternic infuzat de pierderea părinților, durere care de altfel germinează imaginarul poetic al întregului volum; cel de-al doilea, „Căutări în retrovizor”, și ultimul, „Ne ascultă tăcerea”.

Lirismul bine cristalizat, recognoscibil și interesant e potentat de vocea gingașă și subtilă. Poeta probează ușurința desenului unui spațiu interior bine cabrat, colorat și sugestiv exprimat: „S-a deschis neantul/ Toți stăm jos/ Unversul luncă/ Printre pletele noastre/ Ne mângâie/ Și noi confundăm/ Limita cu moartea/ Viața din alt hotăr/ Asteaptă... Continuare... Dar în libertatea noastră/ Suntem marunți” (*Libertate stăpânită*).

Poemele de natură intimistă sunt puține: „Pensula luncă e gradual și adânc. În spațiul desenat al acestor poezii rămâne elementar exprimată urma vie și naturală a celor scrise.

Ultimul volum de versuri, „**Atingeri de aripă**”, a apărut în 2018, la Editura „Ateneul scriitorilor” din Bacău. E de apreciat, în primul rând, o mai vie conștiință a faptelor de limbaj. Poeta reușește să stăpânească și să echilibreze practica intuitiv-empirică a unei limbi, care cu

• Mihai Bejenariu

cronofiable

Marius MANTA

Gheorghe Iorga - „Epifanii dintr-o biografie interioară“

avizat/ competent ori chiar nespecializat, întrucât informația este oferită fără vultate care să îngreuneze discursul. Formula eseistică pe care a propus-o în atâtea rânduri îi prilejuiește o analiză interdisciplinară, dar pornită cumva din extrema interioritate a corpului aflat sub lupă.

E și cazul ultimei apariții – un volum dedicat lui Rainer Maria Rilke –, autorul propunându-și, după cum ne mărturisește, un răspuns, fie acesta evaziv și peste timp, la o sumă importantă a neliniștilor provocate de întâlnirea cu opera a cărei originalitate se dovedește pe mai departe a fi fără cusur. Rândurile compun într-adevăr un vademecum, mizând pe o sintagmă în parte recurentă, dezvoltând un simț diferit pentru ceea ce avea să se autoînstituie în „magie a integralității”. Implicit, asistăm la un proiect îndrăzneț, care e interesat de interculturalitate și intertextualitate, mărturisind indirect prin tema aleasă parte a ereziilor modernității, inventariind false vârste eroice și invarianții unui homo fausticus. De-a lungul acestei investigații din aproape în aproape, Gheorghe Iorga nu plătește tribut exclusiv biografiei lui Rilke, în sensul obișnuit al cuvântului! Ni se destăinuie: „Am încercat nu să caut omul din spatele operei, cum se procedează în astfel de demersuri, cu atât mai puțin să scormesc în viața lui spre a afla amănunte ce fac din el un om obișnuit/ neobișnuit, ci să mă folosesc de o astfel de formulă dându-i alte înțelesuri. Mă obligă la asta comportamentul poetului, viața sa lăuntrică extrem de sofisticată – un labirint sufletesc greu de deseneat”. E o existență labirintică de-a lungul căreia omul iese în afara timpului, căutându-și chipul/ chipurile deformate de propriile alegeri. Parte din

resorturile ambiguității sunt provocate de problema alterității, a unei înstrăinări față de tot ceea ce i-ar fi putut fi aproape. Nu neapărat într-o formulă decadentă, Rainer Maria Rilke a căutat și a frecventat mediile aristocrate, și-a afirmat pretențiile nobiliare, deși a rămas în continuare fără patrie – un austriac născut la Praga, un poet german care a trăit faptic mai tot timpul în afara Germaniei, prețind nu de puțin ori bătrâna Italie ori alte ținuturi, mai exotice, dar autoexilat până la moarte în Elveția. Devine echivalentul unei zberi metafizice, al unei căutări continue, compunând prin textele sale o adevărată patologie a alterității. Într-o scurtă paranteză, voi reaminti că Solomon Marcus considera că identitatea și alteritatea sunt de nedespărțit, arătând mai departe că cei doi termeni nu pot fi înțeleși decât împreună, deoarece ei capătă semnificații unul prin celălalt, asociindu-se prin analogie, contrast sau contiguitate. În parte, fiecare termen poate echivala cu negația celuilalt. Revenind însă la poezia lui Rilke, putem constata cum diferența devine expresia unui conflict tragic și mai deloc a unei colaborări. De fapt, întregul eseu al lui Gheorghe Iorga echivalează cu o reconstrucție ce are puterea să analizeze limitele inferioare și superioare ale aceluiași eu aflat într-o prefigurare neostenită. Altfel, în definirea acestei alterități, autorul eseului se apropie, fie și în tușe groase, de întrebările poetului în discuție: alteritatea se afirmă ca o condiție de existență nu numai în afara sinelui, prin raportarea

la ceilalți, ci și în lăuntricul acestuia: clipă de clipă, ipostazele fac din persoană o ființă multiplă: Eu devine un Unu plural. În acest fel, am putea interpreta alteritatea sub forma unui blestem de neocolit al condiției unei conștiințe înalte. Mai mult, probând discernământ în alegerea faptelor din viața lui Rilke, Gheorghe Iorga face loc instrumentarului psihanalizei: „Nutrea față de părinți sentimente contradictorii, variate în timp. Mărturie stă o navelă scrisă în 1898, «Ewald Trag», unul dintre rarele texte autobiografice; mai ales, o scenă ce-i evocă pe tată și pe fiu plimbându-se pe străzile Pragăi, înainte de plecarea poetului la München, în ciuda voinței lui Joseph. Atunci, chiar dacă amintirea e dominată de refuzul violent al unui tată care admitea că te poți consacra literaturii doar «alături» de altceva, Rilke se lăsa pătruns de tandrețe, chiar de milă față de acest om amar, dar bun, cu 40 de ani mai în vârstă decât el. «Aș vrea să-i mărturisesc tatălui meu multă afecțiune. Bunătatea lui e inexplicabilă, iar viața mea, pe care n-o poate înțelege, e un motiv cotidian de sfâșietoare grijă»”.

Întrucât universul lui Rainer Maria Rilke se dovedește a fi multi-fațetat, îndrăznesc să consider suma acestor epifanii dintr-o biografie interioară un adevărat panopticum, mărturisind din aproape în aproape apariția unui titanism aparte, de sine stătător. Așa cum am lăsat să se înțeleagă, întâmplările existenței tridimensionale sunt doar jaloane ale imaginării, inventariind perioada militară (cu camaraderia viguroasă, lipsită de tandrețe), cu o copilărie și adolescență ce

rămân aproape în totalitate sub semnul necunoscutului, conducându-ne pe mai departe către primele pulsuni creatoare ale unui „întâi Rilke” care ne lasă totuși să întrevădem încă de pe acum simțul melodiosului, obsesia morții, dar și gustul pentru tot ce e crud ori veșted. Urmează la 12 mai 1897 întâlnirea cu Lou Salome, femeia care îi va fi înțeles cel mai bine luptele purtate lăuntric. Apoi, dintre cerute din ce în ce mai mari, viața-i continuă în aceeași construcție, tristete – singurătate, deși acum întrevăde în poezie o mișcare veritabilă spre divin... Urmează experiența pariziană, cu celebrele „Insemnări ale lui Malte Laurids Brigge”, dar și cu volumul „poezilor noi”, o carte muncită, „născută din inspirația pe care o chemi și pe care o reții, «un efort de transformare integrală a lumii»”. Urmează Marele Război, realitate pe care Rilke pare să o așeze sub semnul grotescului. După o lungă perioadă de așteptare, e desemnat afluxul liric, definitivând către 1922 „Elegiile duineze” și „Sonete către Orfeu”. Dar toate acestea, repet, sunt puncte de tangență ale unui discurs critic minuțios cu biografia luxuriantă ce ține de un modernism ale cărui articulații nu vor putea fi probabil niciodată înțelese întru totul.

Gheorghe Iorga nu știrbește cu nimic dintr-o operă fascinantă. Nu e interesat să demitizeze. Fără să aibă însemnele provincialului, actul său critic nu urmărește sub niciun fel să închidă temele majore ale poeziei lui Rilke. Dimpotrivă, așa cum se întâmpla și cu volumele închinare spațiului persan, și de această dată redeschide subiecte, le așază pe masa de lucru, probând capacitatea de a inter-relaționa și de a compacta judecățile de valoare într-un exercițiu critic care întâlnește viața propriuzisă. După cum Rainer Maria Rilke afirma într-una din „Scrisorile către un tânăr poet”, opera de artă este bună dacă a apărut din necesitate. Doar originea acesteia îi dă aprecierea, cât timp nu uităm că „solitarul poate pregădi de acum și clădi cu mâinile sale care se înșală mai puțin. De aceea, dragă domnule, iubii-vă singurătatea și purtați durerea pe care v-o cauzează cu jale frumoasă tânguitoare. Căci cei care vă sunt apropiați vă sunt departe, spuneti, și asta arată că începe să fie larg în jurul dumneavoastră. Și dacă apropierea vă e departe, atunci depărtarea vă e deja printre stele și foarte mare; bucurăți-vă de creșterea dumneavoastră, în care nu puteți lua pe nimeni cu dumneavoastră, să fiți bun față de cei care rămân în urmă, să fiți sigur și liniștit față de ei, și nu-i chinuți cu îndoielile dumneavoastră și să nu-i speriați cu încrederea dumneavoastră sau cu bucuria pe care tot nu le pot înțelege”.

• Aurel Stancu

Ștefan RADU

Premiile de altădată

În 2000, Ion Simuț, în „România literară” (nr. 35), se întreba: „Cum să reabilităm instituția premiilor literare?” La început de 2019, încă nu avem un răspuns. Asistăm, confuzi, la escrocheria căreia i-a căzut victimă, fără vreo vină, academicianul Eugen Simion: un francez a inventat, pare-se, un premiu „Alfred Nobel” și acum Academia Română „va declara o investigație a situației. În acest context, Academia Română își exprimă deosebita îngrijorare față de extinderea fenomenului de falsificare a realității, prin minciună și impostură, fenomen care ia amploare la nivel internațional și care compromite valori esențiale pentru funcționarea normală a societății: adevăr, onestitate, încredere”. Ce e drept, nici adevăratul Premiul Nobel pentru Literatură nu este lipsit de controverse: în 2018 nu s-a mai decernat (se vor da două în 2019) din cauza unui scandal sexual și a unei condamnări pentru viol. Misiunea de a alege „autorul celei mai remarcabile opere literare de inspirație idealistă”, încredințată de Alfred Nobel Academiei Suedeze, a fost, pare-se, abandonată încă din 1953, când distincția a ajuns la Winston Churchill pentru „descrierea măiestră deopotrivă biografică și istorică și, de asemenea, pentru oratoria desăvârșită în apărarea valorilor umane”. De fapt, Churchill a primit premiul pentru lucrarea sa intitulată „Al Doilea Război Mondial”. I-a urmat, peste ani, Bob Dylan... Așa cum spunea, recent, Marius Chivu într-o emisiune la Radio-România Cultural, „multe dintre premiile ce păreau a avea greutate au devenit niște comedii”.

Pentru români, un trist exemplu este cazul de decernarea Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”. Juriul a desemnat câștigătorul, Constantin Abăluță, însă din motive de... festivitate clasamentul a fost răsturnat deoarece laureatul, bolnav fiind, a anunțat că nu poate să se deplaseze la Botoșani pentru a fi prezent la chermiza decernării. Juriul a apelat la Liviu Ioan Stoiciu, care a fost de acord să participe la festivități conform regulamentului, iar poetul Abăluță a returnat banii ce-i fuseseră deja virati în cont. După o așa dramoletă, ce semnificație mai are Premiul Național și ce autoritate mai pretinde juriul?! În articolul amintit, Ion Simuț considera că „juriul nu mai trebuie să lase loc versatilității, jocurilor de culise, reciprocității, sub masca desemnării unor scriitori versați, cu veche experiență, crediți pe degeaba ca obiectivi, din moment ce nici măcar nu cunosc producția editorială a anului și nu au dat dovadă printr-o activitate susținută (în cronici, rubrici permanente din ziare, suplimente sau reviste) că o cunosc. [...] O revigorare a instituției premiului literar se impune de urgență, deopotrivă cu o scoatere a ei din regimul de superficialitate, clientelism, coterie, secretomanie și inerție”. După aproape două decenii, nu s-a schimbat mare lucru... Tot în „România literară” (nr. 16/2010), Gabriel Chifu era de părere că „sunt prea multe premii și, din nefericire, în majoritate, mărunte, fără prestigiu, zadarnice. Și mă întreb, oare putem avea o literatură mare cu premii mici?”

Sustinerea și impunerea unor premii literare adevărate necesită resurse financiare consistente. Ele pot veni din zona publică sau privată. Deocamdată bugetele destinate manifestărilor culturale se „topesc” pe tot felul de zile ale localităților, pe concerte „gratuite” sau pe tipărirea de broșuri cu tentă intelectualistă. Sau cum spunea tot Gabriel Chifu, „prin localitățile patriei înfloresc, precum mușetelul pe câmp, nenumărate manifestări culturale, prilej, fiecare, pentru liste interminabile de premii literare inconsistente”. Astfel, mediul privat devine reticent în a mai susține asemenea evenimente, care pot afecta imaginea sponsorului. Cum să finanțezi o „harababură națională” precum cea de la Botoșani? De asemenea, editorii și-au pierdut încrederea în premiile care recompensează interesele unor „bisericute” literare și care nu produc vânzări semnificative de carte. Compromiterea instituției premiilor literare afectează pe termen lung atât scriitorimea, cât și pe cititori, lăsând în urmă o mocirlă în care băltesc interese meschine și stupide, care nu au de-a face cu miracolul creației adevărate.

TELEVIZIUNEA LITERARĂ
www.televiziunealiterara.ro
tvbucuresti@yahoo.com
0722.410.597
0740.370.665

La flacăra albăstruie a prudenței

Acum, când istovit
E-n cea mai mare și mai „bună” parte timpul,
Regret cumplit că n-am rămas fidel
Aceleia interdicții,
Acelui legământ, atât de sfânt pentru cei vechi:
pitagoreici, sceptici, stoici, cirenaici...
Să fi păstrat, cu strășnicie, pentru mine
Singurătatea câmpiei fără de sfârșit,
Tăcerea-nfiorată de preajma înfloririi...
Etern adolescent, străin, departe și deoparte
De silnicia acestui balamuc,
Să fi cicatrizat – la flacăra prudenței –
Cuvintele, cangrene supurând
A dureroasă, ancestrală neputință...
Amar e azi obolul chinuitoarei zile
Și-aproape-i „judecata de apoi”!...
Întrezăresc supliciu
Acestui iminent și previzibil
Naufragiu...
Dal... Dal... Și pentru a răscumpăra,
A ispăși în parte, nu-ntru tot
Nesăbuința,
Devot, umil, aștept, ascult
Și mă preumblu
În spațiul asprei penitențe –
scriptorium mai ieri, azi, un sărman *claustrum* –,
Mistuitoare-i flacăra dorinței
De-a resimți, încă o dată,
Linistea
De dincolo, de dinainte de cuvinte.

Noiembrie de Cehov

La margine de gând, de vis,
De-nfrigorată desfrunzire –
În depărtări, rotiri de păsări ce-și iau zborul –,
Ce ne facem, unchiule Vanea,
Cu suflețele noastre moarte,
Cu anii goi și sarbezi,
Cu viitorul trecut și toate șansele irosite?...
Ce ne facem cu cele trei surori
Smochinite, clevețitoare,
Cu lacul lebedelor băhînd sub lîntiță,
Sub nesfârșite păpurișuri?...
Un vânt ursuz se-abate dinspre otrăvitele ape.
În livada de vișini a căzut bruma,
Păsările au amuțit,
Iar toporul doboară la pământ ultimii arbori...
Ce s-a ales, unchiule drag,
Din minunatele cuiburi de noobil,
Din aleile de ulmi, de tei, de mesteceni?...
Ce s-a ales din minunatele serate muzicale?...
Nu-i mult și va veni iarna
Cu-nținderea-i oablă, egală, nepăsătoare...
Nu-i mult și va veni iarna
Cu nopțile-i lungi, nesfârșite și triste...
Și cine știe
Ce neliniști pîndesc după colț,
Ce dureri și tristeți ne mai sapă...
Mă întreb, și te întreb, unchiule drag,
Vom mai avea oare tîria
Să privim în flăcările fantasticelor plămămuiri,
Și suflețele noastre învăluite în tăceri
Și absență?...
Subit, mă înecăc o învăluitoare duioșie...
Pleoapa-mi tremură când mă gândesc
Că tot ce ne-a rămas
E-o blîndă, o nesfârșită, o dureroasă tandrețe
Sfielnic răsfrîntă, pe-un altar de fum,
În palidă și tînguioasă nerostire.

Preambul

(„la judecata de apoi a poezilor”)
Să nu zici că nu...
Ai „fredonat”, distrat, popular, și cam după ureche,
Cântarea Cântărilor...
De-asemenea, sporadic și pe sărite,
Te-ai nevoit cu Psalmii,
Profetii și Deuteronomul

Ion DINVALE

(din Solomon ai reținut, îndeosebi,
o vizită-a reginei prea epistemice din Saba)...
Ai căutat, în schimb, cu încântare la eidos-ul lui Platon
și Aristot, la lordul Francis Bacon
Cu „idolii” ce au smintit, ce au orbit mulțimea...
Mai mult, acestora și altor „zei” păgâni,
Le-ai înălțat altare
Ofrande, jertfe, ba chiar și chip cioplit...
Și asta nu se uită, nu se iartă,
Că prea gelos e Domnul, al cărui nume, vai!
N-ai ezitat să-l iei adesea, în deșert...
(ce-i drept, e drept, Sabatul ți-a fost sfânt,
dar nici în celelalte zile nu te-ai pierdut cu firea)...

Cărit-ai prea adesea...
Flecar, cum ești, ai turuit întruna
Uscate, verzi și vrute și nevrute...
Așa că, dacă poți și-ți vine la îndemână,
Ascunde-te o clipă în mantia tăcerii,
În faldurile-i nevăzute,
Și așteaptă preaplecat și răbdătoriu,
Sub bolțile înalte,
Ogive și pilastri,
Un semn din partea sfinților bizantini –
prin excelență verzi, prin excelență-albaștri –
De regulă irumpe, cum se zice, cum se știe,
O minune/ un miracol/ o epifanie.
Dacă nu, e semn rău. Ce zic eu? Foarte rău!
Înseamnă că n-ai mimat corespunzător
Starea de grație... extazul!...
Sau, cu mult mai sigur, ai venit prea târziu...
Păcat!... Mare păcat!... Oh, de-ai fi fost
Cu Simon-Petru, pe malul lacului, acum
Vreo două mii de ani – în Capernaum!...

Aidoma unei absențe

E-atât de frig și-i atît de târziu...
În cuvinte s-a-nstăpănit o neliniște albă...
Da, sugestia e totul, lasă să se înțeleagă
Autorul acestui tablou
Neverosimil, straniu, dar extrem de sugestiv:
„Natură moartă”:
Pe-un talger, câteva fructe uscate, stafidite...
Într-o ulciucă – flori de câmp culesse într-o vară
din alt veac,
Iar lângă ele, un pocal cu vin pietrificat...
Peste toate, rânjește ironic și nevrotic
Timpul...
Lumina atentă, parcă, la detalii
Cade oblic, de undeva de sus,
Pe mobilă, pe mașina de scris,
Pe zațul uscat al unei cești de cafea
În culorii trecute, obosite...
Cu o minuție atroce, nemiloasă,
Clipele amplifică la nesfârșit
Neliniștea crispată, stăruitoare...
Și, ca și cum n-ar fi destul,
Peste tot, pagini de jurnal,

Aidoma unor frunze
În risipire...
În sfârșit, din apele înșelătoare ale unei oglinzi,
Se limpezește, din când în când,
Chipul tău:
Ușor subțiat,
Tot mai străin, tot mai abstract –
o prelungire a minții, atât și nimic mai mult –
Sau, poate, caligrafia unui vis
Pe necuprinsul străveziului al zăpezii.

**Petruț
PĂRVESCU**

**pixelii leana bătălama
și păcala făgețelului**

așa ca în tre prieteni vă spun
cărțărescu simona ioan es. pop
mureșan & company

nu-și mai aduc aminte
călin vîsias câte ceva poate
despre sfârșitul lumii și generația douămiistă
se vorbea rareori
pe la culturi
în șoaptă

pixelii
au trecut și prin păcala făgețelului
lumina
mai mult intermitentă
a luat-o așa (fără băgare de seamă) pe daiboi
de la gulie prin rotoaica pe sub deal spre lăzărescu
cu băte și topoare meșterite
direct prin arini
pe gârta vezii la vale
pe cei care nu știau carte i-a ajutat
să pună degetul
âla belit și mare pe catastife și călindare
pe ceilalți i-a luat direct pe sus cu ghiotura
o dubă mare neagră
la raion

când a obosit
sătulă și mulțumită
s-a oprit o țară pe clopotnița bisericii lângă pădure
s-a uitat lung peste sat și-a suflecat brațele oțelite
s-a ușurat și-a strigat fericită
C U C U R I G U (L)

în fiecare an
în februarie iarna
de ziua mea sufletul intră-n vibrații
un uter frumos deasupra mormintelor goale
încerc mereu să privesc dincolo de
marginea trupului
doar amintirile care te locuiesc invers

pixelii
era noaptea de februarie
ningea bătea crivățul dinspre răsărit steaua roșie
bucile ei zdravene străluceau printre ostrețe
ceasloave călimări și parastase

mama vroia să nu mai nască
îi venise sorocul
și nu știa ce să facă
plângea și se ruga ca o sfântă în ieslele putrede

aici
pe la noi
coborâse iadul pe pământ în liniștea pustiuului
nimeni cu nimeni nimeni lângă nimeni
oameni blide morminte dobitoace
singuri cu dumnezeu și cu steaua aceea pe frunte
privegheau în tăcere
pe cel care vine pe cel care se duce
tineri și bătrâni femei și copii
scuipau furioși
în sân
de deochi pe furis
cu limba-n cerul gurii
mare
faceau C R U C E

dar eu
cum mă știți
(până și de părinți n-am ascultat niciodată)
am văzut și am auzit T O T U L

așa ca prin vis
de acolo
din spatele zidurilor direct prin perete
cum vine cum trece pe uliță C ă n t e c u L

mândru și tainic glorios și rebel
printre gemete rugăciuni și miros de țuică fiartă
cobora și urca până în burta mamei

D O A M N E
cum pictau ursitoarele
pereții de carne cu propriile chipuri

tatăl meu
nu era acasă
tata era plecat cu bărbații la raion la regională
își tăia (din greșală) degetul ăla de la rădăcină
și acum era cercetat pentru neglijență

pixelii
ardeau prunii în soba oarbă ca pe comori focul
și-n casa mare se adunase lume multă ca la
pomană
stăteau pe pat pe chitici în picioare
beau poșircă de prune
și mâncau boabe de porumb fierte
șuşoteau
cu ochii mici scobiiți adânc în orbite atente
mai mult bărfeau că erau numai femei
ce zici fă ay
o fi băiat
o fi fată
din perete curgea liniștită candela spartă

pixelii
râuri obosite de-ndoială
lămpi opaițe geamuri murdare
care scânteie până departe
care luminează crucile negre de lemn
din fața fiecărei case

era noapte târziu februarie iarna

bătea crivătu-n lung și-n lat
geruind năprasnic zăpada
sub cerul de-argint cu poalele-n cap
auzeam și vedeam prin perete
cum vine
cum urcă cum trece
leana bătălama frumoasa neună din capu' satului
cântând și jucând în pielea goală pe uliță

în rest era bine era cald era liniște

dar venise sorocul
și cu sorocul nu te jucai

am izbit
la început cu picioarele
v e n e a M i n v e r s
(și-a dat cu părerea moașa ilinca lu' fătălău
și m-a înghiontit îndărăt)
mă-năbușeam n-aveam aer
se rupsesse apa și curgea pe noroia la vale

mama
a văzut cum stă treaba
p l e c a s e M
m-a prins din urmă repede de picioare
urlând și scrâșnind de durere
a răzbit și-am ieșit împreună

pixelii
luna plină pe fiecare mormânt fără cruce
noaptea de februarie
iarna
cădeau stele
femeile mâncau boabe de porumb fierte
și beau poșircă de prune

în păcala făgețelului
pe valea vezii la deal dincoace de pitești
începuse colectivizarea!

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

**Puiul
de cotoaroanță
al lui Prospero**

În *Furtuna* lui Shakespeare, Prospero, ducele de Milano înlăturat de la putere de către propriul frate și exilat pe o insulă pustie, reușește, în final, după un lung șir de ani, să restaureze ordinea lucrurilor printr-o răzbuinare meșteșugită, obținută prin mijloace vrăjitoarești. În epilog, Prospero îi roagă pe spectatori să-l trimită bătând din palme la Neapole și să nu-l mai țină „sub vraja lor” pe insula cea pustie, asigurându-i că „proiectul” lui a fost să-i binedispună. Este, în plus, angoasat că nu va fi iertat și mântuit dacă ei nu se vor milostivi să se roage pentru el. Desigur că mica lui cuvântare este un truc actoricesc specific vremii, prin care artiștii îi stimulează pe spectatori să-și manifeste aprecierea prin aplauze, dar faptul că în această cuvântare el amintește de rugăciune și iertare este curios. În mod aparent, el s-ar situa de partea binelui: a fost nedreptățit, a suferit, deci compensațiile primite prin restabilirea ordinii și pedepsirea celor vinovați ar fi meritate. Și totuși, ce îl macină în continuare astfel încât să vrea să fie iertat?

Cred că aceasta e una dintre întrebările pe care și le-a pus Margaret Atwood (autoare, printre multe altele, a unei cărți devenite de curând celebră prin ecranizare: *Povestea slujitoarei* [*The Handmaid's Tale*]) când a început să conceapă, la solicitarea editurii americane Penguin Random, romanul *Hag-Seed* (*Pui de cotoaroanță*), publicat în 2016, o rescriere în cheie postmodernă a *Furtunii* shakespeareene. Scriitoarea canadiană îi dă lui Prospero forma lui Felix Philips, un fost mare regizor de teatru și director de festival, care a ajuns, datorită vicisitudinilor vieții declanșate de trădarea neașteptată a unui coleg, profesor de actorie (sub un nume de împrumut) pentru un grup de pușcăriași considerați oarecum recuperabili de către sistem. În anul de grație 2013 (menționat cu acrimă în subtitlurile capitolului), Felix își propune să pună în scenă, împreună cu acești „actori” de circumstanță, piesa pe care fusese împiedicat să o prezinte cu 12 ani în urmă prin mașinațiunile lui Tony (uzurpatorul devenit, între timp, un personaj politic important): *Furtuna*, uimitor de potrivită tematic cu spațiul de desfășurare a acțiunii (așa cum îi convinge și pe zurbagii și savuroșii lui conlocutori, piesa este, în fapt, o multiplicare de închisori). Miza lui Felix nu este însă doar obținerea unei slabe compensații psihice, ci o adevărată răzbuinare împotriva celor care l-au mazălit.

Descrierea vieții de mizerie a eroului, retras de bunăvoie într-o căsuță insalubră închiriată pe mai nimic, cât și convorbirile lui halucinatorii cu o Mirandă iluzorie (consecință a traumei provocate de moartea ficei la câțiva anișori, pare-se cauzată de neglijența tatălui mult prea ocupat cu profesia) stârnesc cititorului o reală empatie. Totuși, titlul romanului se întoarce, ironic, înspre diformul, dar atât de poeticul Caliban. De altfel, atunci când negociază distribuția rolurilor, Felix constată, cu surprindere, că nu Prospero este favoritul (el fiind perceput ca un asupritor, stăpân de sclavi, uzurpator, acaparator de pământuri, rasist și colonizator), ci Caliban, pe care vor să-l joace aproape toți deținuții din grup! „Pe ăsta îl înțelegem”, îi mărturisesc ei regizorului.

În ziua cu pricina, personajele politice vizate vin să asiste la „spectacol” (pentru că, nu-i așa?, dă bine la imagine să fii văzut „pe teren”) și sunt supuse unei „experiențe teatrale imersive” prin care Felix, prin tertipurii mai mult sau mai puțin legale, reușește să-și pedepsească foștii dușmani, aducându-i în situații compromițătoare, apoi șantajându-i cu înregistrările și primind astfel înapoi toate onorurile din trecut. La ultima întâlnire cu „actorii”, Felix le explică acestora că a noua închisoare din piesă (pe care ei nu o identificaseră) este piesa însăși: din ea vrea Prospero să fie eliberat prin aplauzele spectatorilor! Aceste aplauze ar fi semnul unei iertări de care el pare să aibă o nevoie esențială.

Shakespeare rămâne enigmatic în privința acestei nevoi, dar Margaret Atwood își face personajul conștient pe deplin că răzbuinarea ce provoacă emoții negative și suferință altora, chiar și temporar, nu stă sub semnul inocenței sau al dreptății pure. Înțelegem că răzbuinarea și repunerea în drepturi au pentru Prospero un gust amar, el fiind pe deplin conștient că o răzbuinare împlinită nu este decât o altă închisoare și că niciodată nu seamănă el mai mult cu Caliban decât atunci când s-a răzbuinat. Niciodată nu-și înțelege el mai bine condiția decât atunci când arată spre Caliban, spunând: „Această ființă-ntunecată e a mea”.

„Leo Butnaru – în viziunea lui Fănuș Neagu – este un diavol cu barbă care scapără din copite de sîdele la mijloc de rău și de bine, adică într-o lume din scoarță de măr domnesc plutind pe creasta valurilor ce le înalță Prutul. Se vrea gladiator de destine, dar nu știe să și-l păzească pe al său, ceea ce înseamnă că este un poet adevărat.“ Este și un interlocutor autentic, indiferent de postura în care se află – interviu, „întrebător“ (a publicat cinci-șase volume din această ipostază) sau interviu, „răspunzător“ –, convins fiind că „suntem liberi atăta timp cât întrebăm și răspundem“.

Recent, în colecția „Dialog XXI“, la Editura „Junimea“, a apărut un nou volum de interviuri, purtând marca Leo Butnaru – **A fi sau a nu fi? – acesta e răspunsul. Alte interviuri din secolele XX-XXI**, cunoscutul scriitor de la Chișinău aflându-se în cea de-a doua postură, aceea de „răspunzător“, într-un regal ce include 34 de interviuri și 38 de chestionare, publicate de-a lungul a peste două decenii, începând din 1995 și până în anul 2018. Sunt mărturiile din care se încheagă portretul interior al scriitorului, un „buletin... de știri despre sine“ (cum frumos îl numește în interviu pe care mi l-a acordat în 2016), totodată, un fel de bilanț al omului aflat în apropierea unui prag de vîrstă (născut la 5 ianuarie 1949), dar și tabloul unei epoci de transformări prin care au trecut românii de pe ambele maluri ale Prutului în această perioadă.

Adept al dialogului „care își izvodește genul între literatura propriu-zisă și documentul literar, între memorii și jurnal, eseu și relatare publicistică“, Leo Butnaru vede în această formă de necesară comunicare („pentru că e adevărat ceea ce spunea George Steiner: nimic nu ne distruge mai categoric decât tăcerea altei ființe

Rodica LĂZĂRESCU

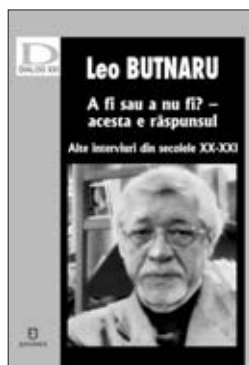
Un „Buletin... de știri despre sine“

umane“) „o dublă confruntare a celui care mărturisește: primo – confruntare cu interlocutorul său; secundo – confruntare/confundare cu el însuși“.

Confruntându-se cu interlocutorii și, totodată, cufundându-se în sine însuși, Leo Butnaru este provocat a da verdicte ori a da seamă asupra celor mai variate subiecte: despre locul în care s-a ivit în lumină, problemă în jurul căreia ține să facă o necesară clarificare („Nu nașterea în Basarabia, ci în Uniunea Sovietică am simțit-o ca pe ceva nedrept, nefast. Partea estică a României, componență a Moldovei Istorice, este impropriu numită Basarabia. Pe mine unul, această confuzie istorică prin atribuirea unui nume nepotrivit unei părți de Moldova, de Românie, mă supără“); despre statutul de român de dincolo de Prut („când spui Moldova, te gîndești, dar și visezi, la România. Când spui Basarabia, îți amintești, precum e ne-cazul, de Rusia“); despre propria biografie – părinți, copilărie, studii, mădele, debut etc. („de la un moment încolo, și biografia autorului pare a fi o dublă formă de expresie: simbolică și reală, ca și propriu-zisă a scriitorului respectiv“); despre „indeletnicirile politice [...] de o puerilitate istovitoare“ la Chișinău, asupra cărora se pronunță acuzator: „Unii dintre foștii adepți ai unionismului s-au cam vîndut, ca și cu alte ocazii, câștigătorilor (provi-

zorii)“, și despre posibila unire cu Țara („Cred într-o unire printr-o confederație. Sunt de vină oamenii politici. Există, cum știi, o vorbă: decât la oraș comușii, mai bine în satul tău frunțas. Proverbul acesta spune mult. Politicienii noștri nu vor să piardă ce dețin aici, pe plan local“); despre România pe care o consideră „chiar casa, patria mea“, „spațiul meu ontologic, vital și de creație“; despre „ce înseamnă să fii scriitor în Republica Moldova“ („Înainte de toate – dar nu înaintea talentului, harului, vocației, ci, mai bine zis, dimpreună cu acestea, sustinut și propulsat de ele – înseamnă să știi a profita, dacă – nu din plin, cât mai mult – de libertatea care există, bineînțeles, și în stînga Prutului. Libertatea spirituală într-un context de constrîngere (cenzură) economică“; despre relația scriitorului cu puterea („între scriitor și puterea oficială există permanent situația de a-și crea mutual probleme, de a-și da de furcă unul celuilalt“); despre presa („peștrită această mass-media, o parte din ea reușind cât de cât să-și mențină o aparență a libertății de expresie, însă, în mare, ea depinde de ceea ce se numește «sacul cu bani»“) ș.a.m.d.

Desigur, tema centrală a dialogurilor rămîne literatura – de la încercarea de a defini rolul și locul scriitorului în general („Poetul e un pămîntean, uneori cu capul în nori, care poate intui și chiar distinge

ceea ce-i rămîne ascuns unui ochi obișnuit și să transforme cele văzute în idee, imagine, metaforă, sentiment, pe care le poate transmite altora printr-un limbaj deosebit – limbaj, nu cuvinte răzlețe“) și de a se autodefini („mă consider un scriitor modern, în linia contemporaneității artistice“; „în creația mea mizez pe idei, inclusiv pe cea națională“), până la opinii privind soarta țării mici, despre care nu crede că e compromisă din punct de vedere literar, susținându-și punctul de vedere cu exemple concludente („Eu unul nu cred că literatura română e una minoră. Astfel că, înainte de toate, trebuie să fim în concurență cu noi înșine. Nouă să ne demonstrăm că nu doar putem compensa, ci putem avansa, chiar putem devansa pe alții.“. Din noianul de abordări, numim aleatoriu alte câteva subiecte circumscrise aceleiași teme: seducția lecturii, portretul citi-

torului ideal, cărți formatoare, literatura română de pe cele două maluri ale Prutului, postmodernism (pe care „l-am numi... confuzionism. Fiind cam de toate, postmodernismul e, în primul rînd, un inevitabil motiv de polemică artistică sau culturală, ba chiar sociologică“), „fascinanta literatură a avangardismului rus“, dar și a celui ucrainean, „lectura internautică“ („are și minusul ei, fiind una mai puțin concentrată, profundă, meditată. Însă nu s-ar putea spune că cititorul internaut e mai puțin competent, ci doar e ceva mai grăbit în a-și exprima opiniile“), traduceri („concep traducerea ca aparținînd organic procesului literar propriu-zis, fiindcă și ea presupune actul de creație. Este creație în limbaj, prin limbaj, un proces constructiv în baza unui proiect – cel al originalului“) și multe altele.

Răspunde Leo Butnaru și curiozităților legate de iubirea de patrie („fără emfază vorbind, eu sunt cel care-și iubește patria, participînd la bucuriile și durerile întregii omeniri, adică ale satului global“) ori de călătorii („sunt cel care, de cele mai multe ori, când călătorește, cel mai bine se simte tocmai în... călătorie“), tot așa cum găsese tonul potrivit pentru a para întrebări mai... indiscrete („– Ce vă stimulează mai eficient imaginația: călătoriile, consumul de alcool (eventual, droguri), îndrăgostirea (sau experiențele sexuale)? // – Din câte pricep eu, aceasta este cea mai îndrăzneată întrebare (nepolitică!) din câte s-au pus în dialogistica publică moldo-basarabeană. Dar chiar crezi că trebuie să trasez în parametrii mărturisirilor subtilități atât de întinse?“)

Fără a epuiza lista „întrebărilor“, amintim câțiva dintre aceștia (Marius Tupan, Irina Petraș, Nicolae Roibu, Dan Stanca, Victoria Milescu, Gellu Dorian, Lucia Negoită, Rodica Lăzărescu, Emilian Galaicu-Păun, Vitalie Ciobanu, Galina Tarasiuk ș.a.), doar pentru a evidenția diversitatea zonelor dinspre care este pornită morișca întrebărilor. Tutorul, Leo Butnaru le răspunde, în primul rînd, cu poftă de taifas – cum stă bine unui moldovean din stîrpea lui Creangă. Uneori ludic, alteori grav, intră de fiecare dată în jocul propus de conlocutor; răspunsurile sale sunt clare, răspiccate, argumentate, asumate, Leo Butnaru confirmînd și prin acest nou volum adevărul unei formulări apofegmatice care-i aparține: „Răspund, deci există!“

Un dostoevskilog printre noi

A depășit cu o unitate numărul anilor de viață ai prozatorului rus (1821-1881) serialul lui Ion Fercu „Prin subteranele dostoevskiene“, din Revista „Ateneu“. În octombrie 2017, episodul 61 rotunjește un deceniu de arheologie ideatică, răsfrînt în monumentalul volum girat de Editura „Junimea“ din Iași, în 2018, și se încheie astfel: „F. M. Dostoevski este un uriaș al Spiritului. El mi-a rezumat, prin vocea unuia dintre Karamazovi, esența ființării: viața este duelul lui Dumnezeu cu diavolul; iar câmpul de bătălie sunt eu. Și fiecare dintre noi, firește“.

Să aflăm ce au spus cei prezenți la festivitatea de la Casa de Cultură din Buhuși (6 nov. 2018) despre acest „colaborator prețios al Ateneului,

devenit minimalist prin Kant“ (Carmen Mihalache).

Ion Fercu „are capacitatea de a serializa, reflex al ziaristului cu tentă demonstrativă“ (C. Călin). Această „carte despre libertate și suferință“ (Adrian Jicu) „va face istorie“ (Ștefan Munteanu). I se pregătesc „cele 21 de salve“ (Dan Sandu), dar i se cere să aducă tinerii aproape de carte (Petre Isachi). Ion Dinvalie explică succesul consăteanului său prin ecuația „P=R+T (puterea e dată de răbdare și timp“.

Cuvântul autorului: „Mulțumesc familiei Ateneu, care a creat posibilitatea de a-mi prelungi fișa postului. [...] Dumnezeu ne-a dat puterea de a visa“.

Se deschid „Șoaptele nuanțelor“.

D. IOAN

S-au împlinit, în decembrie 2018, o sută de ani de la nașterea lui Aleksandr Isaevici Soljenitîn. Oricine încearcă să se mențină câtuși de puțin pe linia unei minime obiectivități, este șocat că evenimentul este zguduit de atacuri și contestări, unele fățiș furibunde, altele insidioase. Soljenitîn a fost, în a doua jumătate a secolului trecut și în prima jumătate a secolului în care ne găsim, o voce care a făcut istorie, care incontestabil a deschis, aproape ca nimeni altcineva, ochii Occidentului asupra realității sovietice. În propria țară, influența lui a fost mai modestă: i s-a tăiat la un moment dat microfonul, iar accesul la tipar i-a fost blocat. Cititorii sovietici dispuneau doar de povestirea „O zi din viața lui Ivan Denisovici”, apărută în numărul din noiembrie 1962 al Revistei „Novâi Mir”, și de alte câteva scrieri de mică amploare.

Ochii Occidentului... Occident pe care Soljenitîn nu l-a iubit, ci l-a înfierat aproape cu aceeași fervoare cu care a înfierat „Imperiul Răului”. (Nu atribuim lui Soljenitîn paternitatea acestei sintagme. Suntem înclinați să ne îndreptăm privirile mai mult spre Ronald Reagan. Într-un fel sau altul, președintele american manifesta o veritabilă predilecție față de ea.) Și în campania antisoljenitîniană în floare, să nu ne mirăm dacă se va ajunge - dacă nu cumva s-a și ajuns - să se afirme că Soljenitîn a fost un agent al „Imperiului Răului”, plasat în inima Occidentului, pentru a zdruncina acest Occident...

Soljenitîn a fost în mod constant surprinzător și imprevizibil, dar poate că această percepție este în fapt falsă. Din 1962 și până în 1964, când a căzut Hrușciov, nu trecuseră nici măcar doi ani plini. („O zi din viața lui Ivan Denisovici” a apărut cu aprobarea - fățișă ori tacită - a lui Hrușciov; aproape că nu mai are importanță.) „O zi din viața lui Ivan Denisovici” a fost chiar propusă pentru Premiul de Stat, care, bineînțeles, nu se mai numea Premiul „Stalin”.

După 1964, Soljenitîn publică în Occident volum după volum, iar în U.R.S.S. se declanșează o campanie virulentă împotriva lui, apelând la fabulosul vocabular de injurii al limbii ruse. Când în 1970 i se decernează *Nobelul* pentru literatură, campania atinge culmi încă neatrinse, încât în 1974 este imbarcat cu forța în avion și debarcat tot forțat în Germania Occidentală. Va fi întâmpinat pe aeroport de un alt laureat al „Nobelului” pentru literatură (din 1972), Heinrich Böll.

Soljenitîn a părăsit Rusia plecând spre vest și s-a întors, după 20 de ani, în „Sfânta Măicuță Rusia”, prin est (Vladivostok, prin Extremul Orient rus). Si-a găsit refugiul în S.U.A., în Vermont, regiune

Tiberiu IONESCU

Reflecții la o aniversare

care-i amintea, prin medii fizico-geografice, de țara sa. Acolo și-a înjghebat o Rusie în miniatură și Occidentul a asistat stupefiat la denigrarea noii patrii, însă acest Occident nu s-a grăbit să-l expatrieze, ci l-a privit cu înțelegere, dar și cu destulă mirare. În timpul lui Gorbaciov, i s-a restituit cetățenia sovietică, dar, oarecum tot cu destulă mirare, Soljenitîn a revenit în Rusia doar în 1994. Poate a dorit să se împlinească neapărat 20 de ani de expatriere! U.R.S.S. nu mai exista; exista Rusia lui Elțan.

Debarcând la Vladivostok, în Extremul Orient rusesc, a îngenuncheat și a sărutat pământul sfânt al Măicutei Rusia. (Să amintim că acest pământ nu era rusesc „de veacuri”; el devenise rusesc doar cu câteva secole în urmă. Și dacă ostilitatea față de Occident a fost mai mult ori mai puțin acerbă, nu ne putem abține să amintim că față de fosta patrie, Soljenitîn ceruse folosirea - împotriva ei - a armei nucleare.) Acolo unde Soljenitîn a îngenuncheat și a sărutat pământul, s-a înălțat, e de la sine înțeles, o statuie care acum, dacă mai este în picioare, e înnegrită cu inscripții („Luda!” ș.a.m.d.). De aceeași soartă are parte o altă statuie a lui Soljenitîn, de prin Moscova. Drumul spre Moscova a fost pe nesfârșite cale ferată care străbate de la un capăt la celălalt Siberia; un drum festiv, triumfalist: opriri, discursuri, săruturi și sărutări, lacrimi și aplauze, extazuri și plecaciuni. Oficialitățile l-au proslăvit atunci și mai apoi, președintele Putin l-a vizitat chiar acasă și, desigur, i-au fost decernate cele mai înalte ordine și decorații ale Federației Ruse.

Întâlnirea mea, ca cititor, cu Soljenitîn, s-a petrecut, ca și pentru cititorii din Uniunea

Sovietică și din restul lumii, după noiembrie 1962. Eram abonat la „Novâi Mir”. Am tradus povestirea - a fost o trudă de zile mari, vocabularul și sintaxa narațiunii fiind destul de neobișnuite; a fost nevoie de multă vreme și răbdare - și am trimis-o neuitatului pentru mine Sergiu Adam. El, desigur, a mai stilizat-o, a dactilografiat-o, a început demersurile pentru publicare, dar și la noi s-au închis ermetic porțile, deși nu mai eram în perioada în care era suficient ca la Moscova să plouă ca la noi să se deschidă deja umbrelele. Păstrez și acum un exemplar al textului dactilografiat (într-un anumit moment, acest exemplar ar fi fost o probă de o extremă circumstanță agravantă, dar aceasta e o altă poveste). Imediat după căderea lui Ceaușescu, Sergiu Adam a întreprins demersurile necesare, iar povestirea a fost tipărită în prima jumătate a anului 1990. A fost apoi și o reeditare. Povestirea „O zi din viața lui Ivan Denisovici” a apărut, după câte știm, mai târziu, și sub o altă traducere, dar, fără falsă modestie, traducătorului/ traducătoarei i-a fost mult mai ușor, sprijinindu-se pe brazele solide ale traducerii noastre.

Istoria se desfășoară - exemplele abundă - în spirale. Centenarul lui Soljenitîn este însoțit de revenirea și reevaluarea pozitivă a lui Stalin. Ne întrebăm dacă, în fapt, revenirea și reevaluarea pozitivă ale lui Stalin au încetat vreodată. Dar să admitem că avem de-a face cu o revenire a lui Stalin. A doua. Prima a avut loc după puciul de palat care a dus la îndepărtarea lui Hrușciov din toamna anului 1964 și s-a întins în timp până la apariția pe firmament a lui Gorbaciov. În perioada restructurării și transparenței gorbacioviste, Stalin a fost din nou azvârlit în iad, iar după aceea am fost martorii unei reanimări. Și asta nu numai între hotarele nesfârșite ale Sfintei Măicute Rusia, ci și în afara lor. Și dat fiind că orice fenomen de o asemenea amploare este însoțit și de efecte colaterale, complementare, valurile nu pot să nu-l lovească și pe Soljenitîn. Dar vai, el nu mai poate replica din mormântul de la Mânăstirea Donskaia din Moscova, în care se odihnește din anul 2008.

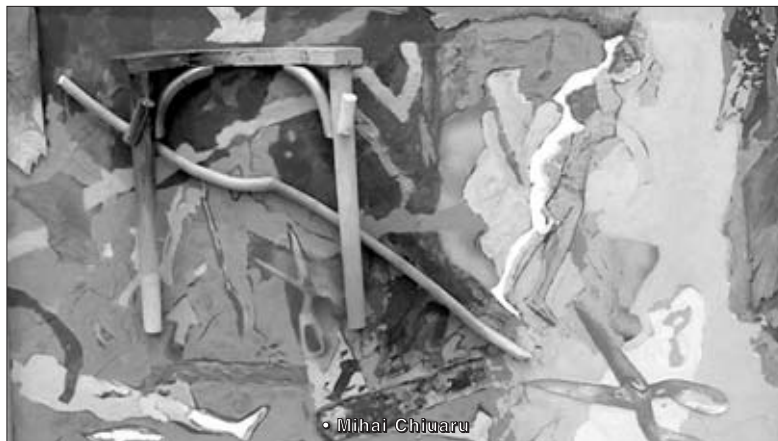
Mai înainte a fost amintit Mihail Gorbaciov. De foarte mulți ani, el este supus celor mai neașteptate și surprinzătoare atacuri. Gorbaciov n-a

fost prea iubit, nici măcar în cei mai buni ani ai lui. Încăunarea lui a fost imediat însoțită de decretul „sec”, al luptei împotriva vodcii și al abstenenței față de vodcă, decret care a produs valuri de nemulțumire în popor, dar care a creat și o uriașă breșă în vistieria sovietică, monopolul de stat al vodcii fiind o sursă de primă mărime a veniturilor bugetare. Economia a început să se năruie, iar următoarele măsuri de restructurare nu au făcut decât să agraveze situația. Privind din depărtare în timp, se poate afirma că nici nu putea fi restructurată, ceea ce a dus la prăbușirea Uniunii Sovietice.

Da, categoric, Mișa Gorby nu s-a bucurat de sprijin și simpatie în U.R.S.S. și nu se bucură, cu atât mai mult, nici în Rusia de astăzi. El a fost venerat în afara granițelor și este venerat și astăzi, deoarece rolul lui (și al lui Soljenitîn), voit sau fără de voie, în prăbușirea „Imperiului Răului” a fost indiscutabil decisiv. Să amintim și faptul că la alegerile prezidențiale din Federația Rusă de prin 1994, nu a obținut nici măcar 1 (unu) la sută din voturi, în timp ce Boris Elțan - pe care Gorbaciov l-a adus de prin Sverdlovsk (acum și înainte de revoluția bolșevică, Ekaterinburg) și l-a înscăunat prim-secretar la Moscova - a fost reales președinte cu o majoritate covârșitoare. Elțan era „de-al nostru”, vodcă (și alte lichioruri) l-a și dărâmat, obligându-l să se retragă și să-l desemneze ca urmaș pe Vladimir Putin, eternul nostru contemporan.

Cititorul celor scrise până acum s-ar putea întreba de ce ne oprim atât de apăsător și vorbim atât de mult de Gorbaciov când, în fapt, ar fi necesar să ne referim la Soljenitîn, recte la centenarul său. Vom răspunde că întrebările de acest gen, în viziunea noastră, ni se par superflue, întrucât Gorbaciov și Soljenitîn - desigur, fără să se fi înțeles sau să se fi coordonat între ei - sunt, amândoi și fiecare în felul lui, veritabili dărâmtori ai „Imperiului Răului”. Găsim în atitudinea față de Gorbaciov și cheia atitudinii față de Soljenitîn. Gorbaciov, luând puterea, a declarat pentru interior că „Așa nu se mai poate trăi!”, iar Soljenitîn, înainte de Gorbaciov, prezentase Occidentului ce fusese și ce era acest „Așa”.

Se cere tragerea în judecată a lui Gorbaciov. Sunt voci care afirmă că a fost agent plătit, american și englez, că a fost și este unul dintre marii trădători, dacă nu chiar cel mai mare, prin consecințe, din istoria Rusiei. Afirmația, veche de când lumea, că nu ești și nu poți fi profet în propria țară, nu mi se pare câtuși de puțin discutabilă și lipsită de conținut. Și, ca sceptici ce suntem și se cuvine să fim, exclamăm și noi: „Sic transit gloria mundi!”

• Mihai Chiuvaru

Maria GRIGORIU

În jurul unei scrisori pierdute sau măștile lui Zoe

„La comédie est bien un jeu, un jeu qui imite la vie.”

Henri Bergson, *Le rire* (1938)

Ceea ce izbește de la bun început în piesa lui I. L. Caragiale este șirul comic de apelative, toate atribuite lui Zoe – soție de prezident al comisiilor și comitetelor de tot felul, aflată în plin scandal amoros, camuflat cu tălc de autor. Prin urmare, Zoe este când „o damă ambițioasă” sau „o damă de mare influență” – coana Joițica, cu varianta „conită”, căreia i se spune în chip ceremonios madam Trahanache –, când pur și simplu „madam”. Toată lumea este, așadar, pe urmele unei scrisori de amor în toată regula, întesată de cuvinte dulci și declarații patetice, adresată de prefect „respectabilei madam” Trahanache. Subiectul scrisorii declanșează amenințări cu sinuciderea, vorbe de iubire disperate și, mai ales, multă frivolitate din partea lui Zoe, tratată cu ironie în chip de „doamnă”: „Omoară-mă pe mine care te-am iubit, care am jertfit tot pentru tine... lată unde m-ai adus! [...] Mă omor înainte de izbucnirea scandalului, astăzi, acum, aici! [...] Fănică, luptă, zdrobește-mă, tu, care ziceai că mă iubești” (In vol. „Teatru”, Ed. „Minerva”, 1971, pp. 115-117).

Cațavencu, directorul ziarului de provincie, se adresează lui Zoe pe un ton ceremonios de politețe contrafăcută – el, cel mai onest cetățean, care ține la onoarea Joițichii. Se încurcă în „doamne” și „madame”, „coană”, exagerează până peste poate și, fără să recurgă la cortegiul de superlativ sau eufemisme, sugerează exact contrariul: Zoe, „o doamnă onorabilă”, nu e decât o expertă în arta adulterului. Tot Cațavencu continuă: „Scuze doamnă... da, madam. [...] Coana Joițica, mai cuminte ca toți, mă cheamă, și eu, politicos, iată-mă, gata să-i sărut mâna cu respect... Mă rog, n-ai ce-i face: mâna care-ți dă mandatul!...” (p. 119).

Ne aflăm în plină farsă electorală cu deputați, trădători, limbuți, urale și bănuiele de plagografie. Toți, cetățeni onorabili, stâlpi ai puterii! Dar mai presus de toate, o interesantă scrisoare sentimentală care riscă să apară în ziarul local, spre bucuria curioșilor târgului. Suntem în preajma alegerilor electorale. Retorica zgomotoasă este în plină floare, iar limba de lemn, mai actuală ca oricând, creează impresia de déjà-vu: clișee tocite, formule stereotipe, gata făcute, automatisme, manipulari și mașinațiuni politice. Toți „mof-tologii” – politicieni vicleni, d-alde Cațavencu, Agamiță Dandanache, cu vorbirea lui găngavă – se învârt în jurul lui madam Trahanache, practicând calomnia în numele „interesului politic”, pune-gresc pe cei din preajmă, îndrugând verzi și uscate, în bine cunoscutul stil de mahala. Și pentru că era în joc „onoarea Joițichii”, scrisoarea pierdută reapare ca prin minune atunci când firele se descurcă, iar focul scan-

dalurilor și al declarațiilor de amor ale lui Zoe se domolește. Diplomația ei constă în șiretenia de a țese intrigi, de a inventa situații, tertipură, tocmai pentru a ieși din încurcătură „la pont”, adică la momentul potrivit. La capătul unor sentimentalisme de-a dreptul ruzibile – șantaj, insulte, intrigi și trădare, răsturnări de situații, „rafinării de maniere” (nuanțarea apariției scriitorului), în fine, onoarea „respectabilei madam Trahanache” e salvată. Retorica discursurilor amoroase este, neîndoind, o monedă la mare preț în politica feminină.

În gura lui Cațavencu, care tocmai află că a pierdut scaunul de deputat, apelativul *madam* trimite, de această dată, la un personaj de mahala: „Omoară-mă, madam, omoară-mă, dar nu e vina mea!” (p. 163). Alteori, Zoe este privită ca o femeie de lume, luată în deridere: „Doamnă, pentru Dumnezeu!”

Pentru a curma așteptarea, cetățeanul turmentat găsește scrisoarea cu pricina, care tocmai căzuze din căptușea pălării, și dă lucrurile pe față: „E de la conul Fănică: andri-santul sunteți dumneavoas-tră!”, recunoaște acesta într-un moment încărcat de emoție și așteptare prelungă. Farsa jucată lui Trahanache, confundat cu Fănică Tipătescu, restabilește oarecum ordinea lucrurilor: „O scrisorică de amor, ca din partea lui Fănică, prefectul, către Zoițica, nevastă-mea, și-i imitează slova băiatului. Închipuieste-ți plagografie!” (p. 168). Jocul lexical continuă: Trahanache amenință, părănd că vrea să spună *nu umblați cu mofuri, cu farse sau glume proaste*: „Să vie cineva să-mi bănuiască nevesta, pe Joițica...” (p. 109). Jupân Dumitrache se exprimă în același stil, apărându-și nevesta, pe coana Veta. Ne punem întrebarea: Tra-ha-na-che nu este cumva, ca și Stasache (*Cadou*), soțul orb care nu vrea să vadă adevărul sau un șiret care se prefacă cu încăpăținare, nevrând să creadă că este înșelat, trădat? În mîntea lui, Zoe continuă să fie o femeie de onoare, o doamnă în care reclamă respectul celorlalți și al familiei.

În fond, coana Joițica nu e decât o madamă din mahalaua valahă, care-și înșală bărbatul cu nonșalanță; vrea cu orice

chip să obțină scrisoarea compromițătoare și se lansează într-un cortegiul nestăpănit de rugăminți, strigăte, plânsete și șantaj:

Z – „Scapă-mă ca să te scap! Să schimbăm: dă-mi scrisoarea!”

C – Madam! madam! Peste putintă... Omoară-mă, madam, omoară-mă...!” (pp. 162-163).

Dicționar feminin

În formularea „Pe madam Trahanache am văzut-o ieșind de la Cațavencu” (Farfuridi, p. 97), avem de-a face cu o asociere a contrariilor, prin care scriitorul reușește o distanțare cu tentă vădit ironică, spre parodic.

De observat alăturarea unui termen de politețe – calificativul „respectabila” cu denumirea *madam* (din franțuzescul *madame*, însemnând *doamnă*: un franțuzism însoțit de o tușă peiorativă, pe cale de dispariție). Este neîndoind, *madam Trahanache* nu poate fi decât o denumire „depreciativă”, o etichetă ironică cu subînțeles (v. „damă bună”, „coană”). Zoe, damă de bon-ton, își apără cu cerbicie onoarea de familistă, scoală mahalaua în picioare numai pentru a-și ascunde păcatele. Pristanda, polițaiul, are și el rolul lui; acesta demască viciele *coanei Joițichii* în sintagme pline de subînțelesuri: „De-o pildă, conul Fănică: moșia moșie, funcția funcție, coana Joițica coana Joițica: trai neneaco, cu banii lui Trahanache” (p. 90). Se înțelege de la sine: Pristanda își exprimă în mod aluziv, complex, păreră critică, inclusă în text, asupra personajului. Acesta vorbește ca pentru sine, cu subînțeles, spunându-ne cine este, în realitate, această femeie abilă – madam Trahanache.

de amantă de la periferia târgului, prezentată, printr-un termen depreciativ, drept „madam”. Zoe este o replică îngroșată a Vetei Dumitrache din „O noapte furtunoasă”, sarea și piperul piesei, ea face parte din familia femeilor lui Caragiale cu apucături grosolane, de mahală. Nu mai este decât un pas până la *cocoanele* de la periferie. *Coana*, înțelesă ca stăpâna casei, este și acesta un termen de politețe care printr-o deformare semantică, printr-o alterare, este interpretat în sens peiorativ. Denumirile persoanelor feminine, fie că este vorba de Zița, Veta sau Zoe Trahanache, nu-și pierd semnificația. Zoe rămâne ca o fost, conform intenției scriitorului: „Madam, madam Trahanache, ești un inger” (p. 167). Cătă ironie, tot atâtă ipocizie!

În „Momente și schițe” (Ed. Tineretului, 1965) surprinde caruselul de madam *Esco*, precum *Esmeralde Piscopesco*, madam Mița *Protopopesco*, *Tințuța Popesco* – așa-zise „dame din lumea mare”, cu o slăbiciune aparte pentru cozerie. Dialogul este pe măsură:

„Mândica: Ce faci cu ceaiul ăla? Apoi ce dracu nu-l aduci odată?”

Roza: E gata, în salon.

Mândica: Atunci de ce nu-mi spui, proasto? Să nu bombănești, obraznic!”

În tot acest timp, „Madam Piscopesco se considera în oglindă (se privea atent) drăcuindu-și un cărlionț rebel din frunte” (*Five o'clock*, pp. 83-84). Aceste strămbături lingvistice se potrivec de mîntea în mahală cu un termen învechit, ieșit din uz, se afla în mijlocul unui scandal amoros. Zoe evoluează de la *madam*, *doamnă*, la „damă bună”, mascând faptul că ar fi vorba de o femeie de moravuri ușoare. Altfel formulat, Zoe, printr-o răsturnare de situație, este tratată cu o politețe prefăcută, pe un ton voit ceremonios. Aceasta este, pe rând, doamnă sau coană, o femeie măritată căreia Cațavencu este gata să-i sărute mâna cu respect, dar și „damă bună”, recunoscută ca făcând și desfăcând intrigile din mahală. „În sănătatea coanei Joițichii, că e *damă bună!*” (p. 171) spune Cetățeanul turmentat.

În fond, ea rămâne în conștiința lectorilor lui Caragiale o *dameză*, subînțelegând prin aceasta nuanțele vulgare, peiorative. Coana Joițica se comportă, vorbește, se exprimă ca mai toate madămurile de mahală; ca o amantă versată – cum spuneam adineauri –, o femeie cu apucături mahalagești. Zoe, soție de prezident, persoană cunoscută în suburbie, este o mahalagioaică patentată, prin extensie, o femeie cu gesturi și limbaj grosier. Certăreată, bărfitoare, aceasta se complăce în rolul

de amantă de la periferia târgului, prezentată, printr-un termen depreciativ, drept „madam”. Zoe este o replică îngroșată a Vetei Dumitrache din „O noapte furtunoasă”, sarea și piperul piesei, ea face parte din familia femeilor lui Caragiale cu apucături grosolane, de mahală. Nu mai este decât un pas până la *cocoanele* de la periferie. *Coana*, înțelesă ca stăpâna casei, este și acesta un termen de politețe care printr-o deformare semantică, printr-o alterare, este interpretat în sens peiorativ. Denumirile persoanelor feminine, fie că este vorba de Zița, Veta sau Zoe Trahanache, nu-și pierd semnificația. Zoe rămâne ca o fost, conform intenției scriitorului: „Madam, madam Trahanache, ești un inger” (p. 167). Cătă ironie, tot atâtă ipocizie!

În „Momente și schițe” (Ed. Tineretului, 1965) surprinde caruselul de madam *Esco*, precum *Esmeralde Piscopesco*, madam Mița *Protopopesco*, *Tințuța Popesco* – așa-zise „dame din lumea mare”, cu o slăbiciune aparte pentru cozerie. Dialogul este pe măsură:

„Mândica: Ce faci cu ceaiul ăla? Apoi ce dracu nu-l aduci odată?”

Roza: E gata, în salon.

Mândica: Atunci de ce nu-mi spui, proasto? Să nu bombănești, obraznic!”

În tot acest timp, „Madam Piscopesco se considera în oglindă (se privea atent) drăcuindu-și un cărlionț rebel din frunte” (*Five o'clock*, pp. 83-84). Aceste strămbături lingvistice se potrivec de mîntea în mahală cu un termen învechit, ieșit din uz, se afla în mijlocul unui scandal amoros. Zoe evoluează de la *madam*, *doamnă*, la „damă bună”, mascând faptul că ar fi vorba de o femeie de moravuri ușoare. Altfel formulat, Zoe, printr-o răsturnare de situație, este tratată cu o politețe prefăcută, pe un ton voit ceremonios. Aceasta este, pe rând, doamnă sau coană, o femeie măritată căreia Cațavencu este gata să-i sărute mâna cu respect, dar și „damă bună”, recunoscută ca făcând și desfăcând intrigile din mahală. „În sănătatea coanei Joițichii, că e *damă bună!*” (p. 171) spune Cetățeanul turmentat.

În fond, ea rămâne în conștiința lectorilor lui Caragiale o *dameză*, subînțelegând prin aceasta nuanțele vulgare, peiorative. Coana Joițica se comportă, vorbește, se exprimă ca mai toate madămurile de mahală; ca o amantă versată – cum spuneam adineauri –, o femeie cu apucături mahalagești. Zoe, soție de prezident, persoană cunoscută în suburbie, este o mahalagioaică patentată, prin extensie, o femeie cu gesturi și limbaj grosier. Certăreată, bărfitoare, aceasta se complăce în rolul

Între caracteristicile „cadrului fizic” specific operei eminesciene, G. Călinescu menționează, printre cele mai relevante, „rusticitatea”, cu precizarea că viața țăranelui se exprimă printr-un set de automatisme, de gesturi ritualizate. Ca atare, în opinia criticului, Eminescu ar înfățișa pretutindeni în opera sa doar „suflete de țărani, însă de țărani milenari aproape abstracți, așa cum îi înțelege el, conținând în ei sufletul cel mai automat și mai economic, ceea ce în faptă nu se întâlnește”. De la reprezentările politice ale „statului natural” la reflexele caracteristice ale „tubirii libere”, necomplicate sentimentale sau intelectuale, Călinescu îi va construi poetului imaginea unui primitiv plin de vitalitate, reprezentativ pentru etnosul românesc.

Din punct de vedere psihologic, Eminescu ar fi rămas așadar un țăran, provenind dintr-o familie de oameni normali, fără o ereditate încărcată – mai exact, ca să cităm plasticele caracterizări călinesciene, o „haimana sănătoasă”, „un tânăr deprins cu elementele naturii”, „un rustic sănătos și primitiv, pe care îl încurcau chiar uneltele cele mai banale ale civilizației orășenești, ca peria, pieptenele, dar în care inteligența se ridică cu mult deasupra unui om al pădurii, al lacului și chiar al târgului”. Configurația psihică a poetului ar fi, așadar, una rurală, țărănească, pe acest fond sufletesc fiind transplantată ulterior filosofia schopenhaueriană.

Prietenia cu Creangă se derulează sub același unghi al „ruralității” celor două spirite afine, copilăria (și chiar întreaga viață a celor doi scriitori) fiind prezentată „sub speța universalului”. Din acest motiv, întâmplările avându-l ca protagonist pe Nică a lui Ștefan a Petrei de la Humulești coincid cu ceea ce Călinescu etichetează, și în cazul lui Eminescu, drept „copilăria firească a unui băiat crescut la țară”, deprins a trăi „țărănește”, ca orice „copil de țăran”. Precaut până la un punct, criticul imaginează o ruralitate relativizată de formulări generice: traiul primitiv de la ipoteze și străbătut de oarecare „eleganță rustică”, iar „țărănia” lui Eminescu – ca și „țărăniile” lui Creangă – se definește mai curând ca latență a unui trai milenar, ca formă de viață sublimată în moduri specifice.

Exemplificând cu versuri din *Călin...* și cu fragmente din *Făt-Frumos din Lacrimă*, criticul revine mereu în comentariile sale pe marginea operei eminesciene asupra temei țărăniei, reflectată chiar și în ipostazele fictive unde apar aristocrați pur-sânge, împărați și prinți. Argumentul vizează diversele

Roxana PATRAȘ

Eminescu – spirit urban

situații de transgresiune și de travestire socială în care dacă Făt-Frumos pune pe el „haine de păstor și cămeșă de borangic”, așa și bărbatul sau femeia din popor pot îmbrăca veșminte mai fastuoase decât condiția lor: „mantaua albă cu brâu de mărgăritare” ori „cațifeaua neagră și mătasea vioerie”. După cum se poate însă constata, Călinescu justifică ipoteza rusticității decorului eminescian în spiritul teoriei „specificului național”, ce-și pune amprenta asupra biografiilor despre Eminescu și Creangă, precum și asupra *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* în ansamblu, chiar dacă unele referințe (cum sunt cele despre *Ioană și privaz*, de pildă) nu sunt lipsite de o notă ironic-malițioasă. Călinescu era el însuși un spirit urban prin excelență, iar dacă exalta „țărănia” lui Eminescu nu o făcea gratuit, ci avea în vedere o miză polemică în raport cu tradiția exegetică de până la el și îndeosebi cu teoria geniului, schițată de Maiorescu în *Eminescu și poeziile lui* (1889).

Alături de „germinație”, „geologie sălbatică”, „floră”, „faună”, „borealism”, „decrepitudine”, „interior fabulos” și „arhitectură colosală”, „rusticitatea” configurează un complex al primitivului genial. În rama acestui portret executat de Călinescu intră trăsături caracteristice precum senzualitatea, vitalismul, erotica mecanică ș.a.m.d. – de unde și concluzia că „în toată opera lui, poetul exaltă forța instinctuală”.

Așa se explică de ce poezia de dragoste eminesciană se configurează, în opinia criticului, pe structura romantei și a unor momente specifice de erotică folclorică, edificând un ceremonial *sui generis*, precum „obsesia, istovirea prin sărutare, trecerea pe sub ferestrele femeii”. Concepția

țărănească despre dragoste corespunde unor reprezentări similare, de psihologizate, ale naturii („ființă metafizică”, unde „nu e loc pentru individualitate”), căci natura eminesciană e la fel de elementară ca erosul.

Derivată de asemenea dintr-o ruralitate esențială, și „decrepitudinea” ar ține de un anume stil al interioarelor eminesciene, percepute de critic ca fiind lipsite de „intimitatea orășenească”, de „sensul bunei-stări casnice și deci psihice”, de „ospitalitate”. Decantată în toate romanele călinesciene, de la *Cartea nuntii* până la *Bietul Ioanide* și *Scrinul negru*, obsesia confortului urban și a igienei se reflectă și în considerațiile despre locuințele eminesciene, fie că este vorba despre cele reale sau despre cele fictive. Chiar salonul lui Poesis din *Geniu pustiu* i se pare criticului un spațiu „decrepit” pe motiv că este sărăcăcios și simplist mobilat. Fastul burghez, ornamentația a la *mode* din unele descrieri eminesciene reprezentate pentru căutătorul urii rusticități „milenare” doar stridențe neconforme cu datele

personalității artistului sau o lipsă totală de vocație pentru relatarea sub unghi „realist”.

Se cuvine să spunem că, circumscrisă de emergența naționalismului și a derivatelor sale ideologice de la începutul secolului al XX-lea (sămănătorismul, poporanismul), stilistica „rusticității” furnizează criticului un argument suficient de puternic pentru a susține ipoteza „ruralității” poetului. „Țărăniei” nu i se va spune pe numele adevărat, deși o parte a biografiilor sesizează tendenționismul unei astfel de ipoteze puse în circulație de Călinescu: „s-ar putea reduce peipețiile copilului la aspectul lor pitoresc, adică la mult-răspândita opinie că Mihai trăia țărănește [s.aut.]?” Sub diferite pretexte, cititorii și adulatorii lui Eminescu vor vedea în figura artistului „expresia integrală a sufletului românesc” și vor evoca Moldova arhaică înscrisă în eul profund, pe „țăranelul” moldovean revolut mobilat. Fastul burghez, ornamentația a la *mode* din unele descrieri eminesciene reprezentate pentru căutătorul urii rusticități „milenare” doar stridențe neconforme cu datele

Cernăuți sau cu activitatea dăunătoare a stricătorilor de limbă și cu „mahalaua” bucureșteană.

Ispitei de a închipui în efigia poetului o personalitate de o primitivitate adamică îi cedează mai târziu și Zoe Dumitrescu-Bușulenga, care simte nevoia să îl scoată din cercul select al micii nobilimi printr-o notificare de natură astrologică, reîntorcându-l pe avântatul poet în brațele elementului teluric, caracteristic pentru semnul Capricornului: „Deși fecior de boieras [s.n.], [...] cel de-al șaptelea copil al familiei a intrat în lume sub semnul de maximă generozitate al Capricornului, care i-a abolit orgoliile și l-a ferit de prejudecăți și conformism”.

Observăm astfel că interpretările de acest gen se dezvoltă din fragmentul din scrisoarea adresată lui Maiorescu (18 iunie 1875), în care Eminescu afirmă că „ar intra în contact cu populația rurală”, anume pentru a relata, asemenea unui reporter, detalii despre o realitate cu care pămătașul nu se va întâlni niciodată: sărăcia, precarietatea pregătirii institutorilor, primitivitatea metodelor didactice și, în acord cu o viziune elitist-urbană, eroarea statului român de a susține financiar obligativitatea învățământului primar la sate. Revizorul școlar Eminescu nu se instalează așadar într-o realitate din care provine, nu recunoaște aici un spațiu „țărănesc”, familiar, ci îl descrie de pe pozițiile eroului civilizator, sosit în primitiva lume a satului românesc anume pentru a impune regulile igienei mentale și fizice deprinse prin contactul cu civilizația Occidentului.

În schimb, nota urbană e de găsit pretutindeni și în opera, și în biografia eminesciană¹. Deși prestigiul enorm al lui Călinescu a impus imaginea unui Eminescu reprezentativ pentru etnosul românesc (formula „poetul național” apare în *Istoria călinesciană*), adică pentru o civilizație de tip emnamente rurală², o viziune arhitecturală modernă – orașul-furnicar, metropola antică, burgul medieval, arhitectura colosală a lumii – deschide posibilitatea de a imagina un Eminescu urban, deprins cu un ritm de viață trepidant și perfect adaptat la specificul traiului citadin.

¹ Iliana Gregori, *Știm noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze*, București, Editura ART, 2008

² Iar perspectiva aceasta a fost exaltată în ultimele decenii de comunism, marcate de afirmarea unui naționalism tribal.

• Marți, 15 ianuarie 2019, Poetul Național Mihai Eminescu a fost sărbătorit cu bucurie duhovnicească la Colegiul din Bacău care îi poartă numele.

Petru Bejan: „Estetica în cotidian. Itinerariu frivol“

De la „botezul“ ei oficial (1750), când A. G. Baumgarten („nașul“, o definiție ca fiind știința cunoașterii senzoriale, vrăjita de aventurile frumosului în sufletul nostru, spre deosebire de Logică – ursită să cunoască adevărul –, cu aerul său de prințesă seducătoare zămisliță la Curtea Regală a Spiritului (Filosofia), **Estetica** a crescut aidoma zănei cuceritoare din povești, invitându-i mereu pe teoreticienii către reevaluări și (re)definiri, dar și către zămislirea unor onoruri rare în inștea ei. Cucerind prin virtuțile farmecului ei „teritorii“ dintre cele mai neașteptate, Estetica și-a întemeiat, fără a vitregi relația sa cu Filosofia, propria Curte Regală a Spiritului. Totul este lipit cu suflul de Estetică... În „Celebritate“, filmul lui Woddy Allen, Cheryl, prietena lui Robin, zice: „Ce ironie! Te duci să-ți faci operație estetică, nu-ți faci, dar întâlnești un tip extraordinar și viața ta se schimbă – e mai bine decât o operație estetică...“ Încă o perspectivă estetică...

„Estetica în cotidian. Itinerariu frivol“ (Iasi, Editura Fundației Academice Axis), volumul universitarului **Petru Bejan**, depune minunăta mărturie despre „avaturile“ Esteticii, într-o vreme în care „proliferează [...] estetici non-artistice și chiar anti-artistice, iar frumosul a intrat de mult în categoria conceptelor desuete, amintind nostalgic de trecut. [...] Asistăm la o conversie a atenției către banal, imediat și proximitate...“ (op. cit., p. 11). Discursul filosofului ieșean, înnoțit și cu un stil cuceritor, argumentează faptul că, în înțineranța sa cotidiană, Estetica „este conjuncturală și frivolă, adaptată reflexelor și preocupărilor obișnuite. Nu ignoră arta ca experiență simbolică, nici nu o izolează într-un topos esoteric, inaccesibil și neinteligibil. Dimpotrivă: observă, descrie, interpretează și evaluează, căutând satisfacții nesperate de la intersecția drumurilor dintre filosofie, artă și viață“ (ibidem, p. 14).

„Urătul și banalul s-au ‘academicizat’“

„Chipul“ acestei Estetici este conturat de autor cu tușe care amintesc de voluptatea discursurilor penelului unor Dali sau Picasso: „Estetizarea lumii“, „Spirala transgresiunilor“, „Praguri ale receptării“, „Fiziologia și ideologia criticii“, „Diversiunile gustului“, „Idiosincrazii cotidiene“, „Ochiul și locurile“, „Topografia „stării de bine“, „Infernul dietetic“, „Corpul estetizat și „grija de sine“, „Frumusețea va salva lumea?“...

Accentul așezat pe schimbarea paradigelor (nu doar estetice...) este un laitmotiv al volumului. Pare o iluzie „să mai credem, ca Dostoievski odinoră, că „frumusețea va salva

lumea“ (ibidem, p. 31), după cum și credința lui Nietzsche, cel care spunea că „lumea nu este justificabilă decât ca fenomen estetic“ (ibidem, p. 22), trebuie percepută într-o nouă (mereu nouă...) cheie hermeneutică. Un „proces“ al frumosului, în condițiile în care „urătul și banalul s-au ‘academicizat’“ și „arta se infiltrază în industrie, în comerț, în viața obișnuită“ (ibidem, p. 30), ar trebui să formuleze răspunsuri și la interogația fundamentală: „Care mai este «locul» privilegiat al frumosului? Filosofia? Natura? Arta? Viața de zi cu zi?“ (ibidem, p. 23). Într-o vreme/ lume în care „plăcerile privitului sunt înlocuite cu cinism de ispitele mercantile“ (ibidem, p. 27), individul... „trans-estetic“ oferă răspunsuri mai ales prin comportamentul său cotidian, nu prin doctrine estetice. În acest context, sunt amintiți și norii cenușii pe care unii teoreticieni îi văd vânzolindu-se în universul estetic actual: „... cu cât arta se infiltrază mai adânc în cotidian și în economie, cu atât își diminuează din valoarea spirituală“ (ibidem, p. 31). Noua ordine estetică nu face altceva decât să asculte de mâna invizibilă a legilor cererii și ofertei. Ceva nou? Poate, întrucât „avangardele nu mai sunt refuzate sau reprimite, ci integrate ordinii economice și instituțiilor oficiale“ (ibidem, p. 30). Democratizarea gusturilor pare a fi fără frontiere.

„Care sunt limitele artei?“

Ce busolă... estetică putem folosi într-o lume în care „granițele dintre artă și non-artă, dar și cele dintre artă și realitate au fost, rând pe rând, suprimate?“ (ibidem, p. 35). Porii sensibilităților religioase/ politice sunt uneori inflamați de „sfidările artei și intoleranței“. Autorul îl citează pe Bin Laden: „Dacă nu există limite pentru libertatea noastră de exprimare, pregătiți-vă să infrunțați libertatea noastră de acțiune“ (ibidem, p. 37). Estetica a deschis fronturi pentru terorism?... „Care sunt limitele artei? Ce libertăți își mai poate permite aceasta? Cât de oportună ar fi o „cenzură“ morală aplicată operelor artistice? Este răsul în sine condamnabil? Poate o caricatură să inflameze [...] lumea? Merită să ucizi pentru un simplu desen?“ (ibidem, p. 41), întreabă Petru Bejan. Ce atitudine trebuie să avem în fața „subversiunii... coproculturale“ (ibidem, p. 42)? Cum percepeți *Piss Christ* (1987), versiunea postmodernă a *Răstignirii* (fotografia unui crucifix scufundat într-un vas de sticlă transparent în care există un

lichid: urină amestecată cu câțiva stropi din sângele artistului, Andres Serrano)? Lucrarea n-a fost ocilită de premii. Dar în fața creațiilor lui Gunter von Hagens – „cadavrele umane sunt jupuite, uscate și modelate în posturi dinamice, îndrăznețe, «ca și cum ar fi vii»“ (ibidem, p. 49) – cum ați reacționa? „Originea lumii“ (1866), celebra lucrare a lui Gustave Courbet (care ilustrează un vagin), ar putea armoniza cu universul estetic al apartamentului nostru? Sunt provocări (unele sugerate) care te așteaptă peste tot în acest volum captivant.

Sinele, operă de artă

Petru Bejan ne invită într-un veritabil și nonconformist „infern al curiozității“ (Maurice Rheims), ne biciuie elevat anchilozele cugetării, ne determină să percepem Lumea în alte „chei“, să decriptăm sensurile și în registre inedite ale ființării. Ascultați: „Oamenii au o venerație aproape mistică pentru ceea ce nu înțeleg imediat“ (ibidem, p. 65); „Curiozitatea, [...] ispita «fructului oprit», este, în ultimă instanță, privirea care ne... privește pe fiecare“ (ibidem, p. 76); „Critica proastă și rigidă este [...] extrem de intransigentă – chiar intolerantă – la adresa prostiei. Văzută ca strategie critică, prostia poate fi luată mai curând ca o mască a inteligenței, camuflată voluntar chiar în opusul ei“ (ibidem, p. 94); „Privim fără să vedem. Surprindem instantanee spectaculoase, dar ne propunem să le «contemplăm» ulterior, pe ecranul calculatorului de acasă; [...] privirea este inflamată astfel de imperativul convertirii în suvenir – nu unul intim, ci împărtășit de ceilalți“ (ibidem, p. 156); „Viața

oricăui individ nu ar putea fi o operă de artă?“ (ibidem, p. 217); „...am putea considera «sinele drept operă de artă» – una invizibilă și perfectibilă, aflată totdeauna la purtător. Aceasta ar însemna că suntem, fără chiar să ne dăm seama, proprii noștri artiști, mobilizați într-o imprevizibilă *work in progress*“ (ibidem, p. 225); „Adevărul are nevoie de oglindă nu pentru a se admira, ci pentru a se recunoaște pe sine“ (ibidem, p. 232); „Din exigențe pur comerciale, frumosul se aliază adesea cu kitsch-ul, ceea ce-l face superficial și frivol“ (ibidem, p. 22); „Ce i s-ar reproșa lui Dostoievski? Că ar fi flatat în exces despotismul țarist, denunțând nemotivat «iluziile» socialiste, egalitariste și ateiste ale spiritului «progresist» apusean, că s-ar fi dovedit inapt să anticipeze binefacerile libertății, că ar fi încurajat proiectul unei frumuseți duplicitare și, pe alocuri, înfricoșătoare“ (ibidem, p. 245); „Rezultă o estetizare fără limite a lumii, una pluralistă, lipsită de unitate și criterii formale, consensuale“ (ibidem, p. 30); „Omul frumos nu mai este astăzi la modă, relevantă lui a fost surclasată de «omul util» și eficient“ (ibidem, p. 250); „Trăim un timp care «produce pentru a distruge și distruge pentru a nu produce»“ (ibidem, p. 180)...

Semiotică, hermeneutică, poststructuralism, deconstructivism

„Estetica în cotidian...“ este un volum de referință. Lectura sa te ajută să pricepi cum se reazăz mereu plăcile... tectonice ale universului filosofico-estetic, să scapi de „rușinea de a sta în afară de ritmuri“, cum ar zice Noica. Accente vechi, precum „elogiul suferinței“ sau „karma suferinței“, sunt privite cu respect, dar apar accente precum „estetica suferinței“ și „estetica hipermodernității“. Horia V. Pătrașcu („Asfixierea estetică“, *Adevărul*, 17 decembrie 2018), abordând problematica volumului filosofului/ esteticianului/ criticului de artă Petru Bejan, avansează gândul potrivit căruia „oferta de a trăi estetic astăzi este atât de mare, încât aproape că ar trebui inventate noi simțuri pentru a o percepe și un nou intelect... pentru a o înțelege“, „într-o lume în care „muzele ies în stradă, strada devine muzeu“, și propune chiar și sintagma doldora de îndrăzneli: „asfixierea estetică“.

Universitarul Petru Bejan aruncă peste bord tabuuri precum „asocierea filosofului cu sfântul (instanță morală infailibilă, exem-

plară), cu ascetul sau cu privitorul distant, superior, detașat de cele lumesti“. Sugerează cugetării să se aplece către lecturi esențiale – Heidegger, de pildă –, care nuanțează vânătaia ale culturii („sărăcia spațiului“, „sărăcia timpului“); „Sărăcia timpului este fără de margini. Căci acum, timpul acesta mizer nu își mai poate da seama nici măcar de propria lui sărăcie“. („Originea operei de artă“, București, 1996, p. 245). Timpul a „devenit până într-atât de sărac, încât nu mai are puțința să resimtă lipsa zeului ca lipsă“. „Estetica în cotidian...“ este o carte care te invită să pricepi că astăzi suntem obligați să vorbim mai degrabă despre *culturi* decât despre *Cultură*, în genere, sau despre *estetică* și despre ceea ce André Bazin numește, gândindu-se la artă și purtând gândul prin purgatoriul psihanalizei, „salvarea ființei prin aparență“. Elevatul discurs al acestui volum îmi aduce aminte de tulburătoarea zicere a lui Jorge Luis Borges: „Cred că pentru noi toți faptul estetic este ceva atât de evident, atât de inefabil, ca, de exemplu, dragostea, ca, de exemplu, câmpia sau marea...“ („Frumusețea ca senzație fizică“, București, Editura *Paideia*, 1998, p. 95), dar și despre cea a lui Frank Arnau: „Granițele dintre admisibil și inadmisibil, imitația, plagiatul artistic, copia, replica și contrafacerea rămân nebuloase“ („Three Thousand Years of Deception in Art and Antiques“, Londra, Cape, 1961, p. 45).

George Bondor („De la cotidianul artei, la spectrele esteticii“, *Timpul*, martie 2018) sintetizează admirabil esența volumului: „Venind dinspre filosofie, Petru Bejan nu face doar critică de întâmpinare (*Îmi place asta! Nu-mi place asta!*), ci pune mereu la bătaie un dispozitiv teoretic. Face lucrul acesta apropiindu-se nu doar de istoria artei și de teoriile efective prezente în artă, ci și de zone destul de diferite filosofice: de la semiotică și hermeneutică (preocupările sale mai vechi, încă din perioada tezei de doctorat), până la poststructuralism, deconstructivism, apoi teorii instituționaliste, conceptualism și multe altele, toate destul de prizate dacă nu în spațiul românesc – unde ele au pătruns cu întârziere, așa cum se întâmplă mereu în cultura română –, oricum foarte prezente în spațiul cultural american, unde în special aceste din urmă teorii venite din Franța au prins rădăcini în teoria și în critica literară, în istoria artei și în critica de artă“.

Am așezat „Estetica în cotidian. Itinerariu frivol“ pe raftul pe care stau studii de estetică/ filosofie ale lui Platon, Hegel, Kant, cărți ale lui Frank Arnau („Arta falsificatorilor. Falsificatorii artei“, București, Editura *Meridiane*, 1970), Daniel Arasse („Nu vedeți nimic. Descrieri“, București, Editura *Nic*, 2008) și „Fabula existențială“ (Iasi, Editura *Polinom*, 2018, darul filosofului Ștefan Afloraei, o altă aventură spirituală rară).

Ion FERCU

Octombrie 1961. Studenții anului IV de la secțiile cu specialitate dublă ale Facultății de Filologie de la Universitatea ieșeană așteptau în Amfiteatrul A-II sosirea profesorului. Aveau cursul de Istoria literaturii române. Se vedeau după o despărțire de trei luni. Vorbeau cu toții, însuflețiți. Băieții își aminteau de vitregiile convocării militare din vară, fetele povesteau despre taberele unde și-au petrecut vacanța, care, pentru toți, a trecut prea repede.

În vacarmul general a intrat calm în amfiteatrul un tânăr blond. Cei mai mulți i-au remarcat prezența abia atunci când a ajuns la catedră. Pentru puținii care încă nu-l cunoșteau: era un bărbat înalt, bine legat, cu fața cu trăsături regulate. Fruntea înaltă era încadrată de un păr bogat, iar ochii albaștri și zămbetul cald îi luminau chipul.

Vacarmul a încetat ca prin farmec. Fetele, care umpleau trei sferturi din sală, au amuțit, unele rămânând cu fraza neterminată. Un oftat din peste o sută de piepturi plinuțe a urcat ca o adiere din rândurile din față până în cele de sus. Toate îl știau! Băieții, simțind în subconștient pericolul, au intrat în alertă: ce căuta acest Adonis aici? Doar nu o preda el cursul de literatură?!

– Sunt Victor Crăciun. Anul acesta vom studia împreună Istoria literaturii române.

Vocea plăcută și melodioasă, privirea deschisă și prietenoasă i-au cucerit în curând pe toți studenții, făcând să dispară orice rezervă din partea invideoșilor.

Eu îl cunoscusem încă din anul I. Pregăteam examenul de literatura rusă pentru sesiunea de iarnă împreună cu o colegă, soția poetului ieșean Ioan Rusu, când într-o după-amiază au venit mai vârstnicul confrate George Lesnea și tânărul universitar Victor Crăciun. Atunci am asistat pentru prima oară la o autentică dispută literară între două generații. Numele lectorului a revenit în atenția noastră atunci când la spectacolul festiv de la Teatrul Național din Iași ocazional de centenarul Universității s-a jucat piesa sa „Centenarul tinereții”, scrisă pentru mai tinerii săi colegi.

Despre cursul său îmi mai amintesc doar că ceea ce ne spunea el ne fascina, că ora ca unitate de măsură a timpului dispăruse, devenind un timp al împlinirii intelectuale. În expunerile sale scriitorii trăiau, sufereau, creau sau militau pentru o idee, iar auditoriul participa la acțiunea romanelor sau suferea din dragoste odată cu personajele lor. Atunci am descoperit cu adevărat universul literaturii române.

Ajuns după absolvirea facultății la București, m-am străduit să mă adaptez standardului de viață oferit de noul loc de muncă, încercând să benefi-

Mihai MAXIM

Domnul Profesor

ciez, pe cât posibil, de viața culturală a Capitalei. Într-o seară i-am auzit vocea la radio. După ce doi ani a ținut cursul de Literatura română la Institutul Pedagogic din Bacău, unde l-a avut ca asistent pe Constantin Călin – viitorul redactor-șef al Revistei „Ateneu” –, Profesorul a venit în Capitală ca redactor la radio cu emisiunea „Scriitorii la microfon”. Încă nu mă debarasasem de mentalitatea de provincial și a doua zi l-am căutat la telefon. L-am căutat e un fel de a spune, pentru că el însuși ne ieșea în întâmpinare, fiind dornic de a-i reintâlni și a-i cultiva pe foștii săi studenți, ceea ce pe noi nu putea decât să ne onoreze. Mai mult, ne acorda cu generozitate prietenia sa, care nu se limita la vorbe.

Profesorul și-a valorificat activitatea la radio prin teza de doctorat „Scriitorii români la microfon” (conducător științific, Ovidiu Papadima). Am asistat la susținerea tezei și, ascultând aprecierile elogioase la adresa sa ale unor personalități de seamă ale criticii literare românești, m-am simțit mândru că i-am fost student. Drept urmare și acum câțiva ani, când m-a prezentat academicianului Kofi Kuciuk printre altele și ca „fost student”, am simțit un nod în gât, revăzându-l în memorie pe *Vichi* cel de la catedră. L-am urmărit cu interes și cu bucurie activitatea și ascensiunea la Televiziunea Română, unde pe la mijlocul anilor șaptezeci ajunsese director.

Tot ca „fost student”, dar și ca prieten, m-am simțit onorat să-i întorc invitația la susținerea tezei mele de doctorat „Maxim

• De la stânga: Mihai Maxim, Victor Crăciun, Mihai Șurubar, Mircea Chelaru, de 15 iunie, la statuia lui Mihai Eminescu din fața „Ateneului”

Gorki și literatura franceză”. A cerut să-i trimit din timp rezumatul disertației și la susținere a făcut observații pertinente, de specialist în literatura comparată, cucerind auditoriul prin șarmul și erudiția sa. Când am revenit în țară de sărbători, m-a invitat să petrecem revelionul 1987 în vila sa din Primăverii. Atunci i-am fost prezentat doamnei Cristiana, încântătoarea lui soție, care îi va sta alături timp de aproape patruzeci de ani în tot ceea ce Domnia Sa a făptuit. Ea era „cap limpede” pentru Profesor, întrucât are o cultură solidă, este înzestrată cu imaginație artistică și percepe cu sufletul toate ideile lui. De un optimism

molipsitor și de o veselie debordantă, ea știa să înflăcăreze orice întâlnire între prieteni. Pentru cei care nu i-au cunoscut bine, ei formau un cuplu aparent paradoxal: erau în esența lor intelectuali de viață nobilă, iar în viața de zi cu zi, oameni mondeni și fermecători. Frecventându-le casa, mi s-a oferit posibilitatea de a întâlni personalități marcante ale culturii noastre, precum sculptorul Marcel Guguianu, poetul Grigore Vieru, muzicienii intrați în legendă Eugen Doga și Gheorghe Zamfir.

După 1990 am avut bucuria de a-l avea ca oaspete pe Profesor la Moscova. M-am străduit să-i fac șederea cât mai plăcută și mai fructuoasă, mai ales că așteptam de mult timp prilejul de a-i fi util acestui om recunoscut prin altruismul său. Am făcut-o din recunoștință, din prietenie, dar și din teama de a nu mi-l „răpi” alți prieteni din Moscova, pentru că Domnia Sa are prieteni peste tot. Apropo de prietenie: la una dintre aniversările lui Victor Crăciun, un distins vorbitor remarcase că acesta știe nu numai să-și facă prieteni, ci să-i și păstreze. Aplauzele care au urmat au arătat câtă dreptate avea: toți cei din sală ne consideram prietenii săi!

Când s-au strâns opt decenii în cununa vieții, i s-a organizat o aniversare apoteotică în amfiteatrul Universității „Dimitrie Cantemir” din București, devenit neîncăpător. La câteva zile am avut marea bucurie să-l omagiem și la Iași, în mediul academic din Moldova de dincoace și de dincolo de Prut. A

rămase toată viața legat de Iași, la care revenea mereu ca la dragostea dintâi. Poate de aceea între noi se crease o legătură sufletească generată de amintirea perioadei ieșene.

Sincer interesat de personalitatea Profesorului, am participat la lansările unor cărți ale sale, în special despre Eminescu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Brâncuși etc... Dar Domnia Sa a girat cu prezența și lansări de carte ale unor confrăți mai tineri sau ale unor scriitori români „de aici” și „de pretutindeni”. Am fost măgulit că a acceptat să scrie prefața și să fie moderator la câteva lansări ale cărților mele la *Sala oglinzilor* de la Uniunea Scriitorilor și la Târgul de Carte „Gaudeamus”. Am participat cu bucurie la acțiunile pe care le-a organizat ca președinte al Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, manifestări de mare înțuită artistică, literară, morală și politică, adevărate lecții de patriotism, la care luau parte personalități românești de prim rang, dar și reprezentanți ai românilor noștri de peste hotare. Ca o recunoaștere a meritelor sale, Profesorul Victor Crăciun a fost ales Membru de onoare al Academiei de Științe a Republicii Moldova, iar universitățile din țară și de peste hotare i-au acordat titlul de doctor honoris causa.

Pentru a fi sigur că-l găsești la telefon, trebuia să-l suni pe mobil, deoarece era mereu în mișcare. Dacă-l întrebai de sănătate, Profesorul evita să dea un răspuns direct, preferând să vorbească despre planurile sale de viitor – la ce lucrează, ce trebuie să mai editeze, unde va mai pune o placă comemorativă, pe cine urmează să întâlnească, despre Congresul Spiritualității Române, despre Centenar etc. I-ar fi trebuit încă o viață de om ca să înfăptuiască tot ceea ce și propusese. Numai că „Timpul n-a mai avut răbdare” și OMUL, al cărui umăr l-am simțit alături ca Profesor, Mentor și Prieten în momentele importante ale devenirii mele intelectuale, a intrat în veșnicie.

Prodigioasa activitate de critic și istoric literar, de militant pentru înfăptuirea unității românilor de pretutindeni și pentru perpetuarea spiritualității române, ca și patriotismul său înflăcărat i-au asigurat un loc în conștiința națională. Pe 2 octombrie 2018, când s-a împlinit o lună de zile de când l-am condus pe drumul spre stele, am lansat în cadrul Cenaclului „Octavian Goga” de la Centrul Cultural „Mihai Eminescu” din București romanul meu „Fereastră spre altădată”, prefațat de Domnia Sa. S-a păstrat un moment de reculegere în memoria Marelui Absent, dar i-am simțit prezența prin evocările făcute de către distinsa doamnă Cristiana Crăciun și de alți vorbitori.

• Dumitru Macovei

Recăstigarea libertății de expresie după 1989 a impus și o anumită stare de urgență, resimțită din partea unora dintre foștii deținuți politici ai regimului comunist în a mărturisi public prin scris atrocitățile la care au fost supuși. În condițiile unui orizont de așteptare extrem de favorabil, aceia dintre ei care puteau oricând să exclame „Viața mea este un roman!” au vrut să lase un document de existență, o dovadă a faptului că absurditățile istoriei pot fi întâmpinate cu demnitate. Numai că un testimoniu psihologic, fiind considerat de critici doar un „apendice” al literaturii propriuzise, întâmpină dificultăți în a i se recunoaște statutul estetic. În lipsa capacității de a scrie cu talent o autobiografie, mărturisitorii unui timp infernal au redactat memoriile ca pe un fel de gen bastard, nesupus legitimității estetice. Ei au scris post-festum un fel de jurnal de închisoare, în care romanul-jurnal se asociază cu romanul autobiografic, asimilat, la rândul său, cu romanul memorialistic, care, lipsit de pactul ficțional, doar educă, nu vrea să seducă.

Atunci când s-a ivit prilejul, acești scriitori „de ocazie” s-au apucat imediat să-și facă publică trecerea prin bolgiile comuniste, fiind cuprinși de o febrilitate dată de rememorarea celor trăite, dar nu sunt convinși că au trăit și o formă de „catharsis”. După cele ce li s-au întâmplat, ei nu se vor mai simți bine nicicând în timpul lor, care nu este unul al trăirii plenitudinare, ci al suferinței și al vidului sufleteșc, iar mărturisirea li se hrănește mai ales din sentimentul gravelor înjuzității suferite. Din acest motiv, ei practică mai curând un exercițiu scriptural masochist care, dintr-o dorită cale de salvare, devine, dintr-o dată, prin aducere minte, un nou prilej de tortură. Și aceasta pentru că eul narator nu poate camufla eul biografic, așa cum se întâmplă într-o autoficțiune.

Victimele fostului regim nu au ficționalizat ceea ce au pus pe hârtie și nu cred că s-au gândit neapărat dacă vor câștiga sau nu prestigiul scriitoricesc. Nu le-a interesat să placă la citit, ci să fie convingătoare în depoziția lor și să impresioneze, eventual să capete respect, prin dezvăluirea ororilor la care au fost supuse. Important rămâne faptul de istorie literară că se pune problema cristalizării, în perioada postdecembristă, a unei conștiințe de sine a literaturii carcerale. Ceea ce s-a numit literatură carcerală (cu recunoașterea implicită a statutului literarității acestei specii) nu are aceleași mecanisme de construcție, nu posedă formele, tehnicile și valențele estetice specifice creației literare propriuzise.

Prin urmare, acest fel de literatură testimonială nesupusă literaturizării are o libertate relativă față de convențiile litera-

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Viața nu este un roman

• Intervenție la Colocviul Național de Proză de la Alba Iulia, 6 octombrie 2018 •

turii. Ea trebuie judecată în funcție de propria-i condiție, prin intermediul căreia supune atenției un traiect existențial neobișnuit consumat în temnițele comuniste. Rostul ei nu este să seducă prin trucurile calofiei, prin grija pentru spontaneitatea și autenticitatea stilului, ci să convingă prin adevărul celor scrise. Și reușește să persuadeze la nivel factual, deoarece foștii deținuți politici, fără să se „înțeleagă” între ei, au scris despre aceleași lucruri sinistre ce li s-au întâmplat, în anii regimului dejist, în diferitele închisori. Pe măsură ce înaintăm în lectura literaturii carcerale, aproape că uităm de modul de scriere a confesiunii și devenim tot mai interesați de soarta celui care pătimeste.

Fiind redactat la persoana întâi, acest tip de confesiune nu aparține integral nici autorului, nici „personajului”, sau aparține și unuia, și altuia. Fostul deținut politic nu are pulsioni narcisice (la limită, poate fi considerat un Narcis fără voie care lăcrimează deasupra apelor propriului trecut, de

culoarea Styxului), nu se dedublează pentru a reconstitui oglinda spartă a interiorității și a exteriorului. În schimb, prin supunerea la legea implacabilă a aceluiași calvar din penitenciarul comunist, acest mit al unui fel de anti-Narcis este însoțit de acela sisific. Ies din discuție mitul lui Circe (nu există o metamorfoză imprevizibilă a scrierii) și mitul lui Proteu, ce presupune destruc-turarea și instabilitatea scrierii. Or, în cazul de față, se scrie doar într-un anumit fel, monocord, pe o aceeași coardă sensibilă și „oțelită”.

Accentele subiective duc la ștergerea granițelor dintre narator și scriptor, care se sprijină (ambii) pe clauza psihomorală – fără valoare estetică în sine – a sincerității. De obicei, o confesiune emnamente sinceră poate să pară finalmente nesinceră dacă nu este bine scrisă, mai importantă fiind sinceritatea calitativă a scrierii decât actul mărturisitor în sine. Și totuși, narațiunea subiectivă nu se confundă cu ficțiunea, întrucât verosimili-

tatea nu poate fi invocată și în cazul literaturii carcerale. Din acest motiv, nu i se retrage creditul din partea cititorului. Pe de o parte, sinceritatea nu determină valoarea estetică a unui text confesiv, numai că, în afara ei, depoziția devine suspectă, iar confesiunea naște suspiciuni. Pe de altă parte, deși autorul pare total sincer, confesiunea riscă să pară nesinceră dacă este prost scrisă sau dacă este accentuat patetică. Acolo unde se lasă frâu liber imaginarii, este vorba și despre literaturizare. Scrierea literară trebuie să fie veridică, presupunând un grad ridicat de conștiință estetică și o cât mai bună organizare a discursului, pe când fostul deținut politic nu are proiecte epice, nu se gândește la scenarii narative, deoarece acestea îi vin gata făcute din trecut – de la tortionarii nelipsiți de inventivitate în rău.

Opera de ficțiune posedă multiple virtualități în a sugera veridicitatea, iar subiectele ei nu se limitează la istoria unui individ, ci degajă un mesaj cu valoare universală. Autorul de ficțiune inventează o operă care tinde să fie veridică în ordine ideală, pe când fostul deținut politic devine scriitor nu-și propune să inventeze ceva care să reprezinte omul universal, ci vrea ca, transcriind cu fidelitate ceea ce i s-a întâmplat, să comunice doar adevărul său. Confesiunea nu îi este proiectată ca o autoanaliză, ca o reflecție asupra istoriei și, în lipsa capacității de a depăși individualul și de a accede la universal, rămâne în seama criticilor și a cititorilor avizați să facă acest lucru. Neputând interpreta cu detașare impactul cu istoria, el narează cu convingerea că experiența îi este exemplară. În acest fel de scriere, omul interior (creatorul) nu este la înălțimea omului exterior (biografic). În timp ce altora opera le salvează biografia, lui biografia (care motivează și explică scrierea) îi poate salva eventuala operă.

Fostul deținut nu își romantează experiența personală și nici nu o mistifică coagulând în jurul ei fapte fictive. Ceea ce dorește este să se impună ca un „personaj” exemplar și, eventual, ca un model moral. Prin intermediul scrierii depoziționare, care rămâne în marginea literaturii, ca un document existențial, omul-autor este salvat de la

uitare (în lipsa experienței carcerale, nu ar fi avut motive serioase să se apuce de scris). El scrie cu convingerea că poate salva și că se poate salva. Dar nu este îndeajuns ca textul să salveze trecutul celui care îl scrie: trebuie să se salveze pe el, ca text, de la uitare. Așadar, totul depinde de calitatea scriiturii. Între un fost deținut politic fără talent literar și un autor de literatură talentat, îl prefer, desigur, pe al doilea. Dacă acesta din urmă a mai avut și soarta celui dintâi, atunci cu atât mai bine literaturii și... lui cu atât mai bine. Prefer să-l citesc pe Ion D. Sirbu, care a suferit enorm, dar a știut să pună frâu tonului vindicativ atunci când a scris romanul „Adio, Europa!”, unui deținut fără talent, chiar dacă ar fi suferit mult mai mult decât autorul „Jurnalului unui jurnalist fără jurnal” (ceea ce este puțin probabil). Detașarea auctorială, care presupune scrierea fără ură, convinge mai mult decât adoptarea unui ton resentimentar și revanșard, oricât de îndreptățit ar fi el.

În ceea ce privește receptarea literaturii carcerale și a celeia de „ficțiune”, se impune distincția dintre emoția psihologică și emoția estetică, deoarece ele sunt provocate de stimuli diferiți. Dacă acceptăm că autorii literaturii de ficțiune sunt niște suferinzi ce se luptă cu fantasmelor lor creatoare (Gustave Flaubert vorbea despre „les affres du style”), atunci îi putem compara cu persoanele care acuză o durere psihică. Pe foștii deținuți politici deveniți scriitori peste noapte (totalitară) îi comparăm cu niște suferinzi din punct de vedere fizic, deoarece la ei chiar a fost preponderent acest fel de durere. Consider că este mai cruntă durerea fizică decât aceea psihică sau morală pricinuite de o umilire sau de un tratament subuman care nu au legătură directă cu durerea fizică. O durere de măsea te poate scoate din minți fără ca ea să fie neapărat de minte și te face să uiți de orice fel de durere morală.

Camil Petrescu spunea că nu poate fi sincer decât la persoana întâi și că nu a putut lipsi de la experiența fundamentală a omeniții pe care a constituit-o Primul Război Mondial. Dacă nu ar fi fost înzestrat cu spirit creator, nu ar mai fi fost el, scriitorul canonic de ieri și de astăzi, și poate că ar fi trezit admirația doar altor îndrăgostiți de autenticitate, așa cum a fost el însuși sedus de amintirile colonelului Lăcusteanu. În ceea ce mă privește, prefer literatura „ficcională” literaturii „trăite”. Deși interesează și valoarea testimonială a celor care au scris despre degradarea ființei umane sub tortură, cred că prevalează citirea cărților scrise cu talent. În orice caz, având motivații și finalități diferite, cele două tipuri de narațiuni sunt complementare.

© Gheorghe Zărnescu

Bacovia nu și-a ascuns niciodată patima pentru alcool; dimpotrivă, a exhibat-o. Nici un poet n-a mai exclamat ca el, în „Veritas”, „Doamne, necesitatea unui vin...”, ars de o sete imperativă. Cuvântul „vin” are doar 15 ocurențe în poezia sa; figurează însă și în proză. De-a lungul anilor, unele persoane m-au întrebat: „Ce fel de vin bea Bacovia?”. Nu pot să spun – a fost mereu răspunsul –, ca și cum așa avea în față o pagină de meniu: albe, roșii; seci, demiseci, dulci. În schimb, pot aproxima calitatea lor după genul localurilor pe care le frecventa: circiumi, restaurante, crame, hanuri. „Sunt într-o circiumă” (v. „Dintr-un text comun”, în *Opere*, Buc., Ed. „Minerva”, 1978, p. 345). Și: „Hai, cîntăreț [vorbește Sensitif], ce zări vom ajunge de la această circiumă bătrînă?” (*ib.*, p. 348). Sau notează: „am fost în grădina unui restaurant” (*ib.*, p. 340) și, din nou: „am intrat în grădina unui restaurant” (*ib.*, p. 342). În circiumi se vindeau – de regulă – vinuri ieftine, de „numai cițiva bani”, ba și „stricate”, care fie îl „topesc” pe băutor, fie umflă în el răutatea, pofta de a fi violent („Vinurile ce-am băut mă predisun spre crimă”) sau îl fac s-o ia razna: „poate înnebunesc, poate încep să cînt” (*ib.*, p. 346). Fapt cert, în rătăcirile sale bahice, începute de timpuriu, circiuma („crîșma murdară” din „Sonet” și „crîșmele) murdare” din „Proză”, situate în „măhălăli”) e locul unde a poposit mai des decît restaurantul. Dacă n-aș ști că și unele circiumi aveau vinuri de soi, apreciate de cunoscători, ar trebui să zic că a băut mai mult vinuri proaste, ale căror urmări sînt de obicei cele surprinse în această frază din romanul său: „A doua zi dimineața, cu o durere de cap, cu respirația grea de vin fals, Sensitif încerca să se ridice spre a-și scoate haina: adormise îmbrăcat” (v. „Dintr-un text comun”, Note și variante, în *Opere*, ediția citată, p. 627). Repertoriată de boemi, circiumile cu vin bun serveau și de „cenacluri”. Odată, un tînăr cititor îl vizitează pentru a-l invita într-una din ele: „Vorbiră despre artă, despre noii admiratori care doreau să-l cunoască la un pahar cu vin, în vreo crîșmă retrasă” (*ib.*, p. 626). Altă dată, de un Crăciun, „o neliniștită admiratoare” (cum se recomandă) are „fantezia” de a-i aranja o „amăgire”, invitîndu-l „în satul C...”, prin gara M...”, într-o casă izolată, veche, „cu gratii și ziduri groase”. În odaia care îi fu pregătită găsi „sticlele de băutură”, plus scrisoarea prin care era îndemnat să „bea pentru un an mai bun” (v. „Dintr-un text comun”, în *Opere*, ediția citată, p. 352). În zilele cît a stat în singurătatea de-acolo, „masa și vinurile alese urmară cu o varietate deosebită”, iar alături, în chip de ispită, „o cameră pe care o [zări] întredeschisă licărea de butelii” (*ib.*,

sertarul cu fișe

Constantin CĂLIN

Între „Dosare” (11)

p. 354). Vinuri de calitate a băut, desigur, și la „libătușile de noapte” prilejuite de pregătirea pentru tipar a unei reviste, eveniment cinstit într-o atmosferă de „entuziasm ridicat”: „Printr-o intrare separată dădeau în ogradă la «Șopron» [un han], în care așteptau ceilalți la lumina unei lămpi de părete, cu salam, cașcaval, chiar și alune. Sosi și vinul...” (v. „Impresii de roman”, în *Opere*, ediția citată, p. 382). „Preferatul vin țărănesc” îl găsea la cunoscuții din sate, „care îl primeau cu plăcere” (*ib.*, p. 384). Dar Bacovia bea și acasă. În amintirile sale despre poet, Agatha relatează: „De la plecarea mea la Iași, în epoca examenelor [de capacitare], reîncepu să bea vin la masă. Citeodată continua singur un pahar-două și după masă”. Iar cînd avea oaspeți, „bea ceva mai mult” (v. *Bacovia. Poezie sau Destin*, ediția a II-a revăzută, Buc., Ed. „Eminescu”, 1972, p. 208). Acasă, cînd vrea să bea, se ciocnea de opoziția soției. În 1929, în timp ce era șomer, a primit un ajutor financiar de la Ministerul Artelor. La lucrurile pe care le-a cumpărat (un ceas desteptător, o pălărie, pantofi, un parfum de violete de Parma etc.) a adăugat și vin. „Cînd am trecut la masă – povestește poeta –, și-a oprit o sticlă de vin. M-am împotrivit. – Știi că n-ai voie de la doctor? – O să am de la mine! Dar trebuie să cinstim evenimentul, draga mea. Restul să le ascunzi cum vrei. Poate le voi găsi vreodată. A urmat un adevărat chef cînd îmi povesti de proveniența acelor bani” (*ib.*, p. 190). Pentru atari libertăți, avea și justificări medicale. Iată-l explicînd aproape didactic: „Vinurile rele, falsificate, stricate te otrăvesc, te înnebunesc. Au dreptate doctorii. Dar vinurile bune, nu!” (*ib.*, p. 214). „Pentru vinul bun – precizează un nepot de-al său – avea un respect deosebit (în special vinurile «Știrbei») [...] Spunea privind în zare licoarea din pahar, admirativ: «E bine lucrat!»” (v. Maximilian Vasiliu, *Amintiri despre poetul Bacovia*, Bacău, Ed. „Babel”, 2017, p. 33). Vinurile „Știrbey” erau vinurile priintelui Barbu Știrbey, unul dintre administratorii regali. În primul deceniu al secolului trecut, ele beneficiau de o „reclamă susținută”, în revista *Furnica*, recomandările fiind făcute de George Ranetti,

popular autor de „șchițe vesele” și de poeme cu „ahturi și ofuri”. După război, au fost promovate prin publicitatea unor ziare centrale și locale. De pildă: „*Vinurile Știrbey!* Viță de șampanie, Ottonel, Dining car alb și negru, Dessert, alb Drăgășani/ datorează succesul lor necontestat propagandei consumatorilor satisfăcuți pe deplin” (v. *Dimineața*, 25, nr. 8012, 8 aprilie 1929, p. 2). La rîndul său, *Bacău* din 18 ianuarie 1932 anunța că, la Bodega Jacobi din localitate, se găsesc „vinuri înfundate, din pivnițele Rhein, Știrbey etc.” (p. 4). În epocă supremația o deținea vinurile Cotnari, dovadă prețul mai mare decît al celorlalte. În martie 1931, Cotnari (grasă) costa 26 lei, Alb Odobesti vechi – 20, Pinot Odobesti – 18, Negru Nicorești vechi – 18. Din cînd în cînd, Bacovia bea și de acesta (cf. Agatha Grigorescu-Bacovia, *op. cit.*, p. 231). Din cel bun sau din cel rău, vinul a fost un însoțitor al faptelor lui Bacovia, de la tinerete pînă la bătrînețe. De ce bea? Unele din motive le dezvăluie el însuși. Din imitație, influențat de legende: Edgar Poe, Verlaine. Bea pentru că vinul „îndeamnă spre plăceri”, la „apropieri amoroase”, care – se știe nu

numai din cărți – însetează: „[Marieta] își trase pantofii și-și aruncă pe umeri blana; aduse din sală o sticlă de vin, o desfundă, turnă în pahare; începeau [ziua] cu vin. [...] Cu clătînări și vorbe de iubire se întorceau [de lingă foc] și cădeau pe patul desfăcut, pe pernele moi, unde vorbele îi deveneau suspin sau șoapte ce se pierdeau încet, în ușoara beție a vinului spre care se duceau pentru a se amei mai mult” (v. „Dintr-un text comun”, Note și variante, în *Opere*, ediția citată, p. 623). Bea și ca să uite (forma sa de protest) „ceea ce nu știe nimeni”, mai exact ceea ce se ignoră: „crimele burgheze” (v. „Poemă finală”, în *Opere*, ediția citată, p. 132). Un alt motiv, destul de des invocat, e plictiseala: „Plea plictisit, trimise să-i aducă niște vin, remediu sigur pentru împrejurările [se pregătea să se mute] în care se afla...” (v. *Opere*, p. 349). Nu în cele din urmă, vinul constituia un stimulent intelectual. Ca și alți boemi, Bacovia era convins de „sensul” (valabilitatea) maximei (atribuită poetului grec Alceu) „In vino veritas”, un argument peremptoriu pentru a-și justifica bețiile (v. Agatha Grigorescu-Bacovia, *op. cit.*, p. 208). Provocator al inspirației,

vinul era un combustibil indispensabil muncii literare. „Preferatul vin țărănesc”, de care am amintit mai sus, îi „producea – ține să menționeze – însemnări pentru caietele sale” (v. „Impresii de roman”, în *Opere*, ediția citată, p. 384). Lucrurile se petreceau cam așa: „Treceau zile cu băut și fumat, ca apoi să urmeze pauze de reconstituiri” (*ib.*), marcate de inevitabile crize morale. – Nu începea îndoiială, autorul *Plumbului* a fost unul dintre marii înșelători ai literaturii române, dar nu și un glorificator, un „cîntăreț” al lui. La el nu găsim un poem ca „L'âme du vin” de Baudelaire. La el vinul are numai două „note”: „bun” și „rău”. Nu zice niciodată nimic despre culoare, aromă etc. Setea, rutina nu-i dau răgaz pentru analize. „Alinător”, uneri, vinul nu-l înalță, ci, mai curînd, îl trage în jos; nu-l înșenează, ci, în mai mult de o situație, îl întunecă. Ce fel de băutor era? Unul puțin rezistent, care totuși reușea să se mențină în cursă, schimbînd localurile, alternînd vinul cu cafeaua. Unde intra, nu atrăgea atenția asupra sa. „Reconstituiriile” îl arată stingher, mîhnit și numai rareori euforic. Uneori, din cauză că-i singur, pe drumul de întoarcere, devine victimă. Odată, după ce plecase de-acasă îmbrăcat cu ce avea mai bun, s-a întors – spune Agatha – „fără haină, fără pantofi, cu capul gol” (v. *op. cit.*, p. 210), într-o stare vecină cu prostația. Asta, la București. La Bacău, beat, nu scapă de chîțaiile copiilor, care – a făcut-o, alături de alți colegi, și Radu Beligan, pe cînd era elev la Școala de Băieți Nr. 2 – se țineau laie după el. În provincie și în foburgul bucureștean, lumea vedea doar bețivul, nu și scriitorul. Din păcate, această incapacitate de a disocia a influențat o vreme și păreriile oamenilor așa-zisi „serioși”. „Eroarea aceasta, de a confunda fenomenele ce însoțesc unele manifestări cu însăși valoarea acestor manifestări, se vede adesea în judecarea operelor estetice, în critica literară”, observa la începutul deceniului III, cînd Bacovia încă nu se impusese decît citirva, D. Caracostea. „Și trecînd la literatura cultă – continua el –, oare nu s-a susținut netrebnicia operei unui Eminescu, Dostoievski, Verlaine, pe cuvîntul că sînt produsul unor firi patologice? De cîte ori n-am avut prilej să aud cum se bagateliza creațiunea lui Caragiale pentru că autorul era duplul din anumite localuri vesele!” (v. *Aspectul psihologic al războiului*, Buc., Ed. „Cartea Românească”, 1922, pp. 240-241). În cazul lui Bacovia, „bețivul” e o „aparentă”, nu fiindcă n-ar fi existat, ci fiindcă nu această ipostază îl definește. Din mîile de bețivi, poezi de rangul său sînt mai puțini decît degetele unei singure mîini. În anumite epoci, chiar deloc!...

o Ion Mihalache

Privind înapoi la călătoria mea în Ardeal în urmă cu mai mult de o lună, mă simt încă foarte entuziasmat. Evenimentele uimitoare, atmosfera înflăcărată și oamenii minunați nu m-au lăsat indiferent. Amintirile legate de înscrierea mea la celebrarea Marii Uniri mă vor însoți o perioadă foarte lungă.

Am ajuns cu trenul la Alba Iulia în dimineața lui 30 noiembrie. Era încă rece. De aceea, mi-am cumpărat o cafea la magazin, în incinta gării, și de asemenea o carte intitulată „România în 100 de ani”. Până în prezent nu pot să o citesc, deoarece textul este în limba română, dar voi fi capabil în viitor, când voi face progrese în studiul meu.

În holul stației am văzut doi oameni vechi și am încercat o discuție cu ei. Din păcate, nu ne-am putut înțelege reciproc foarte bine, pentru că vorbeau doar în limba română, dar cel puțin am ajuns să aflăm că și ei au venit cu trenul din Moldova. Unul dintre ei venea de la Botoșani, iar celălalt, de la Vaslui. Am luat numele lor și modul de conectare a acestora și intenționez să le trimit un mesaj în ziua de Anul Nou. Îmi imaginez că în timpul sederii mele în România îi pot vizita într-o zi, ca prieten. Dar ei nu sunt singurii prieteni pe care i-am făcut la Alba Iulia. Am ajuns, de asemenea, să cunosc oameni din diferite locuri: Timișoara, Constanța, precum și o familie locală. Sunt fericit să cred că va fi posibil pentru mine să-i întâlnesc din nou în viitor. Sunt dispus să-mi petrec ceva timp la malul mării vara și să merg la Timișoara în data de 16 decembrie 2019. Vor fi 30 de ani de la Revoluția din România, care a izbucnit acolo; o dată semnificativă.

După o scurtă conversație, cei doi bătrâni s-au oferit să mă ducă la hotel. Am apreciat oferta lor și am pornit de la gară cu ei. Pe drum m-au întrebat dacă mi-a plăcut România și am răspuns cu sinceritate că da. Vântul a răspândit steagul omului și

Yuguo Yin

De 1 Decembrie, la Alba Iulia

Yuguo Yin este cursant chinez, în anul pregătitor, la Facultatea de Litere a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău. Stăpânit de curiozitate și doritor de a fi martorul unui eveniment unic, a luat parte la manifestările programate pentru 30

noiembrie și 1 Decembrie la Alba Iulia. Cronică evenimentului, redactată în limba engleză și convertită în română prin traducătorul automat, a comportat adaptări minime din partea noastră. (I. D.)

atunci mi-am dat seama că era steagul revoluționar, cu o gaură în mijloc. Înainte de a ajunge la hotelul meu, am trecut prin porțile orașului împreună cu ei. M-au dus să vizitez zona vechiului oraș, inclusiv Universitatea, Primăria, catedralele ortodoxe și catolice și statuia lui Mihai Viteazul. Apoi unul dintre ei m-a ajutat să mă instalez în hotel, în timp ce celălalt mergea la biserică. Mai târziu, ne-am dus să vedem evenimentul din acea zi: cinstirea lui Mihai Viteazul.

Oameni în costume tradiționale jucau, alții cântau la buciume sau se prindeau în mici parade. Un tânăr ofițer de poliție a cerut să se facă un videoclip cu mine și am fost de acord. Când am vorbit, mi-am oferit cele mai bune urări către România. După aceea, eu și

bătrânul am întâlnit un localnic foarte ospitalier. Ne-a invitat să bem un ceai împreună cu familia lui. Ne-am simțit bine și am schimbat între noi numerele de mobil. Înainte de a merge înapoi la hotelul meu, m-am dus în orașul de jos și mi-am cumpărat un steag. În magazin, vânzătorul a spus că steagul costă 15 lei, dar când i-am dat o bancnotă de 100 de lei, mi-a întors 90 și mi-a spus „Mulțumesc”. I-am mulțumit și eu și am fost foarte fericit.

Când m-am întors la hotel, am întâlnit un om de la Constanța, care locuia într-o cameră de șase paturi. Mi-a dat o eșarfă tricoloră, în timp ce aveam deja o eșarfă cu stemă, o pălărie cu tricolor și un drapel în mână. Am ieșit împreună cu el și ne-am întâlnit cu prietenii săi, care erau

foarte generoși: m-au tratat cu sarmale la cină și cu vin fierbinte. Toți erau ca și prietenul meu și am petrecut toată seara împreună.

Când m-am întors la hotel, un grup de tineri vorbea tare în sufragerie. M-am alăturat și a fost momentul în care l-am cunoscut pe tânărul meu prieten de la Timișoara. În conversația cu ei am întrebat dacă aș putea merge cu ei dimineață, la parada Marii Uniri, și au spus că da. M-am simțit foarte bucuros pentru asta și m-am culcat la ora 2 dimineață, deși trebuia să ne ridicăm la șase și jumătate. A fost cu siguranță nu suficient timp pentru somn, dar când m-am trezit în dimineața zilei celei mari, 1 Decembrie, n-am simțit oboseala: eram foarte entuziasmat.

La scurt timp am pornit spre gară, unde erau deja mulți oameni. Am așteptat acolo înainte ca grosul paradei să înceapă, iar oamenii se întorceau să-mi facă fotografii cu steagul meu. Am avut și primele mele interviuri în acea zi: mai multe grupuri de reporteri mass-media m-au interviuat mergând pe drum. Am vorbit atât în limba română, cât și în limba engleză pentru ei.

Mergând odată cu parada, a fost o experiență foarte interesantă pentru mine: pe șosea

noi cântam și fluturam steaguri, iar pe ambele părți ale drumului oamenii se răsuceau cu mâinile sau steagurile către noi, de asemenea. Imaginea poporului entuziasmat a fost uimitoare, în ciuda vremii de congelator. Toată lumea era încântată. Parada a avut un drum lung și i-au trebuit câteva ore pentru a ajunge în centrul orașului. Am luat prânzul cu prietenii mei (m-au tratat din nou) și ne-am întors să urmărim parada militară.

Era deja foarte aglomerat pe marginea străzii când am ieșit din restaurant, așa că am putut sta doar într-un loc puțin departe de stradă, dar destul de bun pentru mine. L-am văzut pe președintele Iohannis acolo, înainte de începerea paradei militare. La început, fanfara militară a interpretat faimoasa melodie „Treceți, batalioane române, Carpații!”, pe care deja o cunoșteam și am auzit-o de mai multe ori în timpul paradei de dimineață. Am văzut soldați și vehicule românești, urmate de soldați și vehicule poloneze, care au fost singurele trupe străine de acolo (mai târziu am citit că soldați din 20 de țări participă la parada din București).

Poate parada militară din Alba Iulia n-a fost la fel de mare și locul pe stradă n-a fost foarte bun, dar cel puțin s-a dovedit că a fost cel mai bun punct pentru a urmări parada aeriană: avioanele treceau drept deasupra capului meu. În plus, au existat evenimente culturale mult mai interesante în Alba Iulia, nu în București, și a fost, desigur, mai multă motivație de a merge la Alba Iulia în acest an. La urma urmei eu încă mai consider că am făcut o alegere potrivită pentru Alba Iulia. Așa cum am menționat, am avut un loc bun de a urmări parada forțelor aeriene: a fost într-adevăr o experiență foarte șocantă și de neuitată de a avea elicoptere și avioane trecând pe deasupra capului, în special MiG-21, cu un sunet special, foarte rapid.

Am părăsit hotelul la ora 18.30, în timp ce trenul meu era programat să părăsească Alba Iulia la ora 22.38. Prin urmare, înainte de a merge la gară, am trecut prin fața Universității și m-am bucurat de un festival minunat de muzică populară românească și apoi de focuri de artificii fascinante. M-am simțit într-adevăr mulțumit de tot timpul petrecut la Alba Iulia.

Scurtissime

- Să așteptăm noaptea, zise bufnița, se va vedea mai bine.
- Pisica poate să tacă, dar coada ei o să spună totul.
- Sunt adevăruri a căror înălțime se măsoară pe lungime, zise șarpele către girafă.
- Vremurile se schimbă: cândva se dădea jumătate de împărăție pentru un cal, acum – pentru un garaj.
- În frazele sforăitoare nu se aud cuvintele.
- Nu scoateți rădăcina pătrată din zero!
- Cei care asigură iluminatul scenelor rămân în umbră.
- Ca să închideți un rău de documente, trebuie să emiteți o mare de instrucțiuni.
- Scenele de familie au nevoie de puține decorațiuni.
- De cum s-a inventat ceasornicul, au început întârzierile la serviciu.

Kolea KURELIUK

© Nicoleta Cristina Cărare

Colectiv, amintirea arderii-de-tot

Volumul de versuri „Arsura umblă după trup” (București, Ed. Next-Page, 2018) al scriitoarei Viorica Răduță, dedicat victimelor incendiului din Clubul „Colectiv”, este o transfigurare *cathartică* a tragediei care a zguduit în urmă cu trei ani și ceva o țară întreagă. Amintim că incendiul a izbucnit în seara zilei de 30 octombrie 2015, în timpul concertului rock al trupei „Goodbye to Gravity”, fiind provocat de folosirea artificilor într-un mod total inadecvat. Cartea, dispunând de o copertă evocatoare prin grafica realizată de Matei Măcesaru, este alcătuită din două secțiuni. În prima, intitulată sugestiv „fiecare sac este frigidul topit”, autoarea descrie întâmplările tragice petrecute mai ales în noaptea incendiului. Cea de-a doua parte, „Catapeteasmă, numărătoare inversă”, enunță, în scurte necrologuri lirice, decesele celor 65 de victime, în sensul invers al *dispariției*: de la ultimul până la primul. Limbajul folosit, prin calitățile sale eufonice și repetițiile tânguotoare, se apropie de cel liturgic.

Viorica Răduță a riscat mult cu această carte. Afirm asta referindu-mă nu la aspectul estetic al cărții – scriitoarea experimentală, autoarea a mai multor volume de poezie și proză (inclusiv romane de calibrul), a impresionat, atât publicul, cât și critica de specialitate, cu fiecare apariție editorială. De data aceasta a abordat o temă extrem de delicată, argumentându-și într-o scurtă introducere demersul, din care redau încheierea: „Volumul, a se vedea partea a doua (explicit numită «catapeteasmă»), unde figurează cele 65 de «portrete» înegrite, se dorește un gest cathartic, comemorativ”. De ce spun că autoarea a riscat? Pentru că nu știu cum a fost/ este/ va fi receptat acest volum de către rudele victimelor. Mai refer la reacțiile imediate. Eu am citit poeziile cu un nod în gât și cu usturime de ghimpe în inimă, cu toate că nu am avut rude sau prieteni printre victimele de la Colectiv, deci așa fi cumva un cititor mai „detasat”.

Evident, cartea are nu doar valoare literară, ci și documentară; prevăd că succesul ei va crește exponențial în timp.

Poezia din acest volum are așadar un puternic impact emotional. Versurile au forță imagistică, mai ales în prima parte, unde autoarea des-compune și re-compune firul epic din noaptea accidentului. Într-o poezie cu altă tematică, repetarea obsesivă a unor cuvinte ca: „trup”, „mormânt”, „lumânare”, „flăcări”, „noapte”, „piele”, „os”, „vis”, „sommn”, „gemete”, „carne”, „statui”, „respirație” (dar și „urlete”, „tipete”), „aer”, „foc”, „cer”, „durere”, „vânt”, „fum”, „cearcăne”, „rugăciune”, „pusti”, „om” (multe dintre motivele enumerate aparțin curentului romantic) sau a neologismelor: „container”, „reanimare”, „folie” ar putea avea efect redundant. Dar în poezia Vioricăi Răduță, efectul este invers, așa cum se întâmplă de altfel și în poezia lui G. Bacovia. Cuvinte puține, efecte de maximă intensitate. Stări de profunzime.

cartea din colet

Violeta SAVU

Poetici ale traumei (II)

Amplificarea acuității dureroase. Desigur, laitmotivul cărții este „arsură”.

Un item mai puțin utilizat față de cum ne-am fi așteptat este, surprinzător, „moarte”, care apare, dacă nu mă înșel, de cinci-șase ori. Dar nu trebuie să pronunți cuvântul „moarte” – mai degrabă cu *noapte* să-l substitui – pentru a transmite senzații de frică, teamă, spaimă sau neliniște.

Alt paradox al poeziei din „Arsura umblă după trup”: ceea ce în altă parte, și nu într-o poezie realistă care încearcă să radiografieză un dezastru de proporții uriașe, ar avea rol de metaforă, în acest caz devine anti-metaforă: „geamătul nu are față”; „cântecul care a luat foc”; „ochii ieșeau din foc”, „a privit fără vedere/ ploaia de foc era în locul scenei de vineri”. Superbe metafore, nu-i așa? Din păcate, ele trebuie *înțelese* cu sensul lor exact! Oamenii care gemeau aveau fețele descompuse ca într-o pictură de Adrian Ghenie, concertul s-a oprit și a fost cuprins de flăcări...

„fiecare sac este este frigidul topit”, prima parte a cărții, începe cu un poem intitulat „sacii”. Dar ce sunt „sacii”? Sunt victimele: „așezați unul lângă altul pe trotuar/ fără piele// de fapt om lângă om/ somm lângă somm// ca să nu se simtă mirosul de ars/ care e și locul lui de mormânt”. Mai încolo, într-unul dintre dese poeme în care primul vers este echivalent și cu titlul, autoarea revine cu explicații: „**păturile sunt oameni**/ înșirați pe trotuar/ cu respirația lor în loc de piele”. Hainele sunt arse, materia trupului se subțiază, o hlamidă uriașă, dar de data aceasta nu de purpură, ci de funingine, parcă îi învelește pe toți. E o suferință atroce la unison. Toate cele cinci simțuri sunt afectate. Cel al mirosului devine exacerbat: „carnea e bluză cămașa sau gândul subțire/ pielea nu e/ cum se dezbracă bucată cu bucată/ și nu se potrivește pe mâini/ doar mirosul stă în ea atârnat/ doar mirosul mai merge în trupul fierbând// cu lumânarea aprinsă între cărpe de carne/ și gândul e fum/ gândul nu mai știi al cui este// stă în saci cu arsura mergând”.

Sunt descrise stările de tristețe copleșitoare care au cuprins rudele morților sau răniților. Părinții și prietenii apropiați ai răniților se zbat între speranță și deziluzie; stau agățați într-o *așteptare* ce curge ca apa unui râu. Unele chipuri sunt atât de arse, încât nu pot fi recunoscute nici de către părinți. O mamă își recunoaște fiica după pandantivul unor cercei... Alții speră să nu recunoască niciun accesoriu sau obiect vestimentar... căci astfel s-ar năruși până și visul. Acolo unde

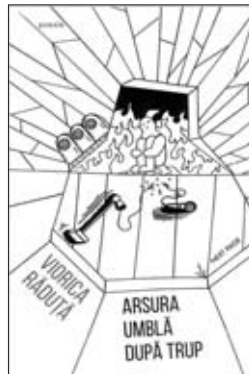
există Thanatos, e imposibil să nu apară și Eros. Într-adevăr, sunt perechi de îndrăgostiți, care se pierd îmbrățișați în fumul gros... Peste victime și rudele victimelor se așază durerea ca un halou. Durerea îi închide și îi ține captivi într-un cub cu pereții de funingine și fum.

În „Catapeteasmă, numărătoare inversă”, este des repetat refrainul: „și Doamne și Doamne și Doamne și Doamne și Doamne și Doamne și Doamne și Doamne...” Nicio altă invocare a divinității, decât acest strigăt dureros, căci chiar și Dumnezeu trebuie să fi fost impresionat de intensitatea tragediei.

Între cele 65 de portrete, le găsim și pe cele ale băcăuanilor Teodora Mattei: „aflați că/ i s-au înnegrit ochii în fiecare dimineață/ deși Teodora lupta/ a luptat săptămâni// sufletul i se depărta din când în când/ să vadă cum trupul pusesse o margine neagră pe ei”; Ionuț Maior: „cu Ionuț Maior a fost altfel/ mâna Liviei nu l-a lăsat/ așa că a luat-o cu el/ de-a lungul timpului mâna s-a desfășurat în două părți// era prea târziu/ pentru amândoi”; andrea-Elena Toader: „iar Andra și sâmbăta dimineața la Bacău/ Cimitirul Sărata/ ultima rugăciune în sicriu alb/ măcar ea să nu fie arșă/ și groapa”.

Au fost 64 de victime directe ale dramei de la Clubul „Colectiv”; numărul 65 l-a purtat Răzvan, care s-a sinucis la un an și nouă luni de la evenimentul la care a fost martor și care i-a răpit femeia iubită: „65 a văzut curgând trupurile dinainte/ câte s-au stins câte s-au aprins pe dinăuntru”.

Lui Nelu Tilie, cândva ziarist la „Tineret liber”, i se face un portret care amintește ca retorică

de poezia beatnicilor, cu sincopea tipică jazzului: „și dacă îl cunoașteți pe Nelu Tilie/ în fotografie cu plete și mustață/ dacă ati fost vineri seara la Colectiv/ el nu era de recunoscut// fără plete și fără sâmbăta seara/ nu mai era un portret complet numărul 11/ mai ales că povestea i se învechise din Tudor Vladimirescu/ după cum a scris cu carioca pe geaca de blugi și nu s-a mai tuns// apoi anii din Piața Romană în tricourile negre/ și cei de după 89 cu jumătate de pagină rock dacă/ citeai presa/ lui Tilie pletele îi crescuseră în loc de umeri/ era omul cu chitara/ era tandru/ din Hard & Heavy Café la ziar/ tot cu tricoul negru șapca întoarsă prin Casa Scânteii/ o cămașă largă în loc de plete/ în cele din urmă buzele negre și Negru Tilie nu s-au mai uitat/ rockul creștea din pieptul lui înecat”. 65 de povești adevărate, cutremurătoare... Și încă, și încă, și încă...

• Geanina Ivu

Arsura a vrut să se hrănească cu oase, carne și sânge... Arsura și-a făcut înveliş din respirația celor sacrificați. Unii au ars până la capăt ca o jertfă adusă unui zeu nemilosiv. Mari tragedii ale lumii au inspirat poeți, scriitori, artiști. Chiar în introducerea sa, autoarea amintește de fotografia „The falling man”, realizată în timpul evenimentelor de la 11 septembrie din New York de Richard Drew, în care a fost captată căderea unui bărbat de la un etaj superior al unuiu dintre turnurile gemene. Richard Drew a surprins în jur de 12 cadre ale prăbușirii fatale! Deși e atât de geometrică, iar dacă nu ai ști despre ce e vorba ai crede că e un fragment de artă suprarealistă, mie mi se pare sadică respectivă fotografie. Este evidentă valoarea sa de document istoric, dar ca să faci o fotografie bună, se știe că în acea clipă trebuie să ai o mână foarte sigură, să nu sovăiești deloc. Ca să iei cadre în timpul real al desfășurării unei catastrofe socoat că trebuie să ai destul de mult sânge rece. Dar există fotoreporteri și, până la urmă, exact cum spunea Richard Drew, în acea zi de 11 septembrie el doar își făcea meseria... Nu aș compara-o pe Viorica Răduță cu Richard Drew, din motive evidente. Cartea ei este tulburătoare, nu mă îndoiesc că a scris-o plângând și rugându-se pentru victimele tragediei de la Clubul „Colectiv”, care funcționa în hala unei foste fabrici de încălțăminte, numită în vremurile comuniste „Pionierul”. E poate și aici un simbol. Dar Viorica Răduță s-a ferit de a pune accentul pe contextualizarea istorică, politică, socială, optând să dea minime informații necesare. Poeta s-a concentrat asupra naturii umane, reflectând ca o extraordinară putere de sugesție suferințele fizice și mai ales pe cele sufletești. Dacă aș asemăna-o pe Viorica Răduță cu o fotografa, numele lui ar fi Huynh Cong Ut. În iunie 1972, el a fotografiat-o pe fetița de 9 ani Kim Phuc, care suferise arsuri grave în urma unui atac cu napalm, lansat dintr-o eroare de calcul asupra civililor din Trang Bang, o localitate din Saigon. În imaginea respectivă, fetița este în pielea goală, plânge cu disperare și este înconjurată de alți copii care aleargă tipând îngroziți. La câteva clipe după ce Huynh Cong Ut a fotografiat-o, Kim leșină din cauza arsurilor grave. Huynh Cong Ut o va duce de urgență la spital și astfel îi va salva viața. Sigur, Viorica Răduță n-a fost prezentă la concertul rock din noaptea neagră de la Colectiv, dar sunt sigură că dacă s-ar fi aflat prin preajmă, nu ar fi făcut serii de fotografii, ci s-ar fi implicat și ar fi ajutat atât cât (se mai) putea. Nu a putut fi acolo, dar a vrut ca măcar prin poezie, prin rugăciune să lase un semn pregnant al compasiunii ei.

Tragedia de la Colectiv este o rană încă deschisă. Doare enorm, dar nu trebuie să uităm. Cartea cu versurile Vioricăi Răduță despre victimele tragicului accident era un gest necesar. Pentru că, așa cum spune poeta în închiderea cărții, „vineri 30 octombrie s-a făcut miercură cenușii s-a făcut”.

N. 29 ianuarie 1954, în comuna Bălusești, județul Neamț. **Operator chimist, profesor, redactor, poet, prozator, dramaturg, publicist, editor, consilier, animator cultural.** Este fiul agricultorilor Maria (n. Docu) și Gheorghe Munteanu, care i-au asigurat condițiile necesare pentru a putea urma cursurile școlare, mai întâi la Școala Generală din satul natal (1962-1970), apoi la Liceul Teoretic Nr. 2 din Roman (1970-1974), ambele absolvite cu medii bune. După obținerea diplomei de bacalaureat a lucrat un an ca profesor suplinitor la institutul de învățământ din comună (1974-1975), dar efectuarea stagiului militar a pus punct acestei experiențe la catedră. Pe durata acestuia s-a calificat însă ca operator chimist (1975-1976, Brașov), odată lăsat la vatră lucrând în această profesie la Combinatul de Ingrășăminte Chimice din Bacău (1977-1981). Din 1981 a revenit în învățământ, activând ca maestru instructor în cadrul Liceului de Științe ale Naturii „Vasile Alecsandri” (1981-1989, actualul Colegiu Național), iar după evenimentele din decembrie a intrat în breasla gazetarilor, unde deja se inițiasse în perioada cătăniei, publicând în paginile revistei *Pentru Patrie* (1975) și colaborând apoi la săptămânalul *Steagul roșu*. A lucrat, astfel, ca redactor și redactor principal la cotidianul *Deșteptarea* (1990-1992), colaborând concomitent la periodicele *Pur și simplu* și *Opinia băcăuană* (1990-1994, la aceasta fiind o perioadă și redactor-șef), la săptămânalul *Argus* (1992-1993, ca redactor-șef), cotidianul *Ziua* (1993-1994, ca redactor-șef adjunct), iar din 1994 la săptămânalul *Viața băcăuană*, pe care l-a fondat și îl conduce în calitate de director. În același an a pus bazele Fundației Culturale „Georgeta și Mircea Cancicov” și a editurii acesteia, publicând cu preponderență cărți ale băcăuanilor și peste 30 de reviste școlare. Absolvent al Școlii Populare de Artă (1980-1982, specialitatea regie-teatru) și membru activ al Cenaclului Artelor de la Casa de Cultură a Sindicatelor „Vasile Alecsandri” Bacău, a inițiat și fondat, la rândul-i, Cenaclul Literar-Artistic „Avangarda XXI”, Festivalul-Concurs Internațional de Poezie „Avangarda XXII”, Festivalul-Concurs de Creație Literară și Jurnalism pentru elevi și studenți „Extemporal la viitor”, Concursul Revistelor Școlare, Tabăra de Creație Literar-Artistică „Pralea”, „Crăciunul scriitorilor”, Colocviile „Avangarda la iarbă verde”, cu microrecitaluri de muzică și poezie, prezentarea scriitorilor și artiștilor băcăuani, lansări de

Personalități băcăuane

Victor Munteanu

de Poezie „Zilele Eminescu” (Botoșani), Premiul Editurii „Junimea” pentru poezie la Festivalul „Vasile Alecsandri” (Iași), premiile revistelor „Contemporanul” – la Festivalul de Poezie „Panait Cerna” (1982, Tulcea), „Cronica” – la Festivalul „Mihail Sadoveanu” (1982, Piatra-Neamț, pentru poezie; 1983, pentru proză), Premiul Consiliului Județean al Sindicatelor Telemorman la Festivalul de Poezie „Zaharia Stancu” (1983, Alexandria), Premiul Centrului de Librărie Vrancea la Concursul „România pitorească” al Salonului Literar-Artistic Dragoslaveni (1988, Focșani), locul I și titlul de laureat la Festivalul de Creație și Interpretare Teatrală Sălciș-Moldova ș.a. Este totodată laureat al Festivalului Național „Cântarea României” atât pentru poezie, cât și pentru regia și calitatea propriilor piese de teatru *Viața începe și Incursiuni prin memorie*, montate cu elevii Liceului „Vasile Alecsandri” și mediate cu aur. Deși a fost inclus, cu poezie, de prozatorul Petru Cimpoeșu în antologia *Visând o corabie* (Bacău, 1983), consideră ca debut editorial grupajul de versuri *Deschiderea ochilor* din volumul *Prier* (București, Editura „Cartea Românească”, 1988), însă prima carte de poezie îi va apărea abia peste un lustru, ca urmare a câștigării Concursului Național de Poezie „Lucian Blaga” al Editurii „Saeculum” (București, 1992), care i-a publicat manuscrisul *Vești la marginea acoperișului*, un an mai târziu, în colecția „Debut”, cu o prefață de I. Oprisan. Acesta a fost urmat de volumele de poeme *Locuință pentru un strigăt* (Bacău, Editura Fundației Culturale „Cancicov”,

2004; ediția a II-a, revăzută și adăugită, idem, 2016) și *Prizonierul tăcerii* (Iași, Editura „Junimea”, 2016), de antologiile *Rănirea vederii* (Editura Fundației Culturale „Cancicov”, 2010), distinsă cu Premiul filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România, și *Guardiano del mulino a vento/ Paznic la moara de vânt* (versiune italiană de Geo Vasile, Pescara, Felice Edizioni, Martinsicoro – Italia, 2018), prima dintre ele cunoscând și o ediție revizuită și adăugită, distinsă cu Premiul Special al Juriului la Festivalul Național de Creație „Vrancea literară” (Panciu, 2016). În calitate de jurnalist a publicat, de asemenea, cărțile de interviuri *Dezvăluiri* (vol. 1, 1998; vol. 2, 2001; vol. 3, 2003) și *Personalități contemporane, la ora destăinuirilor* (vol. 1, 2007; vol. 2, 2012), toate sub egida propriei edituri. Ca editor a coordonat antologiile de poezie ale Festivalului-Concurs Național de Poezie „Avangarda XXII” – *Starea de necesitate, Evadarea din sine, Exerciții de sinceritate, Cântece de supraviețuire* –, fiind, la rândul-i, inclus în volumele colective *Bacău cultural – 600. Antologia Plumb, 2008* (Bacău, Editura „Ateneul scriitorilor”, 2008), *Poesys 14. Nopti de iulie. Antologia Festivalului Internațional Noptile de Poezie de la Curtea de Argeș* (București, Editura Academiei Internaționale „Orient-Occident”, 2010), *Sub semnul lui Bacovia: antologie pentru „mâine și mai mâine”* (Bacău, Editura *Art Book*, 2015) și în *Almanah Sintagme literare 2015* (Timișoara, Editura *Eurostampa*, 2015). Chiar dacă a fost implicat în sute de proiecte, nu și-a

neglijat studiile, absolvind Facultatea de Drept a Universității „Petre Andrei” din Iași (1990-1995), cu licență în științe juridice, precum și o serie de cursuri de specializare legate de „Implementarea proiectelor finanțate din instrumente structurale” (Jupiter, 2007), „Dezvoltarea competențelor profesionale în domeniul resurselor umane” (Predeal, 2008), organizate de Institutul Național de Administrație, și „Pregătirea agenților constata-tori”, gestionat de Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național (Cluj-Napoca, 2009), utile în activitatea sa de consilier superior în cadrul Direcției Județene pentru Cultură Bacău (2007-2018). Devenit membru al Uniunii Scriitorilor, în 2007, activează în cadrul filialei Bacău, care i-a acordat Premiul de Excelență și titlul de „Scriitor al anului 2016”, în vitrina cu trofee mai figurând, între altele, Premiul Special al Juriului la Galele Jurnalismului Băcăuan (Bacău, 2000), titlul de Cavaler al Culturii „pentru nobila activitate de înflorire și diseminare a culturii românești și universale, prin fondarea și conducerea publicației *Viața băcăuană*, a Cenaclului *Avangarda XXII*, a concursurilor naționale de poezie tânără”, atribuit de Ordinul „Cavalerii echității” (Bacău, 2006), titlul de *Poet al Iașilor*, conferit de Primăria municipiului Iași la Festivalul Internațional „Poezia la Iași” (2016), Premiul Revistei „Mișcarea literară” pentru poezie (Bistrița, 2016), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova la Festivalul „Anatol Codru – poetul și cineastul”, pentru volumul *Prizonierul tăcerii* (Chișinău, 2016), Premiul Bibliotecii Municipale „George-Radu Melidon” Roman: „Cartea de poezie a anului 2016 – *Prizonierul tăcerii*”, la Gala Premiilor Clepsidrice (Roman, 2016), Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova și Premiul Festivalului Internațional „Primăvara europeană a poezilor” pentru volumul *Locuință pentru un strigăt* (Chișinău, 2017), Premiul Revistei „Convorbiri literare” pentru contribuția la promovarea literaturii române prin Festivalul „Avangarda XXII” (Iași, 2017), Premiul Colocviilor „George Coșbuc” – 2017, pentru volumul *Prizonierul tăcerii*, la cea de-a XXXIII-a ediție a Festivalului Național de Poezie (Bistrița, 2017) și, nu în ultimul rând, Premiul Special al Revistei „Ateneu” pentru același volum (Bacău, 2017). Cum alte proiecte își așteaptă rândul, nu ne rămâne decât să-i dorim, la ceas aniversar, sănătate și spor în toate. „La mulți ani!”, poete!

Cornel GALBEN

• Mihnea Baran

Kant, se știe, a fost un celibatar. Nu unul oarecare, ci un celibatar cu... doctrină. Frédéric Pagès (mă rog, Jean-Baptiste Botul...) riscă enorm: „Vreau să vă explic că celibatul, departe de a fi o contingentă, ține de esența însăși a filosofiei” (*ibidem*, p. 29). Autorul intră, cu bună știință, într-un hățis al contradicțiilor. Ne oferă exemple de celibatari celebri (Descartes, Spinoza, Pascal, Leibniz, Melebranche, Gassendi, Hobbes, Hume, Voltaire, Schopenhauer, Nietzsche, Kierkegaard, Sartre), dar și de spirite care n-au cochetat cu statutul de celibatar (Socrate, Diderot, Hegel, Fichte, Comte, Marx). Pagès-Botul (cum credem că ar fi nimerit să semneze autorul „Vieții sexuale a lui Immanuel Kant“...) apreciază că pentru filosof căsătoria este când o „aventură conjugală” (*ibidem*, p. 47), când „o catastrofă cotidiană” (*ibidem*, p. 50). Marea lui pasiune erotică este... metafizica: „Ne vom întoarce întotdeauna la ea ca la o iubită certată cu noi” („Critica rațiunii pure”, București, Editura Științifică, 1969, p. 628).

A avut Kant o veritabilă preocupare care viza limitarea la maximum a risipei de lichide din organism? „Orice picătură din prețioasele noastre umori este o parte din forța noastră vitală”, credea Kant, potrivit lui... Pagès-Botul („Viața sexuală a lui

Ion FERCU

șoaptele nuanțelor

Sub plapuma
lui Kant (II)

Immanuel Kant”, București, Editura Humanitas, 2002, p. 65). „Kantianismul este o utopie a trupului: să trăiești într-un circuit închis, să limitezi la minimum schimburile cu exteriorul” (*ibidem*). Economie de salivă, de spermă, de transpirație... Kant nu transpiră. „Vara mergea foarte încet, ca să nu transpire” (*ibidem*). „A scuipa este o risipă” (*ibidem*, p. 66). Saliva are „virtuțile unui medicament” pentru tuse, digestie... „A-ți împrăștia sperma înseamnă să-ți risipești energia vitală. [...] El știa că orice raport sexual este o sinucidere” (*ibidem*, p. 67). Ca și cum l-ar fi interviuat pe Kant, autorul conchide despre ceea ce crede că ar fi gândit acesta: „Umorele se reciclează. Ele nu ne otrăvesc, dimpotrivă, fie ele și cele mai umile, ne stimulează. Salivă, sudoare, spermă: totul trebuie păstrat” (*ibidem*, p. 73).

Afirmând că „orice prezentare a lui Kant începe cu distincția dintre *noumen* și

• Emile Doerstling – Immanuel Kant și prietenii

phenomen” (*ibidem*, p. 79), Pagès-Botul se hazardează, eșuând uneori (cu bună știință, credem...) într-un empirism cu nuanțe... se-xiste, vulgarizatoare. Ne amintim, Kant a imaginat realitatea pe de o parte ca *fenomen*, iar pe de alta ca *lucru în sine*, *noumen*. Fenomenul este realitatea sensibilă ca obiect al intuiției sensibile, în vreme ce *lucrul în sine* este realitatea absolut

suprasensibilă, deci incognoscibilă, care poate fi gândită numai de intelect, fiind o existență exclusiv a intelectului. Cognoscibil este numai fenomenul, *lucrul în sine* – deși real – este incognoscibil, este posibil doar de gândit. Pentru el, intrarea în lumea libertății obligă a eliberarea de sub legile sensibilității din fenomenalitatea empirică, în favoarea unei lumi inteligibile,

a legiferărilor practice ale rațiunii. *Noumenul* nu poate fi cunoscut, ci gândit și regândit, în intenția apropierei de absolutul pe care nu-l va putea atinge vreodată.

Să ascultăm interpretarea... Pagès-Botul: „Există în *noumenul* kantian un fetișism al «lucrului» de-a dreptul uimitor. Acest *Lucru* este *Sexul*. Neîndoind. Nu putem cunoaște *lucrul în sine*, ne previne Kant. Nu suntem capabili de aceasta, dar mai ales nu suntem îndrituiți” (*ibidem*, p. 79). Tentația cunoașterii „lucrului în sine” există, ca dorință de a privi „sub fustele Realității” (*ibidem*, p. 80), o tentație care ar putea fi argumentată și de atmosfera din sobrele amfiteatre academice: „Contemplați decorul facultăților și amfiteatrelor lor. Pretutindeni, pe pereți, pe tavan, femeile goale sau în ținută sumară! Muze, zeițe și nimfe de pe frescele Sorbonei ies parcă dintr-un salon de bordel. Artistul a epilat doar *lucrul în sine* al acestor fete, care au fost botezate Rațiune, Cumpătare, Justiție, Virtute, cu tot dichisul meseriei, dar care în civil se numeau Mimi, Lulu, Kiki, Fernandez etc.” (*ibidem*, p. 81). În fața unui asemenea discurs, cum de n-a observat Bernard-Henry Lévy faptul că Frédéric Pagès „plantează” peste tot capcane scrobiteului academism?

În planul culturii în care operăm ca oameni de cultură, suntem interesați de imaginație și de studiul imaginării. Pentru noi, toate ființele fabuloase ale mitologiilor sunt produse imaginare. Nu credem că ele ar exista în realitate, ci doar în mintea noastră. În perspectivă culturală scrie Gilbert Durand „Structurile antropologice ale imaginării” sau Roger Caillois ori Zvetan Todorov despre fantastic, ori V. I. Propp despre „Rădăcinile istorice ale basmului fantastic”. Chiar dacă Floriana Ungureanu își începe cartea cu o documentare (privind dragonii, care sunt subiectul scriitoarei), ea părăsește curând perspectiva culturală, deoarece ființele fabuloase nu sunt pentru autoare câtuși de puțin decedate în mitologii (mitologiile fiind pentru noi un imens cimitir), ci sunt vii și se află în preajma noastră și au, uneori, o puternică înrăurire asupra existenței unora dintre noi. Cum e posibil? Este posibil pentru că „în acel timp, oamenii, ființe elementare, îngerii și demonii pășeau alături pe pământ, căci în acea vreme vălul dintre lumi era străveziu”. Vălul este pus ceva mai târziu între lumi datorită unor temeri, și lumile sunt separate într-o realitate imediată (în care trăim noi) și o irealitate imediată (cea în care trăiesc ființele fabuloase). Dar chiar dacă a fost așezat, mai există oameni ce percep câte ceva din cealaltă lume și, pe de o parte, ne aduc vești din ea. Pe de altă parte, ființele fabuloase au și

Dan PERȘA

Dragonii
Floriane Ungureanu

ele uneori posibilitatea (chiar dacă nu le vedem) să acționeze în lumea noastră și să ne influențeze. Așa că un dragon poate sta într-o soacră sau într-un stimabil coleg și să ne facă zile fripte, fără să știm ce a dat peste noi, ori se poate întâmpla (și de obicei se întâmplă) să ai în camera ta un ochi ori o coadă de dragon și e vai și amar dacă ți-ai așezat căpătâiul patului pe el. Oamenii de cultură vor trata cu scepticism această perspectivă „credincioasă”, chiar dacă rațiunea le con-

firmă deseori avertismentul autoarei: „Acum avem explicații științifice care ne permit să ne mulțumim cu niște răspunsuri aparente”. Cartea despre dragonii nu apare pe un tărâm pustiu, încât să fie o simplă curiozitate, ci în contextul european simțit tot mai pregnant și de români al deziluziilor și neîmplinirilor. Până la o probă contrarie, cred că de aici a pornit o mișcare spre spiritualități (și terapii) alternative, ce provin mai ales din puternicele tradiții spirituale asiatice. Știm prea bine că inițial europeanul a simțit seducția Indiei, dar s-a înregistrat un mare eșec, pentru că mesajele au fost deformate, iar practicile spirituale ale hinduismului nu permit deformări, care le transformă pe dată în monstruoziități. Pe de altă parte aceste practici cer o disciplină de fier și o dedicare totală. S-au găsit însă alte sisteme, mai potrivite spiritului european mereu în căutare de inovații. Cum ar fi Reiki, domeniu în care deja occidentalii (printre care ne numărăm) au contribuiți serioase și viabile. Sau vorbim azi fără probleme despre Fen Shui,

provenit din raționala, adică sistematică, elaborata sistemă chinezească ce ține de zodiac și destin. Ca să n-o lungesc, există azi numeroase întâlniri, workshopuri, conferințe, seminare cu o tot mai numeroasă participare a celor interesați de spiritualitate, sănătate psihică și fizică, de o viață calitativ superioară celei oferite de societatea noastră. Acesta este contextul în care apare cartea despre dragonii. Există oameni care, datorită practicării unor discipline spirituale, o pot înțelege în adevăratul ei sens. S-a creat astfel o lume care reprezintă un fenomen cultural, nefiind nici sectară, nici îngrăditoare de gândire liberă. Nu produce adepți, ci liberi practicanți, fiecare individ putând merge pe calea ce o simte ca potrivită lui fără nicio constrângere, ba chiar poate inova, ceea ce este în perfect consens cu spiritul european. Devenind un fenomen cultural, oamenii de cultură nu îl pot ignora, chiar dacă îl consideră oarecum periferic. Iar asta pentru că, așa cum spuneam, abordarea nu este culturală, adică sceptică, ci „credincioasă”. Adică dragonii din cartea Floriane Ungureanu există cu adevărat – și există pentru că nu i-a văzut, a lucrat cu ei, i-a îmblânzit pe unii, dar mai ales le-a înțeles rostul, îi categorisește pentru noi, ne arată puterile lor și cum ne-am putea sluji de ele. Dar dacă luăm dragonii ei ca metafore, avem la îndemână o carte unică și ar fi păcat să ratăm s-o citim!

În anul centenarului *Marelui Război*, conflagrație încheiată în ziua de luni, 11 noiembrie 1918, ora 11, eveniment comemorat la Paris de numeroși șefi de stat, au apărut multe cărți cu caracter evocator. Între acestea se poate menționa și tomul lui Nicholas Best*, autor britanic, cunoscut publicului român printr-o carte anterioară, **Cinci zile care au zguduit lumea**, apărută tot la „Meteor Press” în 2016, ce a însoțit revista **Historia** nr. 202, noiembrie 2018. Izbucnit la data de 28 iulie 1914, în urma refuzului Serbiei ca oficialitățile austro-ungare să ancheteze cauzele asasinatului de la Sarajevo, Marelui Război se va extinde, în mod neașteptat, pe durata a patru ani, antrenând în orbita sa noi state și decimând armate și populații civile, întrecând orice așteptări. Țările combatante se vor secăta treptat de resurse economice și militare, armatele se vor epuiza într-un război de uzură, în tranșee pline de praf, apă, noroi, zăpadă, în funcție de anotimp, nelipsind rozătoarele. Prin ieșirea Rusiei tariste din război (în treacăt fie zis, Lenin și acoliții săi au reușit instaurarea noului regim bolșevic cu ajutorul financiar german, impunându-i condiții grele la Brest-Litovsk, 3 martie 1918, apoi României, 7 mai 1918, București), Germania spera ca dislocând armata mobilizată în Est s-o transfere pe Frontul de Vest pentru înfrângerea Franței și Angliei. Însă situația s-a complicat în 1917, când SUA intervin în război de partea Antantei. Din acest război îndelungat ce a schimbat configurația Europei (au dispărut imperii, au apărut noi state, s-au rescris noi granițe), Nicholas Best alege în prezentarea sa ultimele șapte zile, de luni 4 noiembrie 1918, până luni 11 noiembrie (ziua aceasta fiind surprinsă în mai multe momente: primele ore, dimineata, după-amiaza, seara), în fine, un epilog și o bibliografie. Cartea este precedată de un cuvânt-înainte al dlui Mihai Manea, care semnează și traducerea cărții. Așadar, în această ultimă săptămână de război, 4-11 noiembrie 1918, se contura în ambele tabere ideea încheierii unui armistițiu și a abdicării Kaizerului, deși acesta refuza să renunțe de a mai fi rege al Prusiei. Generalul Gröner vine cu ideea morții Kaizerului în luptă, evitând astfel neplăcerea abdicării, idee împărtășită feldmaresalului Hindenburg: *Hindenburg a fost îngrozit de idee și chiar consternat de sugestia generalului. Dar nu a respins-o. În schimb, a permis câtorva offeri de încredere să înceapă pe teren operațiunile legate de moartea Kaizerului* (p. 67). Vizita Kaizerului pe front trebuia să aibă loc până vineri, 8 noiembrie 1918, deoarece armistițiuul urma să intre în vigoare în zilele următoare. La Paris are loc o consfătuire ali-

Ionel SAVITESCU

Ziua cea mai mare din istorie

cerută de germani a fost respinsă. Concomitent, în Germania se petreceau schimbări profunde: Bavaria devine Republică Democratică și Socială, iar Thomas Mann vedea la conducerea revoluției numai ziaristi evrei (p. 142), lucru împărtășit și de Houston Chamberlain, englez stabilit în Germania, socotindu-i pe germanii a rasă superioară *al cărei destin hotărât era să conducă restul lumii... Chamberlain a găsit ușor o explicație pentru ceea ce se întâmpla în Germania: cei responsabili erau evreii. Cum altfel ar fi putut să fie întrântă cea mai mare națiune dacă nu ar fi fost trădată din interior?* (p. 143). În acest concept își află originea teoria *cutitului înfipt pe la spate* și antisemitismul lui Hitler. Prin urmare, situația în Germania devenise alarmantă de iminența izbucnirii unui război civil, încât Hindenburg și Gröner ajung la concluzia că abdicarea Kaizerului ar scuti Germania de nenorociri. Lipsit de loialitatea armatei, Wilhelm II abdică, Philipp Scheidemann, de la o fereastră a Reichstagului, proclamă repu-

Dumitru Macovei

moment de bucurie generală pe Frontul de Vest; la Paris, la Londra, populația inunda marile bulevarde. În schimb, la Bruxelles se instalează haosul. Învățătoarea britanică Gick Gifford notează debandada generală (p. 301). Germanii au ajuns să se împuște unii pe alții, își jefuiau conaționali și se grăbeau să ajungă în Germania cu prada acumulată. Germania se confruntă cu o lipsă acută de alimente. În această ultimă zi sunt surprinși cu diferite reflecții Virginia Woolf, B. Russell, Agatha Christie, Erich Maria Remarque, Thomas Mann, Hemingway, A. Maurois, Teilhard de Chardin etc. Kaizerul se instalase la Amerongen, unde va trăi până în 1941. Lloyd George invitase la cină pe Churchill, F. E. Smith, generalul Sir Henry Wilson. S-a discutat mult despre Kaizer (*un om rău*) și situația Germaniei amenințate cu foamea și cu pericolul bolșevic. Lloyd George, susținut de F. E. Smith, pledase pentru împușcarea Kaizerului, pentru că îl considera *criminal de război: Nu a vrut războiul când a izbucnit, dar nici nu a făcut nimic ca să-l oprească. Atrocitățile germane au fost exagerate foarte mult de propaganda Aliată, însă nu au existat controverse pe marginea faptului că bebelușii au fost luați în baionetă când germanii au intrat în Belgia, iar femeile au fost violat în public, în piața din Liege* (p. 356). Wilson și Churchill nu au fost de acord, Churchill fiind îngrijorat de viitorul Europei, care nu putea fi reconstruită fără ajutorul Germaniei (p. 357). În acest final de război, caporalul german Adolf Hitler, aflat în Spitalul Militar din Pasewalk, se declară complet nemulțumit de întorsătura lucrurilor. Hitler consideră că germanii au fost *înjunghiați pe la spate*. Într-un cuvânt, trădătorii, profitorii, speculatorii, revoluționarii marxisti, evreii au contribuit la prăbușirea Germaniei. În fine, *Epilogul* dezvăluie traseul unora dintre personajele marcante ale evenimentelor din ambele tabere aflate în conflict. Evident, o lectură captivantă care ne prezintă adevărata față a Marelui Război. Fotografii de epocă și bibliografia completează o lucrare de excepție. Semnalăm, în extremis, câteva inadvertențe: la pagina 22, numele demnitarului nazist Ribbentrop este scris incorect; la pagina 227, un dezacord: *Membrii familiei Gunther era la fel de patrioți...*, iar la pagina 376, despre Thomas Mann: *Iuându-și cu el soția evreică și patru dintre cei șase copii*.

*Nicholas Best, *Cea mai mare zi din istorie. Cum a luat sfârșit, cu adevărat, Marelui Război*. Traducere din limba engleză, cuvânt-înainte și note de Mihai Manea, București, Editura „Meteor Press” 2018, 383 p.

